
Çocuk Yaşta Evliliklerin Önlenmesi

**Hizmet Sağlayıcılar İçin
Uygulama Rehberi**

.....
Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu - UNICEF

Turan Güneş Bulvarı No:106 Kat:7

06550 Çankaya / ANKARA

Tel: +90 312 454 10 00

www.unicef.org.tr

© UNICEF Türkiye Temsilciliği 2017

Her hakkı saklıdır.

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Kitabın içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu yayında yer alan ifadeler UNICEF'in resmi görüşlerini temsil etmez.

Para ile satılmaz.

ISBN: 978-92-806-4923-9
.....

KISALTMALAR	5
TANIMLAR	7
Giriş	15
Çocuk yaşı evlilik konusunda ortak anlayış	17
Dünyada ve Türkiye'de genel görünüm ve olgular	21
Yönlendirici mevzuatlar, politikalar ve mevcut ulusal mekanizma	25
Elinizdeki Rehber Hakkında	31
1. Temel İlkeler	37
1.1. Çocuk korumaya yönelik temel kılavuz ilkeler	39
1.2. Cinsel istismara maruz kalan çocukların çalışmada göz önünde bulundurulması gereken temel ilkeler	42
2. Önleyici Tedbirler	45
2.1. Evlendirilmiş veya evlendirilme riski altında olan çocukların tespit edilmesi	47
2.2. Hizmetlerinizden faydalananlara yönelik bilgilendirme ve kapasite güçlendirme	51
2.3. Kendi kurumunuzun ve çalışanlarınızın kapasitelerini güçlendirmek	52
3. İlk Karşılılaşma ve Anında Müdahale	55
4. Vakanın Bildirimi ve Sevk	61
4.1. Zorunlu bildirim halleri	63
4.2. Bildirim prosedürleri ve kanalları	64
4.3. İlk risk değerlendirmesi	66
4.4. İhtisaslaşmış hizmetlere ihtiyaç temelli sevk	71
5. Vaka Yönetimi	73
5.1. Vaka yönetiminin standart aşamaları:	76
5.2. Çocuk yaşı evlilik vakalarında çocuğun yüksek yararının değerlendirilmesi	81
5.2.1. Çocuğun yüksek yararının belirlenmesinde kullanılan kriterler:	82
5.2.2. Çocuğun yüksek yararının belirlenmesi için yapılacak sosyal incelemeye ilişkin ilke ve prosedürler	84
5.2.3. Çocuk ve ailelerle görüşme teknikleri	86

6. Alana Özel Standartlar ve Uygulama Rehberleri	91
6.1. Adlî ve yasal prosedürler	95
6.2. Tibbî müdahale	102
6.3. Psiko-sosyal destek	106
6.4. Kurumsal bakım hizmetleri ve barınma	109
6.5. Çocuğa / aileye maddi destek	114
6.6. Eğitim	116
6.7. Çocuk yaşıta evlilikler ile ilgili acil yardım hatları	123
7. Sektörlerarası İşbirliği ve Koordinasyon Mekanizması	129
8. Çalışan Güvenliği ve İyi Olma Hali	137
9. İzleme, Değerlendirme ve Veri Toplama	143
El Notları	149
El notu 1: Evlendirilmiş veya evlendirilme riski altındaki çocuklar, yakınları, öğretmenler, diğer hizmet sağlayıcılar veya üçüncü şahıslar için vaka bildirim şeması	151
El notu 2: Çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi: eğitim kurumlarında neler yapılabilir?	152
El notu 3: Vaka yönetimi kontrol listesi	153
El notu 4: Çocuk yaşıta evlilik vakalarında sevk yapabilecek kurumlar – Gaziantep İli Örneği	155
Ekler	157
Ek 1: Çocuk yaşıta evlilikler ile ilgili uluslararası standartlar	159
Ek 2: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal İnceleme Raporu anahattı (ASPB-FR-110 / Rev. 02 - 23.12.2014)	161
Ek 3: Kurumlararası Sevk Formu	164
Ek 4: Örnek Onam Formu	166
Ek 5: Danışma çalışmaları katılımcıları	168

KISALTMALAR

AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AK	Avrupa Konseyi
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
CEDAW	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
CYBH	Cinsel yolla bulaşan hastalık
ÇDA	Çocuk Dostu Alanlar
ÇYE	Çocuk Yaşıta Evlilik
ÇHGM	Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
ÇHK	Çocuk Hakları Komitesi
ÇİM	Çocuk İzlem Merkezi
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
GEM	Geçici Eğitim Merkezi
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
İM	İl Müdürlüğü
KDM	Kadın Danışma Merkezleri
KGA	Kız Çocukları için Güvenli Alanlar
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
KYŞ	Kadına Yönelik Şiddet
LGBTİ	Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel, İnterseks
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
RAADC	Refakatsız ve Ailelerinden Ayrı Düşmüş Çocuklar
Si	Sosyal İnceleme
SİR	Sosyal İnceleme Raporu
SOPs	Daimi Çalışma Prosedürleri
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
STÖ	Sivil Toplum Örgütleri
SUP	Standart Uygulama Prosedürleri
ŞÖNİM	Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi
TCDŞ	Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu
UTP	Geçici Koruma Altındaki İnsanlar Bireyler

@UNICEF - Ankara Turkey - 2016 - Feyzioğlu

TANIMLAR

Çocuğun tanımı:

Çocuk: 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na göre 'Daha erken yaşıta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişi' çocuktur.¹

Ergen: 10-19 yaş aralığında olan her birey.²

Çocuk yaşıta evlilik ile ilgili tanımlar:

Çocuk Yaşıta Evlilik: Çocuk yaşıta evlilik, taraflardan en az birinin çocuk olduğu, resmi veya gayri resmi olarak gerçekleşen "evlilikler" olarak tanımlanmaktadır³. Bu anlamda hukucken geçerliliği olmayan, ancak "evlilik" adı altında gerçekleştirilmiş olan fili birliktelikler de literatürde "çocuk yaşıta evlilik" kavramı içerisinde değerlendirilmektedir. "Çocuk yaşıta evlilik", "zorla evlilik" ve "erken evlilik", çoğunlukla bağlantılı olmaları ve birbirlerinin yerine kullanılmalarına rağmen, farklı kavamlardır. "Zorla" ve "erken" evlilik kavramlarının tanımlarını aşağıda bulabilirsiniz.

Erken Evlilik: "Erken evlilik" yetişkinlik çağına ulaşmanın daha erken yaşıta ya da evliliğe bağlı olduğu ülkelerde 18 yaşın altındaki bir kişi ile yapılan evlilikleri ifade eder. Erken evlilik ayrıca her iki eşin de 18 yaşında olduğu ya da 18 yaşından büyük olmalarına karşın fiziksel, duygusal, cinsel ve psikolojik gelişim düzeyleri veya kişinin yaşam seçenekleri ile ilgili bilgi eksikliği gibi diğer faktörlerin bu kişileri evliliğe rıza göstermeye hazırlıksız hale getirmesini içerir.⁴

Zorla Evlilik: "Zorla evlilik" iki kişiden en az birinin evlilik için tam ve özgür rıza göstermediği evliliklerdir.⁵ 18 yaşın altındaki bir çocuk evlilik için rızasını gösteremediğinden, çocuk yaşıta evlilikleri zorla evlilik olarak kabul edilir.

İhmal ve istismar:

İhmal: İhmal, çocuğun yemek, giyinme, barınma ve gözetim gibi temel yaşam gereksinimlerinden çocuğun sağlık durumunu ve gelişimini tehlkiye atacak derecede mahrum bırakılmasıdır.

- 1 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1. Madde'ye göre 'çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşıta reşit olma durumu dışında on sekiz yaşının altında olan her insan' çocuk olarak tanımlanır. Türk Medeni Kanunu Madde 11'e göre Türkiye'de 'reşit olma yaşı 18'dir' ("18 yaşını doldurmuş herkes"), ancak evlilik kişiyi ergin (reşit) kılar.
- 2 Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımıdır. http://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/dev/en/
- 3 Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights [OHCHR – BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği] (2014), "Preventing and eliminating child, early and forced marriage", (A/HRC/26/22)
- 4 Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights [OHCHR – BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği] (2014), "Preventing and eliminating child, early and forced marriage", (A/HRC/26/22)
- 5 "Zorla Evlilikler ve Çocuk yaşıta evliliklerne İlişkin" Avrupa Konseyi Parlmenterler Meclisi Kararı, 2005

Çocuk İstismarı: Cinsel istismar da dahil olmak üzere, her türlü fiziksel veya ruhsal şiddet, kötü muamele veya sömürüyü kapsar.

Fiziksel İstismar: Fiziksel istismar, herhangi birisinin bir çocuğu veya genci kasıtlı olarak yaralaması ya da yaralamakla tehdit etmesi durumudur. Çocuğa tokat veya yumruk atmak, çocuğu veya genci sarsmak, vurmak, yakmak, itmek veya çekistirmek fiziksel istismar unsurlarıdır. Fiziksel istismar sonucunda, çocuğun vücudunda, şişme, kesik, yanık veya kırık şeklinde yaralar görülmektedir.

Duygusal İstismar: Duygusal istismar, sürekli olarak çocuğun veya gencin kendine sayısını zedeleyecek davranışlara maruz kalması durumudur. Bu bağlamda, takma adlar, tehdit, dalga geçme, gözdağı verme ya da çocuğu veya genci dışlama duygusal istismar unsurlarıdır.

Çocuklara Yönelik Ticari Cinsel Sömürüm: Çocukların para karşılığı ya da ticari bir çıkar amacıyla cinsel açıdan istismar edilmesi veya sömürüye maruz kalması durumudur. Çocuklara Ticari Cinsel Sömürünün yaygın örnekleri, çocukların fuhşa zorlanması, çocuk pornosu çekme amacıyla sömürülmesi ya da çocuklara yönelik seks turizmine sürüklenmesidir.

Çocuğun Cinsel İstismarı:

- a. Ulusal hukukun ilgili hükümlerine göre cinsel ilişki için yasal yaş sınırlına ulaşmamış bir çocukla gerçekleştirilen cinsel davranış.
- b. Çocuğa karşı cinsel bir davranışın olduğu durumlarda:
  - Menfaat baskısı, zorlama ya da tehditle oluşur,
  - İstismar çocuk için güven, otorite olan ya da ailinin de içinde olduğu çocuk üzerinde etkili bilindik bir konumdan yapılmaktadır, ya da
  - İstismar bilhassa çocuğun zihinsel ya da fiziksel engeli veya bağımlılık durumu nedeniyle özellikle savunmasız olduğu bir durumda gerçekleşir.

Paragraf a)'daki hükümlerin 18 yaşın altında olan çocukların arasındaki karşılıklı anlaşmaya dayalı cinsel faaliyetleri kontrol etmeye yönelik olmadığı dikkate alınmalıdır.⁶

Çocuğun cinsel istismarı Türk Ceza Kanunu'nun 103 (Çocuk Cinsel İstismarı) ve 104 (Reşit olmayan kişiler arasında/kısilerle cinsel ilişki) numaralı maddelerinde ele alınmaktadır.

Çocuğun cinsel istismarı ve sömürüsü çocuk fuhuşunu, çocuk pornografisini, çocuğun pornografik gösterilere katılmasını (çocukları pornografik gösterilerde çalışıtmak, onları zorlamak ve çocuğun bu gösterilerde yer almasına sebep

olmak ya da bu amaçlar için çocuk üzerinden maddi kazanç sağlamak veya çocuğu sömürmek ve çocukların yer aldığı gösterilere bilerek katılmak da dâhil), cinsel amaçlarla kasıtlı olarak cinsel faaliyetler için yasal olarak reşit olmamış bir çocuğun cinsel istismar ya da cinsel faaliyetlere tanıklık etmesine sebep olmayı da kapsamaktadır.

Mağdur: Mağdur terimi ihmal veya istismara maruz bırakılan veya bir suçtan zarar gören çocukların ifade etmek için yasa metinlerinde kullanılmaktadır. Bu Rehber'de yasa metinlerine veya belirli kaynaklara referans verildiği durumlar hariç olmak üzere, mağdur kelimesi yerine suçtan zarar gören veya ihmal ya da istismara maruz bırakılan kişi/çocuk ifadeleri kullanılmıştır.

Çocuk İşçiliği: Çocukların sosyal, psikolojik, fiziksel ve ruhsal gelişimine zararlı olan ve onları çocukluklarından, potansiyellerinden ve onurlarından yoksun bırakan bir iş olarak tanımlanır. Çocuk işçiliği, çalışan çocuklar ülkeleri tarafından belirlenmiş yasal standartlara göre çalışmak için yaşa küçük olduklarında ya da tehlikeli işlerle uğraştıklarında, yani fiziksel, sosyal, psikolojik veya eğitim gelişimlerine potansiyel olarak zararlı olan işlerde çalışıklarında gerçekleşir. 138 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi (ILO), istihdam için yasal asgari yaş olarak 15 yaş belirlemiştir.⁷

İnsan Ticareti: İstismar amacıyla insanların tehdit ya da zor kullanma veya diğer baskı şekilleri, kaçırma, dolandırıcılık, hile, gücün ya da savunmasızlık durumunun istismarı, kazanç ya da ödemelerin alınıp verilmesi yoluyla başka bir kişi üzerinde kontrolü olan kişinin rızasını kazanmak için çalıştırılması, taşınması, saklanması. İstismar, en az, fuhuş yaptırılması, diğer cinsel sömürü biçimleri, zorla çalışma ya da hizmet etme, kölelik veya kulluğa ve kölelige benzer uygulamaları veya organ naklini kapsar.⁸

Toplumsal cinsiyet ve şiddet ile ilgili tanımlar:

Toplumsal cinsiyet: Belirli bir toplumun kadınlar ve erkekler için uygun olduğunu düşündüğü, toplumsal olarak yapılandırılmış roller, davranışlar, etkinlikler ve özellikler.⁹

Şiddet: Kişinin fiziksel, cinsel, psikolojik ve maddi anlamda acı çekmesiyle sonuçlanan ya da muhtemelen sonuçlanacak olan eylemler ve sosyal, kamusal

7 138 sayılı ILO Sözleşmesi , İstihdama ve Çalışmaya Kabul için Asgari Yaş

8 Birleşmiş Milletler Sınırısan Organize Suçla Mücadele Sözleşmesini (Palermo Protokolü), Madde 3(a) tamamlayıcı, insan ticaretini özellikle çocukların ve kadınların ticaretini önleme, bastırma ve cezalandırma protokülü

9 İstanbul Sözleşmesi. Avrupa Konseyi, 12 Nisan 2011. <http://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/home>. web. 11 Ağustos 2016.

ve özel alanda gerçekleştirilen ve tehdit, baskı ve kişinin özgürlüğünün ihlalini içeren fiziksel, cinsel, psikolojik, sözel ya da ekonomik tutum ve davranış.¹⁰

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet / Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet (CTCDŞ): Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kişinin toplumsal cinsiyet kimliği (toplumsal olarak oluşturulan özellikler ve kadınlığa ve erkekliğe atfedilen kalıplaşmış yargılar) üzerinden yapılan herhangi bir şiddet eylemini (cinsel şiddeti de içeren her türlü şiddeti) tanımlamak için kullanılan daha geniş bir kavramdır. TCDŞ fiziksel, cinsel, ya da ruhsal açıdan zarar vermeyi, bu tür eylemlerin tehlikelerini, baskı ve diğer özgürlük mahrumiyetlerini içerir. Bu eylemler kamusal ya da özel alanlarda meydana gelebilir. TCDŞ'e maruz kalanların çok büyük çoğunluğu kadınlar ve kız çocuklar olsa da bu terim aynı zamanda erkeklerle ve erkek çocuklara yönelik belirli şiddet biçimlerinin cinsiyete dayalı boyutlarının altını çizmek için de kullanılır – özellikle erkeklik ve kadınlığa atfedilen normlar üzerinden kişinin ‘erkekliğini’ zedelemeyi amaçlayan bazı cinsel şiddet biçimleri. “Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” terimi Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel ve İnterseks Bireylere (LGBTİ) karşı uygulanan şiddeti tanımlamak için de kullanılır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'ne (OHCHR) göre bu durum “toplumsal cinsiyet normlarına karşı geliyor olarak görülen bu kişileri cezalandırma” amacıyla taşır (OHCHR, 2011).¹¹ TCDŞ kavramı bu belgenin kapsamı gereği ağırlıklı olarak cinsel şiddet ve kadına yönelik şiddet (KYŞ) için kullanılacaktır.

Toplumsal Cinsiyet Kimliği: Kişinin doğum sırasında belirlenen cinsiyetle uyusan ya da uyuşmayan içsel ve kişisel toplumsal cinsiyet deneyimi.¹²

Cinsel Yönelim: Her bireyin, farklı cinsiyetten ya da aynı cinsiyetten ya da birden fazla cinsiyetten bireylere karşı sahip olduğu derin duygusal, duyusal ve cinsel çekim ve yakın ilişkiler.¹³

LGBTİ: Lezbiyen, gay, biseksüel, transgender ve interseks kişiler.

Kadına Yönelik Şiddet: Kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen, cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve 6284 sayılı kanunda ‘şiddet’ olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış.¹⁴

10 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, Kanun No. 6284, Madde 2, 8/3/2012.

11 IASC GBB Yönergeleri 2015

12 *Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete Müdahalelerin İnsani Hareketlere Entegre Edilmesi İle İlgili Kılavuz İlkeler*. IASC, 2015. www.gbvguidelines.org, web. 11 Ağustos 2016..

13 A.g.e.

14 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, Kanun No. 6284, Madde 2, 8/3/2012.

Ev içi / Aile içi şiddet: Aynı evde yaşasınlar ya da yaşamasınlar, şiddet mağduru ve şiddeti uygulayan kişi ve aile üyeleri ve aile üyesi sayılın kişiler arasında gerçekleşen tüm fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet eylemleri.¹⁵

Hizmet sağlayıcılar ve hizmet sunumu ile ilgili tanımlar:

Hizmet Sağlayıcılar: Bu belgenin hedef kitlesini oluşturan ‘hizmet sağlayıcılar’ teriminden, çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi ve müdahale programlaması konusunda uzmanlığı bulunan ya da bulunmayan, aşağıdaki tüm çalışanlar anlaşılacaktır:

- Kamu, özel veya sivil toplum kurumlarında çalışan sosyal hizmet uzmanları, sosyal çalışma görevlileri ve meslek uzmanları
- Öğretmenler, okul yönetimleri, koordinatörler ve diğer eğitim personeli
- Sağlık çalışanları
- Yargı mensupları
- Kolluk kuvvetleri
- Nüfus ve mülteci kayıt memurları, sivil toplum da dahil
- Mülteci destek merkezi çalışanları, sivil toplum da dahil
- Hat operatörleri

Uzman hizmet sağlayıcılar teriminden ise çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi ve müdahale programlaması konusunda profesyonel eğitim almış veya bu alanda deneyimi bulunan sivil toplum da dahil ilgili kuruluşlar ve bireyler anlaşılacaktır.

Sosyal hizmet uzmanı: Sosyal hizmet uzmanı, üniversitelerin “sosyal hizmet” bölümünde en az dört yıllık lisans eğitimi almış ve sosyal hizmet mesleğinin alanları içerisindeki bilgili ve yetkin kişiyi tanımlamaktadır.¹⁶

Meslek elemanı: Sosyal hizmet, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik ile aile ve tüketici bilimleri lisans programlarından mezun olup sosyal hizmet merkezlerinde çalışanları ifade eder.¹⁷

Sosyal inceleme: Birey, aile, grup ve toplulukların sosyal hizmet ve sosyal yardıma ilişkin ihtiyaç ve sorunlarının tespiti ile hangi sosyal hizmet uygulamalarından yararlandırılması gerektiği önerilerini içeren inceleme ve değerlendirme faaliyetini ifade eder.¹⁸

15 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, Kanun No. 6284, Madde 2, 8/3/2012.

16 Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği SHUDER adına derleyen Doç.Dr.Erif GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ ve Arş. Gör. İrfan DOĞAN (Ocak 2016).

17 Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 09.02.2013 Resmi Gazete Sayısı: 28554

18 Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 09.02.2013 Resmi Gazete Sayısı: 28554

Vaka Yönetimi: Sosyal hizmete dayalı vaka yönetimi, eğitimli ve denetlenen bir sosyal hizmet uzmanının, danışanın ihtiyaçlarını ve gerekli olduğunda danışanın ailesini değerlendirdiği sistematik bir süreçtir; sosyal hizmet uzmanı daha sonra belirli bir danışanın karmaşık ihtiyaçlarını karşılamak için birçok hizmetten oluşan bir hizmet paketini düzenler, bazen temin eder, koordine eder, izler, değerlendirir ve destekler.¹⁹ Vaka yönetimi'nin standart aşamaları; tanılaşma ve onay alma, danışanın kabulu ve vaka değerlendirmesi, vaka hedeflerinin belirlenmesi ve eylem planı oluşturulması, eylem planının uygulanması, vaka takibi, izleme ve vaka sonlandırma süreçlerini içermektedir. Vaka yönetimi, söz konusu soruna en hızlı çözümü bulmak, kısa süreli çözüm yaratmak, veya vakayı ilgililere yönlendirmekten (sevk etmek) ibaret anlaşılmamalıdır.

Vaka Müdahale Planı: Sosyal hizmet uzmanı olmayan diğer meslek elemanları veya çocuk koruma alanındaki ilgili aktörler tarafından, danışanı (ve gerekirse ailesini) ilgili sosyal hizmet uzmanlarına ve/veya kurumlarına sevk etmeye ve sevk edene kadarki süreçte çocuğun acil ihtiyaçlarına çözüm bulmaya yönelik yapılması gereken plandır.

Psiko Sosyal Destek (PSD): Psiko-sosyal iyi olma halini korumak ve desteklemek ve/veya ruhsal rahatsızlığı önlemek ya da tedavi etmek amaçlı, yerel veya dışarıdan gelen her türlü destek.²⁰

Çocuğun Yüksek Yararı – Yüksek Yararın Değerlendirilmesi: Çocukların yüksek yararının çocuk adına yapılan herhangi bir müdahalenin genel amacı olarak sürekli takip edildiği bir sürecin parçasıdır.²¹

Çocuğun Yüksek Yararı – Yüksek Yararın Değerlendirilmesi: Çocuklar için yürürlüğe konan, özel usul tedbirleri ve belgelendirme gereklilikleri içeren bir süreç olup, bir karar vericinin ÇHK ve diğer insan hakları belgelerinde kabul edilen haklara ve yükümlülüklerde uygun olarak belirli bir vaka ile ilgili tüm faktörleri değerlendirmesini gerektirmektedir; böylece söz konusu vaka hakkında çocukların haklarını en iyi şekilde koruyan kapsamlı bir karar verilebilir.²²

Aydınlatılmış Onam: Yasal olarak onam verme kapasitesi olan kişinin gönüllü mutabakatı. Aydınlatılmış onam vermek için bireyin sunulan hizmetleri bilecek ve anlayacak kapasite ve olgunluğa sahip olması ve onam vermesinin yasal olarak mümkün olması gereklidir. Çocuk 18 yaşına ulaşana kadar, hizmet alımıyla ilgili olarak onam vermekten genellikle ebeveynler/bakım verenler sorumludur.²³

19 Amerikan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği'nin tanımıdır.

20 Acil Durumlarda Akıl Sağlığı ve Psiko-sosyal Destek Konusunda IASC Yönergeleri , Sayfa 1, 2007

21 Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair UNHCR Kılavuz İlkeleri

22 Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair UNHCR Kılavuz İlkeleri

23 Cinsel İstismar Mağduru Çocuğun Bakımı. IRC/UNICEF. 2012

Göç ve uluslararası koruma ile ilgili tanımlar:

Mülteci: İrkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yaralanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yaralanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her kişi.²⁴

Sığınmacı / Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi: Uluslararası koruma talebinde bulunan ve henüz başvurusu hakkında son karar verilmemiş olan kişi.²⁵

Geçici Koruma Altındaki Kişi: Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına gelen veya Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını geçen kişi.²⁶ Suriye'den bireysel ya da kitlesel olarak gelen Suriye vatandaşları ile yine Suriye'den gelen vatansızlar ve mülteciler "geçici koruma" uygulamasından yararlanabilirler.²⁷

24 BM Mülteci Sözleşmesi, Madde 1, 1951.

25 6458 sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu, Madde 3(d), 2013.

26 6458 sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu, Madde 91, 2013.

27 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği, Geçici Madde 1.

Giriş

Çocuk yaşıta evlilik konusunda ortak anlayış

Çocuk yaşıta evlilik, taraflardan en az birinin çocuk olduğu hem resmi hem de gayri resmi evliliklere denmektedir.²⁸ Çocuk yaşıta evlilik, çocuk haklarının ihlali ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir türü olmasının yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadınların ve kız çocukların güçlendirilmesi dâhil kalkınma hedeflerine ulaşmanın önünden bir engel olarak değerlendirilmektedir.

"Çocuk yaşıta evlilik", "zorla evlilik" ve "erken evlilik", çoğunlukla bağlantılı olmaları ve birbirlerinin yerine kullanılmalarına rağmen, farklı kavramlardır. "**Erken evlilik**" yetişkinlik çağına ulaşmanın daha erken yaşıta ya da evliliğe bağlı olduğu ülkelerde 18 yaşın altındaki bir kişi ile yapılan evlilikleri ifade eder. Erken evlilik ayrıca her iki eşin de 18 yaşında olduğu ya da 18 yaşından büyük olmalarına karşın fiziksel, duygusal, cinsel ve psikolojik gelişim düzeyleri veya kişinin yaşam seçenekleri ile ilgili bilgi eksikliği gibi diğer faktörlerin bu kişileri evliliğe rıza göstermeye hazırlıksız hale getirmesini kasteder. Diğer taraftan, "**zorla evlilik**" iki kişiden en az birinin evlilik için tam ve özgür rıza göstermediği evliliktir (OHCHR, 2014). Zorla evlilik farklı şekillerde olabilir ve kölelik, insan ticareti, görücü usulü ile yapılan geleneksel evlilikler, kız kaçırma, vatandaşlık elde etmek amacıyla yapılan evlilikler ve mağdurun tam ve bilgilendirilmiş olarak rıza gösterme kapasitesinden yoksun olıldığı durumlarda ortaya çıkabilir ("Zorla Evlilikler ve Çocuk yaşıta evliliklere İlişkin" Avrupa Konseyi Parlmenterler Meclisi Kararı, 2005). 18 yaşın altındaki bir çocuk evlilik için rızasını gösteremediğinden, çocuk yaşıta yapılan evlilikler zorla evlilik olarak kabul edilir. Bu üç kavram çocukların korunması ile ilgili birçok yaygın konuyu ortaya çıkarmasına rağmen 18 yaşından önce yapılan evliliğin çocukların haklarının ihlali olduğu şeklindeki ana mesaj 'çocuk yaşıta evlilik' kavramı ile vurgulanmaktadır.

Genellikle kız çocukların etkileyen, çoğu zaman kız çocuklar, genç kadınlar, onların çocuklar ve toplum için çeşitli yıkıcı sosyal, psikolojik, ekonomik ve sağlık sonuçları ortaya çıkan çocuk yaşıta evlilik, kişinin kendi eşini ve geleceğini seçme hakkını ihlal eder. 18 yaşının altında evlenen kız çocukların cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile ilgili sorunlarla, yalnızlaşma ve psiko-sosyal problemlerle karşı karşıya kalmaları ile şiddet, istismar ve zorla cinsel ilişkiye maruz kalmaları daha olasıdır. Erken yaşıta evlenen çocukların okuldan erken ayrılmalarına neden olan, daha düşük seviyede eğitim ve okuryazarlık, istihdam için sınırlı fırsatlar, yoksulluk ve ilişkilerine bağımlı hale gelmeleri ile sonuçlanan sosyal baskılarla da karşılaşmaları muhtemeldir.

²⁸ Bu anlamda Medeni Kanun hükmünde geçerliliği olmayan, ancak 'evlilik' adı altında gerçekleştirilmiş olan fili birlilikler de kavramsal olarak 'çocuk yaşıta evlilik' içerisinde değerlendirilmektedir.

Çocuk yaşta evliliklere zemin hazırlayan faktörler:

Sosyal normlar: Genel toplumsal normlar (çocuk yaşta evlenmenin aileler, çocuklar ve toplum tarafından "herkesin yaptığı", "normal", "kabul edilen" bir uygulama olarak algılanması), "zararlı kültürel uygulamalar" ("berdel" ya da "beşik kertmesi" gibi) ve/veya toplumsal cinsiyet normları (cinsiyet kalıpları, kadınlara eş ve anne olarak değerler atfedilmesi, cinsellik etrafındaki tabular, kadınların cinselliğiyle ilgili toplumsal denetim) tüm bunlar çocuk yaşta evliliğin önünü açmada rol oynar.

Kadına yönelik şiddet: Kız çocukları aile içi şiddetten kaçmak için evlenmeyi seçebilirler. Evlilik çoğunlukla çocuğu "korumanın" bir yolu olarak görüldüğü için aileler de kızlarını ailedeki ya da toplumdaki şiddetten (genellikle cinsel) "korumak" için evlendirebilirler.

Eğitim fırsatlarına ilişkin engeller: Eğitim, kız çocukların sosyal hayatı katılımı ve genel sosyo-ekonomik durumu açısından olumlu sonuçlar doğurabildiği için, yüksek eğitim seviyesi ile kız çocuklarında artan evlilik yaşı arasında pozitif bir ilişki vardır.

Ekonominik kısıtlılıklar: Yoksulluk ve/veya maddi sıkıntı, tüm dünyada çocuk yaşta evliliklerin ardında yatan temel sebeplerden biridir. Kısa süre önce yayımlanan raporların büyük bir bölümü, (BM Kadın Raporu, 2015; UNGA, 2014; UNFPA, 2012) çocuk yaşta evliliklerin kırsal bölgelerde ve en yoksul topluluklarda hâlâ çok yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tip çevrelerdeki aileler, küçük yaşta gelinler için ödenen başlık parasının düşüklüğü ve kız çocukların geçimini sağlaması gibi nedenlerle çocukları evlendirmeyi çoğu zaman ekonomik bir avantaj olarak görmektedir (OHCHR, 2014). CEDAW'ın Evlilikte ve Aile İlişkilerinde Eşitliğe İlişkin Genel Tavsiyesi'nde (Tavsiye no: 21) belirtildiği üzere kadınlar maddi güvence sağlamak amacıyla yabancılarla evlenmeye zorlanabilmekte veya ikna edilebilmekte ve bunun sonucunda kadınları hedef alan insan ticareti vakaları artmaktadır. Öte yandan, OHCHR Raporu'na (2014) göre bazı çevrelerde benzer sosyo-ekonomik statüye sahip zengin aileler, zenginliklerini koruma amacıyla da çocuklarını evlendirebilmektedir.

Çatışmalar ve insanı krizler: Çatışmalar ve insanı krizler çocuk yaşta evliliklerin artışı için uygun ortam oluşturmaktadır çünkü insanların yerlerinden edilmelerinden kaynaklanan istikrarsızlık ve baskılar çoğunlukla maddi sıkıntıların, eğitimin önünde engellerin ve kadınları orantısız şekilde etkileyen zararlı kültürel uygulamaların artışı ile sonuçlanmaktadır.

Çocuk yaşta evliliklerin etkileri:

Çocuk yaşta evlilikler, kız ve erkek çocukların ve kadınların haklarından yararlanabilmelerini ciddi ölçüde etkiler. Bu evlilikler genç kadınlar, çocuklar ve toplumun tümü için çeşitli sosyal, psikolojik ve ekonomik sıkıntılar ve sağlık sorunları yaratır.

18 yaşından önce evlenen kız çocukların, cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile ilgili sorunlarla karşılaşma riski daha yüksek olup, eğitim seviyeleri ve dolayısıyla da okur-yazarlık oranları da daha düşüktür. 18 yaşından önce evlenen kız çocukların; şiddet, taciz ve zorla cinsel ilişkiye maruz kalmakta, istihdam fırsatlarından yeterince yararlanamamakta (bu durum yoksulluk riskini artırmaktadır), hukuki desteği erişimde güçlük yaşamakta, sosyal dışlanma ve psikolojik sorunlarla başa çıkmaktadırlar.

Aşağıda tüm bu sorun alanlarının ayrıntılara değinilecektir.

Şiddet, kısıtlamalar ve kontrol kaybı: Eşler arasındaki yaş ve güç farklılıklarını, 18 yaşından önce evlenmiş kız çocuklarında bir güç ve kontrol kaybı yaratmaktadır. Küçük yaşta bağımsızlığını ve kontrolü yitirmek, kız çocukların fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddete karşı daha savunmasız kılın ve hareket alanlarını kısıtlar. BM çalışmaları, 18 yaşından küçükken evlenen çocukların eşlerinden şiddet görme olasılıklarının büyük yaşta evlenenlere kıyasla daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle de cinsel şiddet, erken yaştaki evliliklerde kız çocukların için daha büyük bir risktir çünkü küçük yaşta kızların birçoğunu cinselliği reddetmeye, bu konuda koşullar ileri sürmeye ve böyle durumlarda yasal ve toplumsal desteği erişebilmeye yetecek kadar güçleri yoktur (Dünya Sağlık Örgütü, 2013).

Eş tarafından uygulanan şiddetin yanı sıra geniş ailedeki şiddet vakaları da çocuk yaşta evlilikler ile ilişkilendirmektedir çünkü ailedeki güç dinamiklerine karşı gelmek (ya da karşı gelmiş gibi algılanmak) "namus" adına işlenen suçlar da dahil olmak üzere ağır sonuçlara yol açabilmektedir (OHCHR, 2014, p. 8-9).

Çocuk yaşta evlilikler, bir şiddet türü olarak ayrıca zorla çalışma ile de ilişkili bulunmuştur. Uluslararası Kölelik Karşıtı Örgüt (2013) çocuk yaşta evliliklerin çoğu zaman "kölelik ve kölelik benzeri uygulamaların görünürde hiçbir ceza almadan gerçekleşmesine olanak tanıyan" bir kalkan işlevi gördüğünü bildirmektedir. Bu uygulamalara mecburi evlilikler, seks köleliği, çocuk köleliği, çocuk ticareti ve zorla çalışma da dahildir. Rapor göre çocuk yaşta evliliklerin büyük bir kısmı, Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kalırdırmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi (no: 182) kapsamında belirtilen kötü şartlardaki çocuk işçiliği kapsamına girmektedir.

Sağlık sorunları: Erken yaşta evlenmenin özellikle de kız çocukların açısından olumsuz etkileri arasında sağlık sorunları başta gelir.

Erken yaşta, sık sık hamilelik yaşanması daha yüksek oranda anne ve bebek morbiditesi ve mortalitesi, hamileliğin zorla devam ettirilmesi ve hamilelik/doğumla ilgili komplikasyonlarla ilişkilendirilmektedir (BM Kadın Birimi, 2015; UNFPA, 2012; Kamal, 2012; Nasrullah vd., 2013). Önlenebilir anne ölümleri ve insan haklarına ilişkin BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği raporu (OHCHR, 2011) hamilelikle ilgili komplikasyonların genç kadınların ana ölüm sebebi olduğunu ortaya koymaktadır. UNICEF'in çocuk yaşta evliliklere ilişkin 2014 yılı raporuna göre, erken yaşta evlenen kız çocukların hamileyken düzgün bir tıbbi bakım

görme olasılığı da daha düşüktür. Bu raporda Bangladeş, Etiyopya, Nepal ve Nijer'de yetişkin yaşta evlenen kadınların son bebeklerini bir sağlık merkezinde doğurmuş olma ihtimalinin 15 yaşından küçük evlenenlere kıyasla iki kattan daha fazla olduğu gösterilmektedir. Küçük yaşta evlenenlerin doğum yapmak için fiziksel açıdan yeterince olgunlaşmadığı göz önünde bulundurulduğunda, sağlık tesislerine erişimin az olmasının hem anneleri hem de bebekleri daha büyük bir risk altına soktuğu görülmektedir (UNICEF, 2014).

Çocuk yaşta evlilik, cinsel yolla bulaşan hastalıklar karşısında savunmasızlıkla da ilişkilendirilmektedir; zira çocuk yaşta evlenen kızların genelde bu konuda bilgileri yoktur, sağlık hizmetlerine erişimleri sınırlıdır, cinsellik ve üreme sağlığı hakkında karar almaları güçtür. Birçok ülkede, özellikle de Sahra Altı Afrika'da, 15-25 yaşlarındaki genç kadınlar arasında HIV (tedavi edilmediğinde AIDS ile sonuçlanabilen İnsan Bağılıklık Yetmezliği Virüsü) yaygınlık oranı, aynı yaş grubundaki erkeklerle ve oğlan çocuklarına kıyasla iki ila sekiz kat daha fazladır (Bruce & Clark 2004; Clark ve ark., 2006).

Eğitim ve istihdam fırsatlarına erişimde kısıtlamalar: Yaşamı üzerindeki kontrolün kaybı, hareketlerinin sınırlanması, hamilelik, erken yaşta çocuk doğurma ve ev işleri, evli çocukların ve çocuk yaşta evlenmiş olan kadınların eğitime, iş olanaklarına ve diğer fırsatlara erişiminin önünde ciddi engeller yaratmaktadır (BM Kadın Birimi, 2015). "Plan International" kuruluşu tarafından dokuz ülkede gerçekleştirilen nitel araştırmanın sonuçlarına göre, çocuk yaşındaki evlilikler ve erken hamilelikler kız çocukların ortaokula devam etmemesinin en yaygın nedenleri arasındadır (Plan International, 2013).

Çocuk yaşta evlilikler Türkiye'de yaygın bir sorundur. 2016 yılında, 15 yaş üstü Türkiye vatandaşları arasında kadınların % 28.2'sinin, erkeklerin ise % 5.6'sının ilk evlilik yaşı 18'den küçüktür (Aile Yapısı Araştırması, TUIK Basın Bülteni No:21869, 2017). AFAD (2014), kamplarda ve kamp dışında yaşayan 15-18 yaş aralığındaki Suriyeli mülteci çocukların %15'inin evli olduğunu tahmin etmektedir. Türkiye'de çocuk yaşta evlilikler ile ilgili mevcut verilerde boşluklar ve tutarsızlıklar vardır. Bununla birlikte, çocuk yaşta evlilikler bazı bölgelerde (çoğunlukla Kuzeydoğu, Orta ve Güneydoğu Anadolu) ile mülteciler ve Roman toplulukları dâhil dezavantajlı geçmişlerden gelen belirli sosyal gruplar arasında daha sık görülmektedir. Türkiye'de çocuk yaşta evlilikler bazen insan ticareti²⁹, çokeşlilik ve/veya cinsel istismar ile ücretsiz yapılan aile işleri ve mevsimlik tarım işçiliği dâhil

29 Birleşmiş Milletler Sınırashan Organize Suçla Mücadele Sözleşmesini (Palermo Protokolü olarak da bilinir), Madde 3(a) tamamlayıcı, insan ticaretini özellikle çocukların ve kadınların ticaretini önleme, bastırma ve cezalandırma protokolü insan ticaretinin uluslararası kabul görmüş tanımını verir. Madde 3(a)'ya göre "İnsan ticareti", kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırama, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yaranan veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir.

zorla çalışma ile bağlantılıdır (UNICEF Türkiye Ülke Durum Raporu, 2014). Fakat veri eksikliği temel sebeplerin birleşimi ve kesimlerinin, belirleyici faktörlerin ve farklı alanlardaki ve nüfustaki uygulamaların acil gerekliliklerinin altında yatan sebeplerin tanımlanmasında bir engel oluşturmaktadır.

Bu belge aşağıdaki temel anlayış ile yazılmıştır; çocuk yaşıta evlilikler toplumun bazı kesimlerinde diğerlerine göre daha yaygın olmasına rağmen;

- Çocuk yaşıta evlilikler **sadece belirli kültürlerle ve milletlerle ilişkilendirilmelidir**
- Çocuk yaşıta evlilikler **kaçınılmaz geleneksel bir seçenek olarak görülmelidir**
- Çocuk yaşıta evlilikleri **sona erdirmeye çalışmak kimsenin kültürüne saygısızlık etmek demek değildir**

Dünyada ve Türkiye'de genel görünüm ve olgular

Dünyada her yıl yaklaşık 15 milyon kız çocuğunun 18 yaşından önce evlendiği tahmin edilmektedir. Diğer bir deyişle, dünyadaki her 4 kızdan 1'i 18 yaşından önce evlenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde her 3 kızdan 1'i 18 yaşından önce evlenirken, her 9 kızdan 1'i 15 yaşından önce evlenmektedir. 1995 ve 2010 yılları arasında erken yaşıta ve zorla evlilik oranları 15 yaşın altındaki kız çocukları için %8'e, 18 yaşın altındakiler için ise %26'ya düşmüştür. Ancak, kaydedilen ilerleme bölgeler ve ülkeler arasında dengesiz bir şekilde dağılmıştır (UNICEF, 2014).

Çocuk yaşıta evlilik oranlarının en yüksek olduğu ülkeler Sahra Altı Afrika bölgesinde yoğunlaşıırken (çoğunlukla Nijer %75, Orta Afrika Cumhuriyeti %68 ve Çad %68), 15 yaşından önce evlenen kız çocukları, başta Hindistan ve Bangladeş olmak üzere en fazla Güney Asya'da bulunmaktadır. UNICEF, çocuk yaşıta evliliklerde **düşüş yaşanmadığı takdirde, 2050 yılına kadar 1,2 milyar kızın, çocuk yaşıta evlenmiş olacağını öngörmektedir** (UNICEF, 2014).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE) tarafından yayımlanan raporların yanı sıra Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları (TNSA) ve Aile Yaptırı Araştırmalarında Türkiye'deki çocuk yaşıta evliliklere ilişkin verileler sunulmaktadır.

Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (2013, s.107), **25-49 yaş grubunda bulunan kadınların %22'sinin 18 yaşına kadar, %4'ünün ise 15inci yaş gününden önce evlendiğini** ortaya koymuştur. Türkiye'de ilk evlenme yaşında son yirmi yıldır düzenli bir artış görülmektedir. Araştırma sonuçları da, son 20 yıllık dönemde ilk evlenme yaşının 2 yıl arttığını destekler niteliktedir.

Türkiye Aile Yapısı Araştırması (2011) ise ilk evlenme yaşına ilişkin aşağıdaki sonuçları ortaya koymuştur.

	2006			2011		
	kızlar	erkekler	toplam	kızlar	erkekler	toplam
14 ve altı	31,2	6,5	%19,5	4,1	0,6	%2,5
15-17				23,9	5,2	%15,1
Toplam						%18

Kaynak: Türkiye Aile Yapısı Araştırması: Tespitler ve Öneriler, 2014 (Sayfa 121, Tablo 54).

Türkiye'de çocuk yaşıta evlilikler ile ilgili seçilmiş veriler:

Evlilik yaşına ilişkin istatistiklerin çoğu resmi evlilikleri kapsamakta, bu sebeple 16 ve 17 yaşlarında yapılan evlilikler hakkında bilgi vermektedir. Resmi olarak evlilik yapılmasının mümkün olmadığı 15 yaş ve altına dair ise daha az bilgi mevcuttur.

- Türkiye'de 25-49 yaş grubundaki kadınların % 22'si 18 yaşından önce evlenmişlerdir (Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2013, s.107). Yani her 5 kadından biri çocuk yaşıta evlendirilmiştir.
- 2016 yılında, 15 yaş üstü Türkiye vatandaşları arasında kadınların % 28.2'sinin, erkeklerin ise % 5.6'sının ilk evlilik yaşı 18'den küçütür (Aile Yapısı Araştırması, TÜİK Basın Bülteni No:21869, 2017).
- 2016 yılında 27.600'den fazla kız çocuğu 16 ve 17 yaşlarında evlendirilmiştir (TÜİK Evlenme İstatistikleri, 2017).
- Tüm evli kadınlar içinde % 4.1'i 14 yaşında veya daha küçükken evlendirilmiştir.(Aile Yapısı Araştırması, 2011).
- Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan her 3 kadından 1'i çocuk yaşıta evlendirildiğini söylemiştir (% 32.8. Aile İçi Şiddet Araştırması, 2014, s.77).
- Sadece 1 yıl içerisinde (2013) 20 bin 700 kız çocuğu, çocuk sahibi olmuştur. Doğumların 326'sında anne 15 yaşından daha küçütür (TÜİK doğum istatistikleri).

16-17 yaş grubunda evlilik

TÜİK'in evliliğe ilişkin istatistikleri³⁰ yalnızca 16-17 yaş grubunda yapılan resmi evlilikleri kapsamaktadır. En son elde edilen sonuçlar (2014, s.24), 16-17 yaş grubundaki evli çocukların, toplam evli nüfus içindeki oranının **kızlar için %5,8** ve **erkekler için %0,3** olduğunu göstermektedir.

Bu oran; **Kuzeydoğu Anadolu'da (kız çocukları için %10,5 ve erkek çocukları için %0,4)**, Orta Anadolu'da (kız çocukları için %10,4 ve erkek çocukları için %0,3) ve **Güneydoğu Anadolu'da (kız çocukları için %9,2 ve erkek çocukları için %0,5)** daha yüksektir. 16-17 yaş grubunda evlenen kız ve erkek çocukların oranının en düşük olduğu bölge Doğu Marmara'dır (kız çocukları için %3,3 ve erkek çocukları için %0,2).

Yukarıda verilen rakamlar, 16-17 yaş grubunda evlenen kız çocukların sayısının 2002-2007 yılları arasında 37.263'ten 50.723'e yükseldiğini, 2014 yılında ise 34.629'a gerilediğini göstermektedir. 16-17 yaş grubundaki evli kız çocukların toplam nüfus içindeki oranı, 2002-2011 yıllarında %7,2 ve %8,1 arasında gidip gelmiş ve daha sonra 2012, 2013 ve 2014 yıllarında sırasıyla %6,7'ye, %6,2'ye ve %5,8'ye gerilemiştir. Veriler, vakaların yarısından fazlasında erkeğin kızdan büyük olduğunu göstermektedir.

İstatistiklerle Çocuk Raporunda (2014, sayfa 3) "2007 yılında resmi olarak evli olan '16-17' yaş grubundaki evli çocuk nüfus oranı %0,99 iken 2014 yılında %0,69'a düşmüştür. Evli çocuk nüfus cinsiyete göre incelendiğinde, cinsiyetler arasında farklılık olmakla birlikte, her iki cinsiyette de zaman içerisinde azalma görülmektedir. 2007 yılında evli çocuk nüfus oranı erkekler için %0,07, kızlar için %1,95 iken 2014 yılında evli çocuk nüfus oranı sırasıyla %0,05 ve %1,34'e düşmüştür" ifadesine yer verilmiştir.

Çocuk yaşıta anne olma

TÜİK doğum istatistikleri, 2013 yılında 15 yaşın altındaki 326 kız çocuğunun doğum yaptığını göstermektedir. Çocuk annelerin oranı 2001-2010 arasında %4'ten %2,4'e, 2013'te ise %1,6'ya gerilemiştir.

Yaş grubuna göre 18 yaşın altında gerçekleşen doğumlar, 2013

Doğum yapan toplam kız çocuğu sayısı	-15	15 - 17	Çocuk annelerin doğum yapan toplam kadın sayısı içindeki oranı
20.700	326	20.374	1.6

Kaynak: TÜİK, *Doğum İstatistikleri*, 2013

30 Bu dokümdan atıfta bulunulan tüm TÜİK istatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu – İstatistiklerle Çocuk, 2014 raporundan alınmıştır. ISBN 978-975-19-6341-3

Kadına Yönelik Şiddet araştırmasında çocuk yaşıta evlilikler

Türkiye'de kadına yönelik şiddete (KYŞ) ilişkin son veriler (HÜNEE, 2014), **çocuk yaşıta evlilikler** konusunda daha detaylı analizlere yer vermektedir. 15.072 haneden 17.873 kadın ile yürütülen çalışmada, 18 yaşından önce gerçekleşen evlilikler 'erken evlilik' olarak nitelendirilmiş ve 'önemli bir sorun' olarak değerlendirilmiştir. Yakın zamana kadar, evlilik yaşına ilişkin mevcut istatistiklerin çocuğu yalnızca resmi nikâhları kapsayıp dini törenle gerçekleşen birlilikler hesaba katmıyordu. Fakat HÜNEE tarafından yayımlanan son raporda katılımcılar erkek ve kadın arasındaki tüm birliliklerine dair bilgi vermiştir.

HÜNEE tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, **15-18 yaş grubundaki evli kadınların oranı (çalışmaya katılan) %3,6'dır** (HÜNEE, 2014, s.75). Ancak, katılımcılara ilk evlenme yaşı sorulduğunda, **kadınların %26'sının 18 yaşından önce evlendiği ortaya çıkmıştır**. 18 yaşından önce yapılan evliliklere en fazla Kuzey Doğu Anadolu (34,2), Ortadoğu Anadolu (32,9), Güneydoğu Anadolu (32,8), Orta Anadolu (31,3) ve Batı Karadeniz bölgelerinde (32,3) rastlanmaktadır. En düşük oran ise %19,5 ile Doğu Marmara'ya aittir. Şehirde yaşayan katılımcılar arasında 18 yaşından önce evlilik yapanların oranı %24,6 iken, bu oran kırsal kesimde yaşayanlar arasında %32,1'dir. (HÜNEE, 2014, s.77)

Evliliklerin %46,8'i kız çocukların rızası alınarak ailenin verdiği karar üzerine yapılmış olup %19,9'u ise kız çocukların rızası olmadan gerçekleşmiştir. Bu araştırmada 18 yaşından önce ve sonra yapılan evlilikler arasında resmi ve dini nikâh sayısı bakımından anlamlı bir fark bulunmamıştır. (HÜNEE, 2014, s.78)

Mülteciler ve çocuk yaşıta evlilikler

UNICEF Dünya Çocukları Raporu (2011, s.121), ülkelerindeki savaştan önce Suriyeli kadınların %13'ünün çocuk yaşıta evlendirildiğini (20-25 yaş grubundaki kadınlar içindeki oran), çalışma ve zorunlu göç koşullarında bu rakamın 2.5 katı arttığını ortaya koymustur. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın verilerine göre ise (AFAD, 2014, s.22), Türkiye'de kamp içinde ve dışında yaşayan 15-18 yaş grubundaki Suriyeli kadınların %15'i evlidir.

Gördüğü gibi Türkiye'de çocuk yaşıta yapılan evlilikler konusunda farklı ve yetersiz veri bulunmaktadır. Yukarıda söz edilen Kadına Yönelik Şiddet (HÜNEE, 2014) araştırmasının yazarları da bu bakımından 2008 ve 2014 yıllarına ait verilerin etrafıca analiz edilmesi önerilmiştir. Bu analizlerde "erken evliliklerin kuruluşu, eşler arasındaki yaş ve eğitim farkı, erken evlilik kararını kimin aldığı, erken evliliklerde nikâh biçimi, nikâhi kıyan kişi detayındaki bilgiler

ile farklı şiddet biçimleri ve şiddetle mücadele yöntemleri arasındaki ilişkileri betimleyici analizlerin dışında ileri istatistik teknikleri kullanarak analiz eden çalışmaların yapılması önerilmektedir" (HÜNEE, Özet Rapor, 2014, sayfa 39).³¹

Yönlendirici mevzuatlar, politikalar ve mevcut ulusal mekanizma³²

Çocuk yaşta evlilikler, aşağıdaki maddelere göre çocuk ve kadınların haklarının ihlalidir;

- ⇒ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948), Madde 16
- ⇒ Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989)
- ⇒ Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW - 1979), Madde 16
- ⇒ Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline Dair Sözleşme (1964), Madde 1, 2 ve 3
- ⇒ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Uluslararası Sözleşme (1976), Madde 10
- ⇒ Medeni ve Siyasi Haklara Dair Uluslararası Sözleşme (1976), Madde 23
- ⇒ Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi ve Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi - 2014) Madde 32 ve 37

Aşağıdaki öneriler, çocuk yaşta evliliklerin ortadan kaldırılması için yasal çerçeveyi ortaya koymaktadır:

- ⇒ CEDAW Genel Tavsiyeler sayılı:21 (1994)
- ⇒ CRC Genel Tavsiyeler sayılı:4 (2003)
- ⇒ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi Raporu A/HRC/24/L.34 (2013)
- ⇒ CRC ve CEDAW Ortak Tavsiyeler (2014)
- ⇒ Birleşmiş Milletler Genel Kurul Raporu A/C.3/69/L.23 (2014)

Türkiye'de çocuk yaşta evlilikler ile ilgili ulusal mevzuat;

Çocukların korunmasıyla ilgili ulusal mevzuat:

- ⇒ Çocuk Koruma Kanunu (Kanun Numarası:5395)
- ⇒ Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirceme Kurumu Kanunu (Kanun Numarası: 2828)
- ⇒ Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği (2015)
- ⇒ Türk Ceza Kanunu, Maddeler 103 (Çocuğun Cinsel İstismarı) ve 104 (Reşit olmayan kişiler arasında/kışırlerle cinsel ilişki)

31 Çocuk yaşta evliliklerin ölçülmesi ile ilgili problemin Türkiye'ye özgü olmadığı görülmektedir.

UNFPA 2012 Raporu, çocuk yaşta evliliklerin görülmeye sıklığı ve yaygınlığının değişik sekillerde analiz edildiğini ve raporlandığını, muhtelif göstergelerin farklı bilgiler sunduğunu ortaya koymustur. Nguyen ve Wodon (2012) tarafından da belirtildiği üzere, çocuk yaşta evliliklerin ölçülmesi konusunda eksiklikler mevcuttur. Dünya Bankası ekonomistleri, yokşulluk ölçüm kavramlarından ve tekniklerinden yararlanarak çocuk yaşta evliliklerin ölçülmesine yönelik detaylı bir istatistiksel metod sunmuşlardır (Nguyen & Wodon, 2012).

32 Uluslararası sözleşmelerin çocuk yaşta evlilikler ile ilgili hükümlerinin detaylı listesi için Ek 1'e bakınız.

Kadına yönelik şiddetti önleme ve kadına yönelik şiddete müdahaleye dair ulusal mevzuat:

- ⇒ Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (6284)
- ⇒ 6284 sayılı Kanunun Uygulanmasına Dair Yönetmelik
- ⇒ Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik
- ⇒ Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik
- ⇒ "Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi"ne Dair 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi

Evlilik ile ilgili ulusal mevzuat:

- ⇒ Türk Medeni Kanunu
- ⇒ Evlendirme Yönetmeliği (2003)

Geçici koruma altındaki insanlar dâhil yabancılarla ilgili ulusal mevzuat:

- ⇒ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Kanun Numarası: 6458)
- ⇒ Geçici Koruma Yönetmeliği (2014)

Türkiye vatandaşları, mülteciler ve geçici koruma altındaki kişiler için geçerli yukarıda bahsedilen ulusal yasal çerçeve dâhilinde;

- Evlilik, yasalar tarafından belirlenen bir çerçeve içinde gerçekleşen kayıtlı resmi bir olaydır. Sadece resmi evlilik yasaldır; **dini tören yapılabılır ancak yasal bir dayanağı yoktur.**
- **18 yaş ve üzeri yetişkinler (kadınlar ve erkekler) kimsenin rızasını almadan başka bir yetişkin ile evlenebilir.**
- **17 yaşındaki bir çocuk anne-babasının rızası** (eğer anne-babası yoksa vasilerin rızası) ile evlenebilir.
- **16 yaşındaki bir çocuk yalnızca mahkemenin açık izni ile evlenebilir,** “olağanüstü durumlarda ve çok önemli bir sebeple. Eğer şartlar uygunsa karardan önce anne, baba veya vasiler dinlenir” (Türk Medeni Kanunu, Madde 124).
- **15 yaşında ya da daha küçük olan bir çocuk, mahkeme tarafından reşit sayılmış olsa dahi, hiçbir şart altında evlenemez.**
- **15 yaşın altındaki çocuklara yönelik her türlü cinsel teşebbüส suç sayılır.**
- **Birden fazla kişiyle evlilik yasal değildir.** Türk Medeni Kanunu çokeşliliği ve faillerini hapis cezası da dâhil olmak üzere cezaya çaptırmaktadır.

- Yasama çerçevesinin ve tedbirlerin ayrıntıları için Bölüm 6.1'e bakınız -

Yasama belgelerine ek olarak, çocuk yaşıta evliliklerin ortadan kaldırılması, ilgili bakanlıklar tarafından geliştirilmiş olan; Çocuk Haklarına Dair Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2013 – 17), Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2020), GAP Eylem Planı (2014-18) ve Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı (2012-16) kapsamına da girmiştir.

Türkiye'de çocuk koruma hizmetleri için koordinasyon sağlama sorumluluğu, Çocuk Koruma Kanunu'nda belirtildiği üzere, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na (ASPB) devredilmiştir. Çocuk koruma hizmetlerini yürütmekle yükümlü bakanlıklar ile işbirliği yapılan kurumlar arasında koordinasyonu kolaylaştırmak amacıyla merkezi, taşra ve ilçe düzeyinde gerçekleştirilecek faaliyetler kanun ve yönergelerle düzenlenir. 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükümünde Kararname uyarıca, çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunarak sağılıklı gelişimini temin etmek üzere ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, çocuklara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda öngörülen tedbirleri yerine getirmek ve koordine etmek görevleri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na verilmiştir. Buna göre, çocuk yaşıta evliliklere yönelik ulusal müdahale ve koordinasyon ASPB'nin, özellikle de Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün (ÇHGM) sorumlulukları arasındadır.

Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da belirtildiği üzere, ASPB, özellikle Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), KYŞ'in önlenmesinden ve şiddete maruz kalan kadın ve kız çocuklarına sunulan hizmetlerin sağlanması ve koordine edilmesinden sorumludur. Buna göre, çocuk yaşıta evliliklerin bir tür KYŞ olduğuna dair ortak anlayış göz önüne alındığında, çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi ve bu vakalara müdahale KSGM'nin de yetki alanına da girmektedir. 6284 sayılı Kanun ve daha sonra bu Kanun'un uygulanmasına ilişkin yapılan düzenleme, ÇHGM ile işbirliği içinde, KYŞ'ye maruz kalan çocuklara sağlanması gereken hizmetleri de içeren destek hizmetlerini açıkça ifade eder.

Bu belge yukarıda özetlenen ulusal çocuk koruma, KYŞ'in önlenmesi ve destek hizmetlerine dair yasal ve kurumsal çerçeve içerisinde hazırlanmış olup, ek olarak ulusal ve yerel düzeyinde çocuk yaşıta evliliklere dair kurumlar arası koordinasyon mekanizmalarını, her alandaki uygulayıcılar tarafından kullanılabilecek bir dizi standart ve formları ve sivil topluma atfedilen tamamlayıcı rolleri belirler.

@UNICEF - Ankara Turkey - 2016 - Foyzioğlu

Elinizdeki Rehber Hakkında

UMUT EĞİTİM MERKEZİ

التعليم والأمل مركز

UMUT EĞİTİM MERKEZİ

التعليم والأمل مركز

@UNICEF - İslahiye Turkey 2015 - Yurtsever

Bu belgenin amacı nedir?

Çocuk yaşta evlilikleri, çocuk haklarının ihlali, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir türü ve uluslararası kalkınma hedeflerinin önünde bir engel olarak gören bu Uygulama Rehberi, Türkiye'de çocuk yaşta evlilikleri önlemek ve gerçekleşen ya da gerçekleşme riski olan bu tür vakalara müdahale etmek için tüm aktörlerin ortak hareket edebilmesine olanak sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Çocuk yaşta evlilikleri önleme ve müdahale, çok sektörlü işbirliği, kurumlararası ve toplum tabanlı yaklaşım gerektirir. UNICEF tarafından Ek'te listelenen kurumlara danışarak hazırlanan bu belge, evlendirilmiş veya evlendirilme riski altında olduğu tespit edilen çocuklara yaklaşımında minimum standartlar, prosedürler, görev ve sorumluluklar bakımından tüm hizmet sağlayıcılara rehberlik etmeyi amaçlar.

Bu belge kimler için hazırlandı?

Bu belge, çalışmaları sırasında potansiyel ya da gerçek bir çocuk yaşta evlilikler vakasıyla karşılaşan tüm hizmet sağlayıcıları içindir. Bu çalışanlar:

- Kamu, özel veya sivil toplum kurumlarında çalışan uzman hizmet sağlayıcıları³³ ve danışmanları
- Öğretmenler, okul yönetimi, koordinatörler ve diğer eğitim personeli
- Sağlık çalışanları
- Yargı mensupları
- Kolluk kuvvetleri
- Mülteci kayıt memurları ve destek merkezi çalışanları, sivil toplum da dahil
- Hat operatörleri

Bu belge nasıl oluşturuldu?

Bu belge, vatandaşların korunmasında öncelikli sorumluluğun Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurumlarına ait olduğu ve bu görevleri yerine getirmek için devletin yetkili makamlara ve içtihatlara sahip olduğu anlayışı ile oluşturulmuştur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), çocuk yaşta evlilik yapmış ya da yapma riski olan çocukları, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmış kadınları da içeren ve çeşitli korunma ihtiyaçları olan savunmasız kişilerin korunmasından sorumlu ana kurumdur. Uluslararası toplum ve BM organlarının yanı sıra sivil toplum örgütleri Türkiye Devleti ile ortaklaşa çalışmakta ve kapasitenin güçlendirilmesi, süreç ve hizmetlerin kalitesinin iyileştirilmesi, daha geniş çaplı erişim sağlanması, gelişmiş koordinasyon ve çalışma yollarıyla ulusal çocuk koruma sisteminin sağlamlaştırılmasında önemli rol oynamaktadır.

33 Bu hizmet sağlayıcılarının tanımları için 'Tanımlar' bölümune bakınız.

Bu rehber, aşağıdaki bölümlerde detaylandırılacak olan, çocuk koruma ve KYŞ önleme ile ilgili ulusal yasal ve kurumsal çerçevenin ışığında hazırlanmıştır. Bunlara ek olarak bu belgede çocuk yaşıta evlilikler konusunda ulusal ve il düzeyinde kurumlararası koordinasyon mekanizmalarıyla ilgili tavsiyeler ana hatlarıyla berlirtilmiş; her sektördeki uygulayıcılar tarafından kullanılabilecek standartlar ve formlar sunulmuş; ve sivil topluma atfedilen tamamlayıcı rolleri belirlenmiştir.

Bu belge, hem Türkiye vatandaşları hem de geçici koruma altındaki çocuklar ve diğer mülteci statüsündeki çocuklar da dahil diğer ilgili kişiler için uygulanabilir olacak şekilde tasarlanmıştır. Belgede tanımlanan rehber ilkeler, prosedürler, görevler ve sorumluluklar, çoğu durumda, acil durumlarda sunulan hizmetler için uygulanabilir olmasına rağmen, geçici konaklama merkezlerindeki mülteciler için özel Standart Uygulama Prosedürleri geliştirilmesi tavsiye edilmektedir.

Yukarıdaki anlayışa dayanan bu belge bir danışma süreci ile oluşturulmuştur.³⁴ 27 -29 Haziran 2016 tarihlerinde Ankara'da yerel ve ulusal paydaşların katılımıyla 10 farklı şehirdeki 45 kamu ve hükümet dışı kurumdan 62 temsilci ve uzmanın katılımıyla üç günlük bir danışma çalışmayı gerçekleştirmiştir. Katılımcı kurumların listesi Ek 5'te verilmiştir.

Standartların ve rehberliğin en güncel mevzuat ve kurumsal çerçevelere ve en doğru yaklaşımlara uyumlu olmasını sağlamak için bu belgenin düzenli olarak (en az 6 ayda bir) gözden geçirilmesi ve uyarlanması tavsiye edilmektedir.

34 Danışma sürecinde UNICEF tarafından yürütülen diğer arka plan çalışmaları şunları içerir: çocuk yaşıta evlilikler hakkında belirleyiciler, etkiler, önleme ve müdahale stratejileri ile ilgili literatür taraması; UNICEF ve BM Ülke Toplumsal Cinsiyet Sonuç Grubu tarafından 2015 yılında yapılan danışma görüşmeleri ve toplantıları; ve 2016 Şubat ayında Gaziantep'te UNICEF tarafından yürütülen bir yerel aktör ve hizmet haritalama analizi.

Bu belgeyi nasıl okursunuz?

Belge, dokuz bölüme ayrılmıştır. Tabloda her bir bölümün hangi hedef gruplara hitap ettiği gösterilmektedir.

Bölümler	Hedef Gruplar
(1) Temel İlkeler	
(2) Önleyici Tedbirler	Tüm hizmet sağlayıcılar
(3) İlk Karşılık ve Anında Müdahale	
(4) Bildirim ve Sevk	
(5) Vaka Yönetimi Süreçleri	Sosyal hizmet uzmanları ve meslek uzmanları
(6) Alana Özel Standartlar	Sağlık, sosyal hizmet, yargı, güvenlik ve eğitim alanlarında uzman hizmet sağlayıcılar
(7) Sektörlerarası İşbirliği	
(8) Çalışan Güvenliği	Tüm hizmet sağlayıcılar, karar alıcılar ve yöneticiler
(9) İzleme, Değerlendirme ve Veri Toplama	

Alana özel uygulamalar hakkındaki altıncı bölüm sağlık, psiko-sosyal destek, adli süreçler ve güvenlik, kurumsal bakım ve eğitim sektörlerine özel detaylar içermektedir.

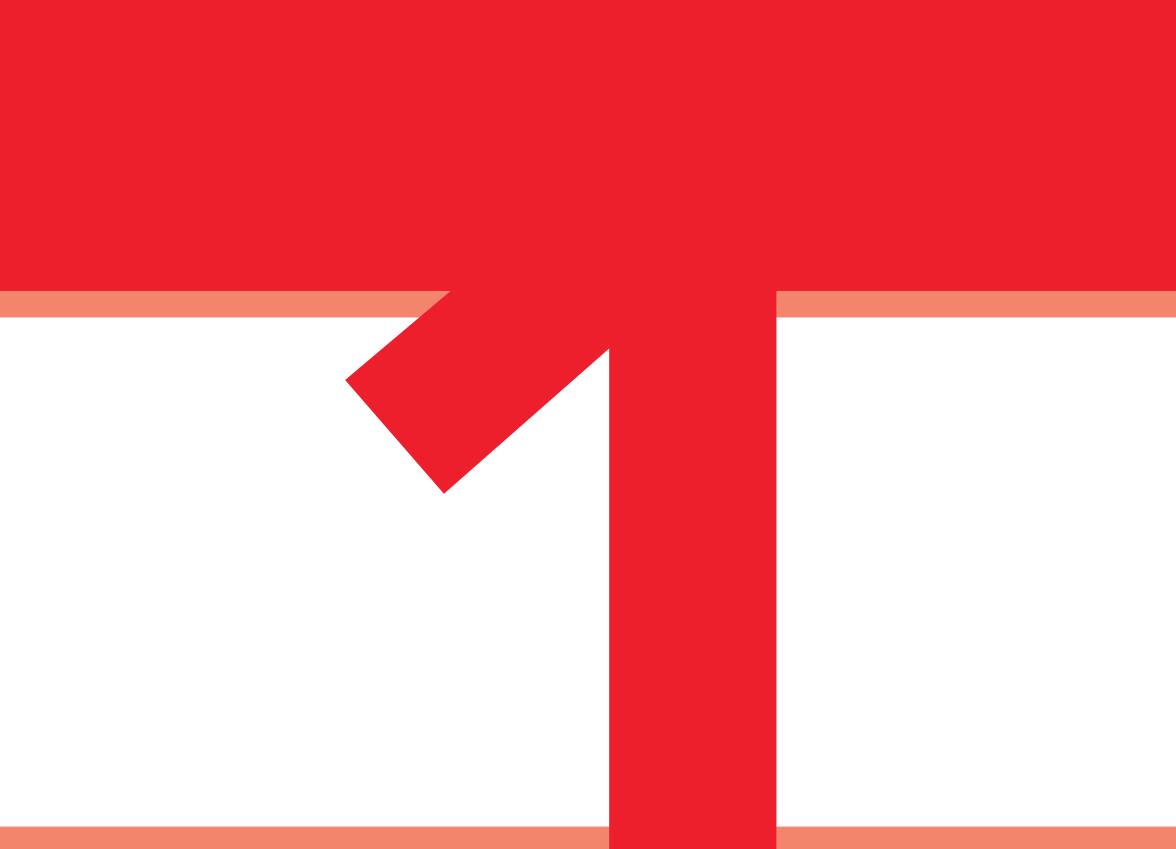
Mümkün olan her durumda, mevcut ulusal mekanizmalar ile standartların ve uygulama prosedürlerinin yasal arka planı ilgili bölümler içinde sunulmuştur.

☞ Konuya ilgili mevzuat ve diğer kaynakları bu işaretin gördüğünüz yerde bulabilirsiniz.

ÖNERİLER

Bu Rehber'de, mevcut uygulamalara ek olarak getirilen öneriler de yer almaktadır. Hali hazırda mevcut olmayan, ancak bu Rehber'in oluşturulmasına katkıda bulunan uzmanlar tarafından önerilen uygulama ve mekanizmalar bu şekilde belirtilmiştir.

Temel ilkeler

1.1. Çocuk korumaya yönelik temel kılavuz ilkeler

Tüm hizmet sağlayıcıları için

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Çocuk Koruma Asgari Standartları ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu karar vermeye rehberlik eden ve çocuklarınla çalışanların hesap verebilirliğini garanti eden temel prensipleri ve iyi uygulamaları açıkça belirtmiştir.

Çocuk yaşıta evlilik yapmış ya da yapma riski bulunan çocuklarınla çalışan tüm hizmet sağlayıcıları aşağıdaki yol gösterici ilkelere uygun ve bağlı kalmalıdır:

- 1. Yaşın varsayımları için kılavuz ilke** – İlgili kişilerin yaşının belirsiz olduğu durumda ve çocuk olduğuna dair gerekçeler olduğunda, varsayımlı çocuk olduğu şeklinde olmalıdır. (örneğin, eşlerden birinin kimliği/kaydı/ doğum belgesi yoksa, kişinin başka birinin kimliğini kullanıyor olabileceği dair şüphe varsa).³⁵
- 2. Zarar vermeyin** – Müdafahlenizin bir sonucu olarak insanları daha fazla zarara maruz bırakmaktan – özellikle çocukların tehlike ya da hak ihlallerine maruz bırakmaktan – kaçının.
- 3. "Çocuğun Yüksek Yararı"ni gözetin** – Çocuklarla ilgili alınan tüm karar ve eylemler için "çocuğun yüksek yararı" öncelikli husus olmalıdır. Çocuğun yüksek yararının sağlanması çocuk koruma alanında çalışan hizmet sağlayıcılarının çocukların acil ve uzun süreli fiziksel, sosyal, duygusal ve gelişim ihtiyaçlarını düşünmelerini gerektirir. Bununla birlikte, karar vermeden önce uygun karar çocukların / ailelerin görüş ve taleplerine de sunulmalıdır. Bir çocuğun yüksek yararını değerlendirmenin prosedürleri ve yöntemleri Bölüm 5'te daha ayrıntılı şekilde verilmiştir.
- 4. Ayrımcılık yapmayın** – İhtiyacı olan herkese, özellikle en savunmasız ya da ayrımcılığa maruz kalanlara, tarafsız ve kapsayıcı yardım sağlanması.ırkı, dini, cinsiyeti, ailevi durumu, etnik kökeni, milliyeti, cinsel yönelimi ve kimliği, kültürel geçmişi, mali durumu, yetenekleri, ya da engellerine bakılmaksızın ihtiyacı olan tüm çocuklar tarafsız destek ve hizmetlere eşit erişime sahip olmalıdır.

Yaşın Varsayımlı

Zarar Vermeme

Çocuğun Yüksek Yararı

Ayrımcılık Yapmama

---

35 İnsan ticaretine maruz kalmış çocuklarınla çalışmak için UNICEF Yönergesi

Bildirim Kuralları

Çocukların Katılımı

Dayanıklılık

Hesap Verilebilirlik

Kültürel Hassasiyet

5. **Çocukların anlamlı katılımını kolaylaştırın** – Çocukların görüş ve isteklerini ifade etme, yaşamlarını etkileyebilecek kararlara aktif olarak katılma hakları vardır. Bir çocuğun karar alma sürecine katılması yaşlarına ve olgunluk seviyelerine uygun olmalıdır. Çocuk koruma alanında çalışan hizmet sağlayıcılarının çocukların istekleriyle örtüşmeyen kararlar alabildiği durumlar olmasına karşın çocuklar kendilerini ifade etmeleri için teşvik edilmeli ve bilgiler yaş/gelişimsel açıdan uygun yollarla verilmeli ve açıklanmalıdır.
6. **Zorunlu bildirim yasalarını ve koruma politikalarını inceleyin** – Rapor edilen çocuğa kötü muamele vakaları ulusal kılavuz bilgisi dâhilinde ve çocuğun yüksek yararı ilkesi rehberliğinde ve vaka bazında ele alınmalıdır. Çocuk yaşıta evlilikler yapan ya da yapma riski olan çocukların vakalarındaki zorunlu bildirim kuralları Bölüm 4'te daha detaylı olarak açıklanacaktır.
7. **Çocukların ve ailelerin direncini teşvik edin** – Tüm çocuklar ve aileleri karşılaştıkları zorlukların / durumların üstesinden gelmek ve bunları aşmak için güç, kaynağa ve kapasiteye sahiptir. Çocukları ve ailelerini psikososyal destek ve vaka yönetimi süreçlerine aktif olarak katmak suretiyle, çocuk koruma alanında uzman hizmet sağlayıcılarının, çocukların, ailelerin ve toplulukların karşılaşıkları koruma endişelerini tanımak, önlemek ve ele almak için onların doğal güçlerini sağlamlaştırma ve oluşturma sorumluluğuna sahiptir.
8. **Hesap verebilirliği sağlayın** – Kamu ve insani yardım kuruluşlarındaki personel, eylemlerinden ve bu eylemlerin etkilerinden sorumludur. Tüm hizmet sağlayıcılar, hizmet etkileri çocuklara, çocukların ailelerine ve topluma karşı sorumludur ve bu itibarla, bu belgede ana hatları belirlenen rehberliğin yanında ulusal yasal ve politika çerçevelerine uymak zorundadır. Bakım ve hizmet sunum kalitesini sağlamak için kuruluşlar çocuklara ve ailelerine doğrudan hizmet sunan personelin doğru eğitimi ve devam eden kapasite geliştirme ve teftişi almalarını sağlamalıdır. Çocukların ve ailelerin alındıkları destek ve hizmetler hakkında geri bildirimde bulunmaları için gizli bildirim mekanizmaları da olmalıdır.
9. **Kültürel açıdan ve dil açısından uygun hizmet sağlayın** – Sosyal hizmet görevlileri ve kurumlar çalışıkları toplulukların çeşitliliğini tanımalı, bunlara saygı göstermeli ve bireysel, aile, grup ve topluluk farklılıklarının yanı sıra toplumsal normlar ve hâkim tutumların farkında olmalıdır.

Kültürel açıdan hassas olan ve yerel değer ve inanç sistemlerini anlayan hizmet sağlayıcılar, çocuklar, aileler ve topluluklarla daha iyi çalışır ve onlar için kalıcı çözümler üretirler. Kültürel değerlerin ve faaliyetlerin çocuğun güvenliğinin ve iyi olma halinin aksine olduğu zamanlar olabilse de, hizmet sağlayıcılar bir yandan çocukların güvenlik, korunma ve haklarını güvence altına alırken kültürel olarak kabul edilebilir çözümleri belirlemek için çocuklarla / ailelerle birlikte her türlü çabayı göstermelidir. Hizmetler özellikle vaka yönetimi ve/veya bakım düzenlemeleri gibi çocuğun yaşamında önemli etkisi olabilecek olanlar daima çocuğun konuşabileceği ve anlayabileceği bir dilde verilmelidir.

10. **Hizmet alan çocukların ve ailelerin bilgilerini koruyarak mahremiyete saygı gösterin.** – Bu durum çocuk koruma alanındaki hizmet sağlayıcıların güvenli şekilde bilgi toplama ve depolamalarını ve veri paylaşma protokollerini takip ederek yalnızca çocuk ve/veya çocuğa bakım veren kişi veya kişilerle bilgi paylaşmalarını gerektirir. Mahremiyetin sağılanması hem sözlü olarak elde edilen bilgileri (görüşmeler sırasında paylaşılan bilgi) hem de yazılı belgeyi içerir. Mahremiyete saygı gösterilmemesinin çocukların ve ailelerin güvenliği açısından ciddi sonuçları olabilir ve onları daha fazla şiddet ve istismara maruz bırakma potansiyeli vardır. Bir hizmet sağlayıcının, çocuğun veya başka birinin güvenliğini korumak için mahremiyeti "bozmak" zorunda olduğu durumlara Bölüm 4'te değinilecektir.

11. **Bilgilendirilmiş onay / onam alın** – Çocuk koruma alanında uzman hizmet sağlayıcılar hizmet sunmadan önce çocuklardan ve ailelerden bilgilendirilmiş onam almalıdır. Bir kişi bilinçli bir seçim ile gönüllü olarak hizmet almayı kabul ettiğinde, bilgilendirilmiş onam verebilir. Bu onayın 'bilgilendirilmiş' olmasını sağlamak için çocuk ve/veya çocuğa bakım veren kişi ya da kişiler kendilerine uygun hizmet ve seçenekleri, hizmet almanın faydalarını ve/veya potansiyel risklerini, bilginin nasıl toplanacağını ve paylaşılacağını tam olarak anlamalı ve mahremiyet ve sınırları hakkında bilgilendirilmelidir. Onayın bilinçli olması için bireyin, sunulan hizmetleri tanımaması ve anlamaması için kapasite ve olgunluğa da sahip olması ve yasal olarak onay verebilmesi gereklidir. Bölüm 4'teki bilgilendirilmiş onam hakkındaki bağlam ve vaka özelindeki hususlara ve Ek 4'teki örnek onam formuna bakabilirsiniz.

Mahremiyet

Onam

Tüm hizmet
sağlayıcıları için

Cinsel
İstismar

**ÇOCUĞUN CİSEL
İSTİSMARA
MARUZ KALDIĞINI
DÜŞÜNÜYORSANIZ
BU KONUDA UZMAN
OLAN BİR HİZMET
SAĞLAYICIYA
YÖNLENDİRİNİZ.**

1.2. Cinsel istismara maruz kalan çocuklarla çalışmada göz önünde bulundurulması gereken temel ilkeler

Çocuk yaşıta evlilikler, çocuk ihmal ve istismarının çeşitli biçimleriyle bir arada görülebilir. Çocuk yaşıta evliliğin kadın ve kız çocuklara yönelik şiddetin bir türü olduğunu ve hamile kalmaya zorlama, kürtaja zorlama, cinsel kölelik ve evlilik içi tecavüz gibi pek çok farklı biçimde gerçekleştebileceğini unutmayın. Kız çocukların kendisine tecavüz eden kişilerle evlenmeye zorlanmış olabilecekleri ihtimalini de göz önünde bulundurunuz. **ÇOCUĞUN CİSEL İSTİSMARA MARUZ KALDIĞINI DÜŞÜNÜYORSANIZ BU KONUDA UZMAN OLAN BİR HİZMET SAĞLAYICIYA YÖNLENDİRİNİZ.** UZMAN DEĞİLSENİZ BU KONUDA ÇOCUKLA DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME YAPMAYA ÇALIŞMAYINIZ. Yine de temel bilgileri sizin almanız gerekiyorsa, çocukla iletişim kurarken aşağıdaki hususlara dikkat ediniz:

Cinsel istismara ve diğer ciddi kötü muamele türlerinden birine maruz kalan çocuklara hizmet sunan tüm hizmet sağlayıcıları, daha fazla travmaya sebep olmamak ve iyileşme sürecini desteklemek amacıyla, söz konusu çocukların iletişim kurarken dikkatli olmalıdır.

Çocuk ile istismar / kötü muamele hakkında gerçekleştirilecek görüşme sayısını en aza indirmek için gereken tüm adımlar atılmalıdır (çocuklarla görüşmeye ilişkin ulusal standartlar ve bağlama / vakaya özel koşullar Bölüm 5'te ayrıntılı olarak verilmiştir.)

Cinsel istismara maruz kalan çocukların iletişime yönelik uluslararası standartlar aşağıda verilmiştir:³⁶

- **Koruyıcı, Şefkatlı ve Destekleyici Olun** – Cinsel istismara maruz kalan çocuk yaşadığı olaydan ötürü korku veya utanç duyuyor olabilir, bu yüzden olumlu ve destekleyici bir tavır içinde hareket ederek çocuğun kendisini güvende hissetmesi sağlanmalıdır.
- **Çocuğu Rahatlatın** – Çocuğa başına gelen olayın kendi suçu olmadığını ve istismar yüzünden suçlu hissetmemesi gerektiğini anlatın. Çocuğu yaşadıkları anlatmaya teşvik edin ve sizinle (veya uygun bir ruh sağlığı danışmanı ile) konuşabileceğini belirtin.
- **Daha Fazla Travmaya Sebep Olmamak için Dikkatli Olun** – Çocukta üzüntüye veya sıkıntıya sebep olabilecek konuşma ve uygulamaları en aza indirmeye çalışın. Çocuk kendini hazır hissetmiyorsa istismar hakkında konuşmaya zorlamayın ve çocuğa olayı tekrar anlattırmayın.
- **Çocuğun Kendini Güvende Hissetmesini Sağlayın** – Hassas konularda görüşme gerçekleştirirken güvenli, sessiz ve özel bir ortamda olunmasını sağlayın. Çocuğu şüpheli kişinin veya güvenmediği kişilerin önünde konuşmaya zorlamayın. Çocuk kendini daha rahat hissedebileceğinde görüşmenin mevcut olduğu bir yetişkinin yanında bulunmasını sağlayın.
- **Uygun Kişiler Kullanın** – Kural olarak, cinsel istismar konusunda kız çocukları ile yalnızca kadın hizmet sağlayıcıları görüşmeli ve erkek çocuklarına bir kadınla mı yoksa erkekle mi konuşmayı tercih ettiğleri sorulmalıdır. Hem kadın hem erkek hizmet sağlayıcının mevcut olması durumunda, çocuğa hangi cinsiyetten bir hizmet sağlayıcıyla konuşmak istediği sorulmalıdır.
- **Çocuğun Fikirleri, İnançları ve Düşüncelerine Saygı Gösterin** – Çocuklar kendi fikirlerini, düşüncelerini ve inançlarını ifade etme hakkına sahiptir ve kendileri hakkında alınan kararlara katılmalarına izin verilmelidir. Çocuklar yorulduğunda, üzüldüğünde veya daha fazla devam etmek istemediğinde “bilmiyorum” deme veya konuşmayı bitirme hakkına sahiptir.

36 Uyarlanan kaynak: IRC & UNICEF Caring for child survivors

2

Önleyici Tebbirler

İster kamuda ister sivil toplum kuruluşunda ve hangi alanda çalışıyor olursanız olun, çocuk yaşta evlilikleri önlemek ve evlendirilmiş ya da evlendirilme riski altındaki çocukların daha fazla zarar görmesini engellemek için yapabileceğiniz bir takım temel faaliyetler vardır. Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

1. Kurumunuzda ya da çevrenizde risk altındaki çocukların tespit edilmesi
2. Hizmetlerinizden yararlananların (çocukların ve ailelerin) bilgilendirilmesi ve farkındalıklarının artırılması
3. Kendi kurumunuzun ve çalışanlarınızın farkındalık düzeyinin ve kapasitesinin artırılması

Bunlara ek olarak bu bölüm sonunda İnsani Yardım Çalışmalarında Cinsel Şiddetin Önlenmesi ile ilgili özel önlemlere de yer verilmiştir.

2.1. Evlendirilmiş veya evlendirilme riski altında olan çocukların tespit edilmesi

Aşağıdaki tüm aktörler, evlendirilmiş veya evlendirilme riski olan çocukların tespit edebilir:

Tüm hizmet sağlayıcılar için

- Eğitim kurumlarında çalışanlar (örgün, yaygın, kamu, özel, STK kaynaklı olmak üzere tüm eğitim kurumlarında çalışan eğitimci, idareci ve diğer tüm personel)
- Sağlık kurumlarında çalışanlar (hastaneler, aile hekimleri, Anne Çocuk Sağlığı ve Aile Planlama Merkezleri gibi tüm sağlık kuruluşlarında çalışan, hekimler, diğer sağlık görevlileri ve tüm personel)
- Kolluk kuvvetleri (polis, jandarma)
- ASPB çalışanları (ŞÖNİM'ler, çocuk merkezleri, barınma merkezleri, Sosyal Hizmet Merkezleri gibi kurumların çalışanları)
- Yerel yönetimlere bağlı yetkililer ve destek merkezi çalışanları
- Tüm yargı mensupları

- Sivil toplum kuruluşu çalışanları (saha ofisleri, destek merkezleri, kadın danışma / dayanışma merkezleri, eğitim merkezleri, çocuk dostu alanlar gibi tüm STK çalışmaları)
- Nüfus kayıt memurları
- Mülteci kayıt memurları
- Evlendirme memurları
- Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) çalışanları
- Muhtarlar
- Din görevlileri (gayriresmi dini liderler dâhil)
- Mülteci topluluklarının liderleri (gayriresmi dini liderler ve hekimler dâhil)
- Azınlık liderleri ve temsilcileri
- Siyasi liderler
- GİGM çalışanları
- AFAD çalışanları
- Kamp yöneticileri
- Üniversite bünyesinde özellikle Çocuk Koruma Birimleri'nde görev yapan uzmanlar
- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) çalışanları
- Çocuk işgâcının kullanıldığı işyerleri ve sektörlerdeki çalışan ve işverenler
- Sendika ve meslek örgütlerinin çalışanları
- Gıda ve maddi yardım sistemlerine çalışan bilgilendirme ekipleri

Hizmet sağlayıcılar, çocuklarınla görüşme ve **çocuk yaşıta evliliklere** dair bulguları değerlendirme esnasında, çocuğun evlilik içinde veya evlendirilme riski altında olduğunu tespit etmesini sağlayan başlıca göstergelere dikkat etmelidir. Bu göstergeler şunlardır³⁷

37 Uyarlanan Kaynak: "Multi-agency practice guidelines: Handling cases of Forced Marriage" Birleşik Krallık Hükümeti, 2009.

Evlendirilmiş veya evlendirilme riski taşıyan bir çocuğu nasıl tespit edebilirim?

GÜVENLİK VE ADLI SÜREÇLER

- Hakkında kayıp başvurusu yapılmış aile üyesi
- Hırsızlık veya madde kullanımı gibi suça sürüklenebilme
- Aileden benzeri suç geçmişi
- Aile içi şiddet kaydı
- İnsan kaçakçılığı ya da insan ticareti emaresi ya da geçmişi

EĞİTİM

- Okuldan / eğitim kurumundan kaydın silinmesi
- Okula gelmemesi, sürekli devamsızlık,
- Uzun süre okuldan uzak kalma talebi
- Memleket ziyaretinden dönmeme
- Yaklaşan tatil dönemiyle ilgili endişe duyma
- Okulda kardeşler veya diğer akrabalar tarafından sürekli gözleniyor olma
- Davranış biçiminde, derse katılmada, performansında beklenmeyen sorunlar
- Müfredat dışı faaliyetler (spor, müzik gibi) katılımının engellenmesi

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

- Zorla çalıştırılma
- Çalışmak isteyip çalıştırılmama
- Parasına / gelirine el konması
- Çalıştığı ortamda sürekli gözleniyor olma
- Çalıştığı yere sürekli birinin gözetiminde getirilip götürülme

SAĞLIK

- Sağlık kuruluşuna yalnız başına gidememe
- Kendine zarar verme
- İntihara eğilim
- Yeme bozuklukları
- Depresyon
- İçine kapanma
- Madde kullanımı
- Erken veya istenmeyen gebelik

AİLE GEÇMİŞİ

- Çocuk yaşta evlilik yapmış kardeşler
- Zorla evlilik yapmış kardeşler
- Aileden kendine zarar verme davranışları veya geçmişi
- Anne veya babanın kaykı
- Evden kaçma davranışları veya geçmişi
- Artan oranda ev içi sorumluluklar
- Eve kapatma, maddi kısıtlamalar gibi yasaklar
- Aile içi şiddet

Yukarıda verilen göstergelerin var olması durumunda, konuya ilgili daha fazla bilgi edinmeye çalışınız. Çocuğun cinsel veya başka bir tür istismara uğramış ya da uğruyor olabileceğini, insan ticareti mağduru olabileceğini göz önünde bulundurunuz. Bunlarla ilgili başlıca emarelere dikkat ediniz.

İnsan Ticaretine İlişkin Göstergeler

Aşağıdakiler³⁸ çocuğun insan ticareti mağduru olabileceğinedairługöstergelerolarakdeğerlendirilebilir:
Eğer çocuk;

- Hiçbir evraka ve belgeye sahip değilse,
- Düşük bir standartta ve koruma altında yaşıyorsa,
- Ebeveynleri veya akrabalarıyla yaşamıyorsa,
- Suç teşkil eden veya yasa dışı faaliyette bulunuyorsa,
- Vücutunda istismar veya yaralamadan olmuş olabilecek izler varsa,
- Seyahatleri üçüncü bir kişi tarafından ayarlanıyor ve ödeniyorsa,
- Çok uzun saatler boyunca çalışmak zorundaysa,
- Hiçbir yere tek başına gönderilmiyorsa.

çocuk koruma alanındaki uzman hizmet sağlayıcılar değerlendirme kapsamında daha fazla bilgi edinmelidir.

Aşağıdakiler³⁹ (erkek ya da kız) çocuğun cinsel istismara uğramış olabileceği dair göstergeler olarak değerlendirilebilir:

Cinsel İstismar

Cinsel İstismarın Yaşa Göre Başlıca Gösterge ve Belirtileri

0-5 Yaş	<ul style="list-style-type: none"> • Normalden farklı bir şekilde ağlama, sizlanma, bağırrma. • Bakımdan sorumlu kişilere yapışıp kalma, fazla bağlanma. • "Güvenli" bölgelerden ayrılmayı reddetme. • Uykuya dalma veya kesintisiz uyuma konusunda sıkıntı çekme. • Konuşma ve idrarını tutma konusundaki becerilerini kaybetme ve diğer gelişimsel gerilemeler. • Yaşına uygun olmayan cinsel eylemler konusunda bilgili veya istekli olma.
6-9 Yaş	<ul style="list-style-type: none"> • 0-5 yaş aralığındaki çocuklara benzer göstergeler. Ayrıca: • Belirli kişiler, yerler veya faaliyetlerden veya saldırıdan korkma. • Bebek gibi davranış (yatağı ıslatma veya anne-babasının onu giydirmesini isteme). • Bir anda okula gitmek istememeye başlama. • Özel bölgelerine sürekli dokunma. • Aile veya arkadaşlardan kaçınma, yalnız kalmak isteme. • İştah kaybı veya sürekli yemek isteme.

38 (UNICEF Regional Office for CEE/CIS, 2006)

39 Cisel İstismar Mağduru Çocuklarla Çalışma Kılavuzu (ICR & UNICEF)

10-19
Yaş
Erginler)

- Depresyon (kronik üzüntü), ağlama veya duygusuzluk.
- Kabus (kötü rüyalar) görme veya uykuya bozuklukları.
- Okulda sorun yaşama veya okula gitmek istememe.
- Çok öfkeli olma veya akranlarıyla iletişim kurma konusunda sıkıntı yaşama, kavga etme, otoriteye karşı gelme veya saygı göstermeme.
- Herkesten kaçınma, aile ve arkadaşlardan uzak durma.
- Kendine zarar verme (uyuşturucu, alkol kullanımı, kendi kendini yaralama).
- Okul performansında değişim.
- Beslenme sorunları; iştah kaybı veya sürekli yemek yeme.
- İntihar düşüncesi veya eğilimi.
- İstismar hakkında konuşma, istismarı anımsama.

2.2. Hizmetlerinizden faydalananlara yönelik bilgilendirme ve kapasite güçlendirme

Hizmetlerinizden faydalananlara yönelik bilgilendirme ve kapasite güçlendirme amacıyla uygulayabileceğiniz başlıca yöntemler şunlardır (ICRW, 2011):

- Hizmet sundığınız kitle içerisinde konuya ilgili aktörlerle ve nüfuzlu kişilerle birebir görüşmeler gerçekleştirerek çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi konusunda onların desteklerini kazanmak.
- Sizden hizmet alanlara, çocuk yaşta evliliklerin sebep olabileceği durumlar ve alternatif uygulamalar konusunda eğitim vermek.
- Yaşam becerileri, cinsel sağlık ve üreme sağlığı konularında yol gösterici olabilecek aile ve yetişkin komiteleri ve forumlar oluşturmak.
- Çocuk yaşta evlilikler, okula gitme, çocuk hakları, üreme sağlığı ve diğer konularda farkındalık artırırmak amacıyla, farklı platformlar kullanarak bilgilendirme, eğitim ve iletişim kampanyaları düzenlemek.

Planlayacağınız önleme faaliyetlerinde aşağıdaki grupların sürece dâhil edilmesinin toplum temelli önleme faaliyetlerinde başarı oranını artırdığı küresel örneklerle görülmüştür:

- Öğretmenler
- Dini liderler
- Kanaat önderleri
- Muhtarlar
- Kadın ve çocuk örgütleri

Tüm hizmet
sağlayıcılar için

Önleme Çalışmalarına
Bu Grupları
Dahil Ediniz

Önleme Çalışmalarına Bu Grupları Dahil Ediniz

- Belediyeler
- Yerel medya
- Emniyet yetkilileri ve adli birimler
- Aile Danışma Merkezleri
- Aile Sağlığı ve Toplum Sağlığı Merkezleri
- Valilik/İlçe Kaymakamlıkları
- İlgili ticaret birlikleri / mesleki örgütler
- Hedef grubun ihtiyacına göre tercümanlar
- Yetişkin erkekler ve erkek çocuklar dâhil, gençler
- ve çocukların kendileri

Çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesine yönelik eğitim faaliyetleri, aşağıdaki faydalari sağlayarak "açık" ve destekleyici bir ortam oluşturabilir:⁴⁰

- Gerekli bilgilerin gösterilmesi (örneğin; destek almak için başvurulabilecek yerlerin ve telefon numaralarının)
- Öğrencilerin şahsi desteği ihtiyaç duyması halinde sizinle veya ilgili uzmanla görüşebileceğiniz özel bir telefonun mevcut olması
- Öğretmenler, eğitmenler ve diğer personelin çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesine ilişkin eğitim alması
- Gençlerin uygun destek, bilgi ve tavsiyelere ulaşma konusunda cesaretlendirilmesi
- Okullar ve üniversitelerin çocuk yaşıta evlilik konusunu müfredatlarına alması

Tüm hizmet
sağlayıcıları için

2.3. Kendi kurumunuzun ve çalışanlarınızın kapasitelerini güçlendirmek

Kurumunuzun aşağıdaki koşullara uymasını sağlayınız:

- Çocuklarla çalışan tüm kişi ve kurumlar bu rehberin içeriğine ilişkin temel eğitim almalıdır.
- Çocuk yaşıta evlilikler yapan ya da yapma riski olan çocukların iletişim halinde olan tüm kişi ve kurumlar bildirim ve sevk prosedürleri hakkında bilgi sahibi olmakla yükümlüdür.
- Kadınlarla ve çocuklarınla çalışan tüm hizmet sağlayıcılar cinsiyet eşitliği, kadına ve kız çocuklarına şiddet, çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi ve vaka yönetimi konularında eğitim almmalıdır.

40 Birleşik Krallık Hükümeti Zorla Evliliklerin Önlenmesinde Standard Uygulama Rehberi, 2009.

- Bilgilendirme ekipleri çocuk yaşta evlilik yapan ya da yapma riski altında olan çocukların belirlemek için kullanılacak göstergeler ve etkili ve etik veri toplama yöntemleri hakkında eğitim almalıdır.
- Hizmet sağlayıcılar ve üst düzey yöneticiler sundukları hizmete güvenli, özel ve gizli erişimi sağlamakla yükümlüdür.
- Bu alanda eğitim almış kadın ve erkek personel görevlendirilmelidir.
- İlgili kamu kurumlarında ve sivil toplum kuruluşlarında çocuk koruma alanında çalışan yetkililer ve üst düzey yöneticiler kendi kurumlarında ve çalıştıkları alanlarda çocuk yaşta evliliklerin önlenmesine yönelik özel projeler geliştirmeye ve uygulamaya teşvik edilmelidir.

Kendi kurumunuzda ya da çalışığınız alanda çocukların ve onların vereceği bilgi ve tavsiyeleri temel olarak çocuk yaşta evlilikleri önlemeye yönelik projeler geliştirebilirsiniz. Bunun için aşağıda belirtilen faaliyetleri⁴¹ yürütebilirsiniz:

- Sizden hizmet alanların hangi koşullar altında çocuk yaşta evlilik yaptıklarını ya da yapmaya zorlandıklarını anlamak için çocuk yaşta evlenen çocukların ya da yetişkinlerden bilgi alın (Bölüm 5'teki veri toplama rehberine bakınız).
- Çocuk yaşta evliliklere yol açan etkenleri inceleyin ve çocuk yaşta evlilikleri önlemeye yönelik etkin yöntemleri belirleyin.
- Erken yaşta evlenen ya da evlenmeye zorlanan çocukların evlenme riski ile karşı karşıya bırakılan ortak nedenler olup olmadığını tespit edin.
- Çocukları evlenme riski altında bırakan etkenleri azaltabilecek önlemleri tespit edin.
- Çocuk yaşta evlilikleri önlemeye yönelik daha önce yürütülen çalışmaların hâlihazırda evlenmiş olan çocukların üzerinde herhangi bir etkisi olup olmadığını öğrenmek için bu çocukların konuşun. Bu çalışmanın çocukların üzerinde herhangi bir etkisi olmuş mudur? Bu çalışmalar nasıl ve ne kadar etkili olmuştur veya neden başarısızlıkla sonuçlanmıştır? Nasıl bir çalışma yürütülseydi daha etkili olabilirdi? sorularını değerlendirin.

Bakınız
El Notu 2

41 UNICEF'in çocuklarda insan ticaretinin önlenmesine yönelik tavsiyelerinden uyarılmıştır (UNICEF Regional Office for CEE/CIS, 2006)

3

İlk Karşılaşma ve Anında Müdahale

@UNICEF - Ankara Turkey 2016 - Feyzığlu

Bu bölümde, gerçekleşmiş ya da gerçekleşme olasılığı bulunan çocuk yaşta evlilik vakalarıyla karşılaşan, bu alanda uzmanlaşmış olsun ya da olmasın tüm hizmet sağlayıcılarının göz önünde bulundurmaları gereken temel ilkeler yer almaktadır. Çocuk koruma alanında uzmanlaşmış kişi ve kuruluşların yürütebileceği 'vaka yönetimi' süreci daha sonraki bölümlerde detaylandırılacaktır.

Çocuk koruma eylemlerinde yer alan ve herhangi bir çocuğun evlendirildiği ya da evlendirilme riski altında olduğunu gören (ya da duyan)⁴² görevliler, sektörlerine bakılmaksızın, belirli ilke ve yöntemlere başvurmak zorundadır. Bunlar aşağıda özetlenmiştir.

UNUTMAYIN: ÇOCUĞUN TEK ŞANSI BU OLABİLİR!

Evlendirilmiş ya da evlendirilme riski altında olan bir çocukla karşılaşığınızda, bu karşılaşmanın çocuğun yardım alabilmesi için bir fırsat olduğunu düşünmelisiniz. Bu çocuğun (ya da ailenin) yardım isteyebildiği, konuşabildiği ve konuşabileceğii tek kişi siz olabilirsiniz. Bu çocuğa (ya da aileye) yardım edilebilmesi için gereken bilgileri alabilecek tek kişi siz olabilirsiniz.

BUNLARI YAPIN:

Çocukla kurulacak ilk temasta ya da çocuğun evlendirildiği veya evlendirilme riski altında olduğunu öğrendiğinizde;

- ✓ Hiç vakit kaybetmeden, çocuk koruma alanında uzman kuruluşlarla iletişime geçin
- ✓ Çocukla, güvenli ve çocuğun mahremiyetini koruyabileceğiniz bir mekanda görüşün
- ✓ Çocukla konuşurken, çocuğun şikayette bulunduğu kişi ya da kişilerin orada olmamasını sağlayın
- ✓ Çocuğun kendi anadilinde konuşabilmesini, eğer bu mümkün değilse ikinci seçenek olarak tercüman ile iletişim kurmasını sağlayın

Tüm hizmet sağlayıcıları için

Bakınız ➔

Bir çocuğun evlendirilmiş veya evlendirilme riski altında olduğunu nasıl anlayabileceğinize dair ipuçları için Bakınız 2.1. numaralı bölüm.

Bakınız ➔

Bir Sonraki
Bölüme Bakınız.

⁴² Bir çocuğun evlendirilmiş veya evlendirilme riski altında olduğunu nasıl anlayabileceğinize dair ipuçları için Bakınız 2.1. numaralı bölüm.

ÖNEMLİ NOT
Çocukla görüşme ve vaka yönetimi, bu konuda uzmanlaşmış kişi ve kurumlarda, profesyonel yöntemler kullanılarak yapılmalıdır. Eğer bu konuda uzman değilseniz, çocukla detaylı görüşme, ev ziyareti, güvenlik planı oluşturma, sosyal inceleme gibi müdahalelerde bulunmaya çalışmayıınız. Ancak çocukla ilk karşılaşmadada ve çocuğu ilgili kişi ve kurumlara sevk etmeden önceki aşamalarda yukarıdaki ilkelere dikkat etmeniz önerilmektedir.

- ✓ Çocuğun sahip olduğu hakları açıklayın
- ✓ Kişisel güvenliğe yönelik tavsiyelerde bulunun
- ✓ Mevcut seçenekleri (atılabilcek adımları) izah edin
- ✓ Çocuk için neler yapabileceğinizi ve neler yapamayacağınıza açıkça belirtin
- ✓ Çocuğun tercih ve isteklerini dikkate alın ve bu tercih ve isteklere saygı duyun
- ✓ Uzmanlara iletmek üzere ayrıntılı bir iletişim bilgisi edinin
- ✓ Gelecekte, tarafınızın ya da çocuk koruma kuruluşunun çocukla nasıl irtibata geçeceği hususunda (ki muhtemelen gizli bir şekilde gerçekleştirilecektir) bir plan hazırlayın ve anlaşmaya varın
- ✓ Çocuğun acil tıbbî ihtiyaçlarını değerlendirin
- ✓ Çocuğun acil koruma ve aileden uzaklaştırılma ihtiyacını değerlendirin
- ✓ Gerçekleştirilmiş olması muhtemel diğer tüm suç eylemlerini tespit etmeye çalışın
- ✓ Vakanın ve alınan kararların eksiksiz bir şekilde kayıt altına alınmasını sağlayın

BUNLARI YAPMAYIN:

- ✗ Konunun özel olduğunu, kültürel bir mesele olduğunu ve müdahale edilmemesi gerektiğini düşünmeyin
- ✗ Çocuğun vazgeçip gitmesine ya da ona ulaşamayacağınız şekilde sizden uzaklaşmasına izin vermeyin
- ✗ Mevcut riskleri değerlendirmeden, doğrudan aileyle ya da çocuğun çevresindeki insanlarla iletişime geçmeyin
- ✗ Çocuk ve fail arasında arabulucuk yapmaya çalışmayın ya da arabuluculuğa teşvik etmeyin
- ✗ Olayı, müdahale yetkisi olan ilgili meslek uzmanları hariç çevrenizdeki insanlara anlatmayın.
- ✗ Çocuğun başka bir ortama yerleştirilmesi gerektiğini düşüyorsanız, bunu kendi başınıza yapmaya çalışmayın; yeni mekâni aynı çevreden seçmeyin

KAYDEDİN, BELGELEYİN:

Hatırlayın: Bu vakaya ilgili bilgileri alan veya gelecekte alabilecek tek kişi siz olabilirsiniz! İdeal uygulamalarda, vakaya ilgili bilgilerin meslek uzmanları tarafından alınması gereklidir. Fakat müdahalenin acil olduğu ya da vakanın ilgili kuruluşu bildirilebilmesi için daha fazla bilgiye ihtiyaç duyulduğu durumlarla karşılaşabilirsiniz. Bu tür durumlarda, çocukla ilk karşılaşan kişi çocuktan (ya da vakayı haber veren kişiden) mümkün olan en fazla bilgiyi edinme ihtiyacı duyabilir. Şayet gerekli bilgiler bu süreçte alınmazsa, bu fırsat tekrar elde edilemeyecektir.

Kaydettiğiniz bilgiler, daha sonra bu vakaya ilgili dava duruşmalarında ya da mültecilik başvurularında faydalı olabilir. Evliliğin gerçekleşmediği ya da gerçekleşen evliliğin ilk görüşmede çocuk tarafından ifade edilmediği durumlarda bile duyacağınız şüphe ya da tutacağınız risk kayıtları gelecekte faydalı birer referans olacaktır.

Vakayı ilgili kurum ya
da kişilere yazılı olarak
bildirin.

Bakınız →
Bölüm 4

Tuttuğunuz kayıtların
güvenliğine, kişisel
bilgilerin mahremiyetine ve
korunmasına dikkat edin.

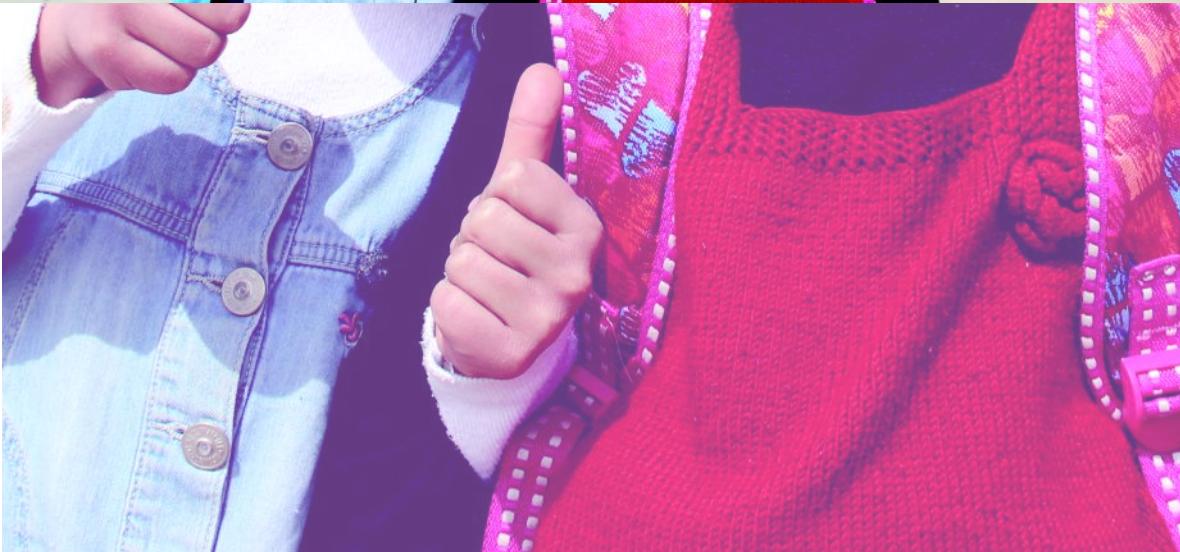
Bakınız →
Bölüm 9

Vakanın Bildirimi ve Sevk

@UNICEF - Nizip Turkey 2015 - Yurtsever

4.1. Zorunlu bildirim halleri

Tüm hizmet
sağlayıcılar için

Çocuk Koruma Kanunu'nun 6'ncı maddesine göre tüm **adlı ve idarî merciler, eğitim kuruluşları, çocuğun anne-baba/ çocuğu bakım veren kişi(ler) / koruyucuları ve sivil toplum örgütlerinin üyeleri, korunma ihtiyacı olan çocukları yasal olarak ASPB ya da Savcılık makamına bildirmekle yükümlüdür.** Yukarıda bahsedilen kişi, kurum ve kuruluşlar, yaşanan vakaları çocuğun ailesine de iletmek zorundadır. Fakat bu eylemin gerçekleştirilmesine yönelik kararın, üstün yarar değerlendirmesinin sonunda alınması gerekmektedir.

Ayrıca 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine dair kanuna göre (Madde 7/1) şiddet veya şiddet uygulanma tehlikesinin varlığı hâlinde herkes bu durumu resmi makam veya mercilere ihbar edebilir.

Daha önce de belirtildiği gibi 15 yaşını doldurmamış olan çocuklara yönelik her türlü cinsel davranış, çocuğun cinsel istismarı olarak nitelendirilir ve cezaya tabidir. Suçun bildirim yükümlülüğü ile ilgili olarak Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri şöyledir:

- İşlenmekte olan suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Mağdur 15 yaşından küçük ise yarı oranında artırılır. Tanıkluktan çekinme hakkı olanların bildirim yükümlülüğü bulunmamaktadır (TCK m.278).
- Kamu adına görev yapan kişi görevleri sırasında ve görevlerine ilişkin bir suç Öğrendiklerinde bildirmezse 6 aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK m.279).
- Görevini yaptığı sırada bir suç belirtisi ile karşılaşan sağlık görevlisi durumu yetkili makamlara bildirmez ya da gecikirse bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK m.280).

Sağlık çalışanlarının ise 18 yaşındaki, resmi nikahı olmayan gebelerin bildirimi konusunda özel bir yükümlülükleri bulunmaktadır. Buna göre: '15 yaşını tamamlamış olanların (rizası olsun veya olmasın) tamamının ve 15 yaşını tamamlamış olanlar da ise cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen herhangi bir emarenin varlığı mevcut ise adli mercilere bildirim'i gereklidir.⁴³

Adlı ve idarî merciler, eğitim kuruluşları, çocuğun anne-baba/ çocuğu bakım veren kişi(ler) / koruyucuları ve sivil toplum örgütlerinin üyeleri, korunma ihtiyacı olan çocukları yasal olarak ASPB ya da Savcılık makamına bildirmekle yükümlüdür.

İşlenmekte olan suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Mağdur 15 yaşından küçük ise yarı oranında artırılır.

Çocuk Gebelerin Bildirimi

43 Sağlık Bakanlığı Hukuk Müşavirliği, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü'ne hitaben görüş yazısı, 30 Aralık 2009, Sayı 25312 (resmi aile cüzdanına sahip olmayan 18 yaşındaki kadınların hamilelik durumlarının bildirilmesi).

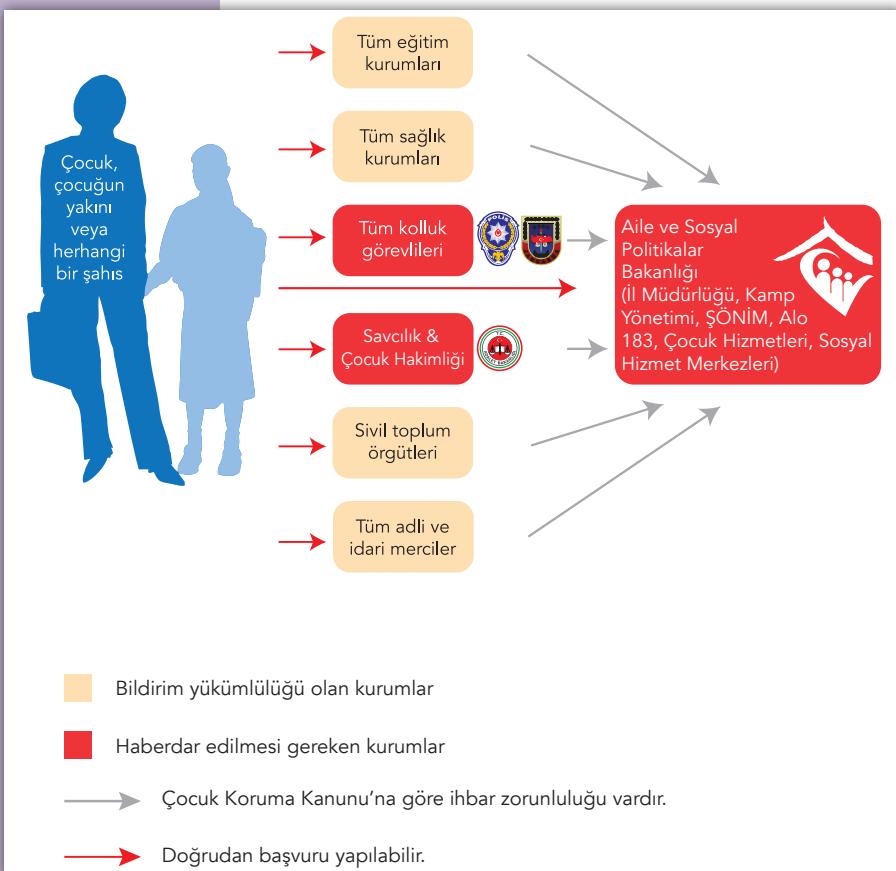
İlgili kanun maddeleri:

- ⇒ Çocuk Koruma Kanunu Madde 6
- ⇒ Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Kanunu Madde 7/1
- ⇒ Türk Ceza Kanunu Madde 278, 279 ve 280

4.2. Bildirim prosedürleri ve kanalları

ÖNEMLİ NOT: Bu rehberin hedefleri doğrultusunda, çocuk yaşıta evlilik vakasının ya da olasılığının "bildirilmesi" kavramıyla kastedilen şey, **vakanın (çocuk, hizmet sağlayıcı ya da herhangi diğer bir üçüncü şahıs) tarafından ilgili makamlara bildirilmesi (ihbar edilmesi)**dir. Resmî bildirim prosedürleri, vakanın yardım ya da tavsiye isteme amacıyla

herhangi bir kişi, kurum ya da kuruluşa bildirilmesi süreciyle karşıtılmamalıdır.

Görekleşmiş ya da olası bir çocuk yaşıta evlilik vakası ile karşılaşığınızda:

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na
- Polis ya da Jandarma'ya
- Savcılık ya da Çocuk Hakimi'ne

haber veriniz.

Evlendirilmiş ya da evlendirilme riski altında olan bir çocukla ilgili yukarıdaki makamlardan en az bir ya da birkaç bilgilendirilmelidir.

EVLENDİRİLMİŞ VEYA EVLENDİRİLME RİSKİ ALTINDAKİ ÇOCUKLARI İÇEREN VAKALAR İÇİN BİLDİRİM ŞEMASI EKTE SUNULMUŞTUR.

Yukarıda belirtilen makamlara çocuğun kendisi, uzman olan ya da olmayan herhangi bir hizmet sağlayıcı ya da herhangi diğer üçüncü şahıslar tarafından bildirim (ihbar) yapılabilir. Bildirim sırasında izlenecek önemli bildirim kanallarından bazıları şunlardır:

- ✓ **Şahsen başvuru (ASPB'ye bağlı Bölge Müdürlüğüleri, Sosyal Hizmet Merkezleri, ŞÖNİM, en yakın Polis ya da Jandarma karakolu, ideal uygulamalarda Emniyet ve Jandarma'nın Çocuk ve Kadın birimlerine yönelik başvurulardır)**
- ✓ **Yardım hatları aracılığıyla başvuru (ASPB için 183, Polis için 155, Jandarma için 156, sığınmacı ve mülteciler söz konusu olduğunda 157 nolu hatların aranması)**
- ✓ **Yazılı bir şikayet dilekçesinin sunulması**

Yapılacak olan bildirimin (ihbarın) resmî olarak kayıt altına alınmasını sağlamak amacıyla, tüm başvurularda yazılı dilekçe doldurulması tavsiye edilmektedir.

5395 ve 6284 Sayılı Kanunlar gereğince, ilgili makamlar, gereken tedbirleri vakit kaybetmeden almak zorundadır. Polis/Jandarma kuvvetleri ve Savcı, ASPB'ye bağlı yerel çocuk hizmetlerinden sorumlu uzmanları olabildiğince hızlı bir şekilde bilgilendirmekle yükümlüdür.

Çocuk yaşıta evlilik vakalarının yetkililere bildirilmesine ilişkin temel hususlar:

- ✓ Zorunlu bildirim hallerinin gözden geçirilmesi: Lütfen yukarıdaki bölüme bakınız. Şüphe duyduğunuz durumda hukuki destek alınız.
- ✓ İlk risk değerlendirmesinin gerçekleştirilmesi: Lütfen bir sonraki bölüme bakınız.
- ✓ Çocuğun ortamdan uzaklaştırılmasına ya da yalnız bırakılmasına izin verilmemesi. Her zaman çocuğa birilerinin eşlik etmesinin sağlanması ve kolluk kuvvetleriyle bire bir temasının engellenmesi.
- ✓ Görevlilere yönelik emniyet ve güvenlik risklerinin değerlendirilmesi.

ÖNERİ

İhbarı alan makamlar, sıkayette sahibi birey ya da bireylerin emniyet ve güvenliğinin sağlanmasına yönelik tedbirleri almak zorundadır. Bu tedbirler arasında şunlar yer almaktadır:

- ✓ Anonim (isim veya başka kişisel bilgileri vermekszin) bildirim yapabilme seçeneklerinin ve prosedürlerinin sağlanması
- ✓ Bildirimi gerçekleştiren bireylere yönelik "risk değerlendirmesinin", ideal olan uygulamalarda ASPB çalışarı tarafından, şikayetin alındığı an itibariyle başlatılması
- ✓ Anonim veri yönetimi ve bilgi yönetimi sistemlerinin kullanılması
- ✓ Bildirimi gerçekleştiren kişi ya da kişilerin, ilgili Mahkeme tarafından alınan koruyucu kararlar dâhil olmak üzere, hukuk sürecine ait ayrıntıların tamamına ulaşılmasını sağlanması

Tüm hizmet
sağlayıcıları için

4.3. İlk risk değerlendirme

Evlendirilmiş veya evlendirilme riski altındaki bir çocukla karşılaşığınızda mevcut risk ve müdahale öncelikleri konusunda bir ön değerlendirme yapmanız gerekebilir. Yan sayfadaki bilgiler bu amaçla sunulmuştur.

ÖNEMLİ NOT

Bir sonraki bölümde detaylı olarak ele alınacak olan “Çocuğun Üstün Yararının Değerlendirilmesi”nden farklı olarak burada ele alınan “ilk risk değerlendirmesi” sürecinde, vakanın bildirim ve müdahale bakımından aciliyetinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Detaylı bir risk değerlendirmesi ve müdahale planı, bu konuda uzman hizmet sağlayıcılar tarafından yapılmalıdır.

Aşağıda ilk değerlendirme için “acil müdahale gerektiren risk”, “acil değerlendirme ve sürekli izleme gerektiren risk” ve “orta/uzun vadeli izleme gerektiren risk” kategorileri belirlenmiştir. Bununla birlikte taraflardan birinin çocuk olduğu her türlü fiili evlilik durumu veya evlendirilme riskinin, çocuk koruma perspektifi ve yasal çerçeve içerisinde korunma ihtiyacı anlamına geldiği unutulmamalıdır.

Acil müdahale gerektiren risk durumları kategorisinde değerlendirilen bir çocuğun acil tıbbî ihtiyaçları vardır. Bu kategoride yer alan çocuklar ciddi bir şekilde zarar görmüş ya da yaralanmış, bir kez ve/veya sürekli olarak cinsel istismara maruz kalmış, kalıcı engele sahip, insan ticaretine maruz kalmış ve/veya yaşadıkları ortamlarda yeterince korunamadıkları için can güvenliği riskiyle karşı karşıya olan çocuklardan oluşmaktadır.

Acil değerlendirme ve sürekli izleme gerektiren risk düzeyinde yer alan bir çocuk ise, güvenlik planlaması ve sürekli izleme gibi hizmetlere erişimde ihtiyaç duyulan yardımlar da dâhil olmak üzere, gerekli destek ve koruyucu müdahalenin gerçekleştirilmemiği, bu nedenle belirli derecede zarar görmüş çocuklardır. Fakat bu risk düzeyi için gerçekleştirilen değerlendirme sürecinde, **olası** ciddi yaralanma, ihmal ya da ölüm gibi durumlara yönelik herhangi bir delile rastlanmamıştır.

Acil Müdahale Gerektiren Risk Durumları

Acil Değerlendirme ve Sürekli İzleme Gerektiren Risk

Orta/Uzun Vadeli Müdahale ve İzleme Gerektiren Risk

Orta/uzun vadeli müdahale ve izleme gerektiren risk düzeyinde yer alan bir çocuk ise, mevcut durum itibarıyle yaşamını emniyetli bir ortamda sürdürmektedir. Çocuk, müdahale gerektiren bazı risklerle karşı karşıya bulunuda, ciddi bir güvenlik kaygısı taşımamaktadır.

Yukarıdaki kategorilendirme ışığında çocuk yaşı evlilikler için risk değerlendirmesinde şu kriterler dikkate alınmalıdır:

(Tabloda yer alan “korunma ihtiyaçları”na dair açıklama aşağıda, yasal evlilik yaşı ile ilgili temel bilgiler ise Giriş bölümünde yer almaktadır).

Acil müdahale gerektiren vakalar	Acil değerlendirme ve sürekli izleme gerektiren vakalar	Orta/uzun süreli müdahele ve izleme gerektiren vakalar
<p>Çocuk 15 yaşın altındadır ya da Çocuk 16-17 yaşlarındadır ve Korunma ihtiyacı ya da istismar tespit edilmiştir ya da Zorla evlendirilmiş ya da yakın zamanda evlendirilecektir</p>	<p>Çocuk 16-17 yaşlarındadır ve Evlilik resmi değildir ya da Korunma ihtiyacı ya da istismar tespit edilmiştir ya da 'Zorla' evlendirilmiştir ya da Eşler arasındaki yaş farkı fazladır ya da Eşlerin her ikisi de çocuk yaştadır</p>	<p>Resmi evlilik (16 yaş için Mahkeme'nin onayı ya da 17 yaş için ailenin rızasıyla gerçekleştirilen) ya da gayri resmi "evlilik" / 15 yaş ve üzeri için karşılıklı anlaşmaya dayalı cinsel ilişki ve Evlilikte herhangi bir zorlamanın olmaması ve Herhangi bir korunma endişesinin tespit edilmemesi</p>

Acil korunma endişeleri, çocuğun acil tıbbî müdahaleye ihtiyaç duyduğu, ciddi bir şekilde zarar gördüğü ya da yaralandığı, bir kez ve/veya sürekli olarak cinsel istismara maruz kaldığı, kalıcı engele sahip olduğu, insan kaçakçılığına ya da insan ticaretine maruz kaldığı ve/veya mevcut şartlarda yeterince korunmadığı için öldüğü durumları ifade etmektedir. Tüm cinsel şiddet ve kadına yönelik şiddet vakalarının acil korunma endişeleri kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Diğer korunma endişeleri ise yetersiz bakım (yetersiz beslenme ve fiziksel çevredeki olumsuzluklar), suistimal (ev işlerinin zorla yaptırılması ve çocuk işçiliği), istismar ya da ihmal (dışlanma, eğitim ya da sosyal yaşamın kısıtlanması) gibi durumları içermektedir.

Çocuk yaşta evlilik vakalarında **diğer bazı suç eylemlerine de rastlanmaktadır**. Örneğin;

- Cinsel istismar
- Göç ve iltica hukuku bakımından suçlar
- Korkutma
- İnsan ticareti
- Şantaj
- Ölüm tehdidi
- Çocuk kaçırma
- Taciz
- Zorla çalıştırılma
- Fuhuşa zorlanma

Zorla gerçekleştirilen evlilikler, kölelik, insan ticareti, geleneksel uygulamalar, kız kaçırma, vatandaşlık hakkı alabilmek için yapılan evlilikler, mağdurun engele sahip olması ve evlilikle ilgili tam ya da bilgilendirilmiş rıza gösterebilme kabiliyetinin bulunmaması gibi farklı ortam ve şekillerde ortaya çıkabilir.⁴⁴ Evliliğin zorla gerçekleştirildiğine karar verilebilmesi için, çocuk koruma yetkililerinin özellikle aileler tarafından planlanan evliliklere, geleneksel gelin “alıp verme” uygulamalarına, açık ya da gizli zorlama vakalarına, tehdit, gözdağı ve maddi teklifler gibi eylemlere odaklanması, bu tür eylemleri tespit etmeye çalışmaları gerekmektedir.

Çocuğun 15 yaşının altında olduğu ya da 16-17 yaşlarında fakat yukarıda ifade edilen, zorla evlendirilme gibi bir takım korunma endişelerinin ya da suç eylemlerinin bulunduğu durumların tespit edilmesi halinde, söz konusu çocuğun acil müdahale gerektiren risk kategorisinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

44 UN Women's Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women and Girls, 2014. (see www.endvawnow.org)

Bölüm 5

Ek 4 - Örnek Onam Formu

Bu kategorideki vakalara yönelik müdahalenin acilen gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Vakanın resmi olarak bildirilmesine yönelik karar, aşağıdaki unsurların ayrıntılarıyla birlikte gözden geçirilmesinin ardından alınmalıdır:

- Zorunlu bildirim halleri
- Güvenlik endişeleri (çocuğa, bildirimi gerçekleştiren kişiye ve ilgili hizmet sağlayıcıya yönelik endişeler)
- Çocuğun Üstün Yararı

ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARININ BELİRLENMESİNE YÖNELİK SOSYAL İNCELEME SÜRECİNDEKİ PROSEDÜR VE YÖNTEMLERLE İLGİLİ BİLGİ İÇİN BÖLÜM 5'e BAKINIZ
Çocuğun yüksek risk altında olduğunu tespit edilmesi halinde hizmet sağlayıcının, durumu danışmanına bildirmesi, danışmanın ise vakayı **acilen** ilgili makamlara iletmesi gerekmektedir.

Bir hizmet sağlayıcının, çocuğa yönelik ciddi düzeydeki kötü muameleyi, çocuğun ya da çocuğa bakım veren kişi ya da kişilerin onayı olmasa dahi ilgili makamlara bildirme zorunluluğu taşıdığı bu tür durumlarda, çocuğun ya da herhangi başka bir kişinin güvenliğinin sağlanması amacıyla, gizlilik ilkesi "ihlâl" edilebilir.

Bu tür durumlarda, bilgilendirilmiş onam alınması mümkün olmayabilir ya da talep reddedilebilir fakat çocuğun güvenliği açısından müdahalenin gerçekleştirilmesi gerekebilir. Çocuk Koruma Kanununun 6. Maddesi hükmünde, ilgili tüm adlı ve idari makamlar, kolluk kuvvetleri, sağlık ve eğitim kurumları ve sivil toplum örgütlerinin, ihtiyaç sahibi herhangi bir çocuğu tespit etmeleri halinde, durumu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın ilgili birimlerine bildirmeleri zorunludur.

Diğer risk düzeylerinde olduğu değerlendirilen vakalarda, vakanın ASPB'ye bildirilmesi ve iletilmesi zorunlu değildir. Fakat çocuğun onayının alınması durumunda bu eylem gerçekleştirilebilir. Belirlenen ihtiyaçlara göre çocuk, bir sonraki alt bölümde tanımlanacak olan özel hizmetlere yönlendirilebilir.

Bu tür vakalarda, bilgilendirilmiş onamın alınması gerekmektedir. Bilgilendirilmiş onam, çocuğun söz konusu hizmetlerde yer almak istediğini ifade etmesidir. Küçük yaşlardaki çocuklar ve refaksız ya da yasal bir bakıcı olmayan çocukların tekli edilen hizmetleri ve kendisine ait bilgilerin hangi durumlarda kullanılacağı ve paylaşılacağını anlayabilmesi için, ilgili görevlilerin hassas bir iletişim kurmaya çalışmaları gerekmektedir.

4.4. İhtisaslaşmış hizmetlere İhtiyaç temelli sevk

Evlendirilen ya da evlendirilme riski altında olan çocuklar, belirlenen ihtiyaçları doğrultusunda özel destek hizmetlerine sevk edilmelidir. Bir vakayı diğer kurumlara sevk ederken, sevk ettiğiniz kurumun, vakayı uygun şekilde ele alabileceğinden emin olmanız gereklidir. Buna dair şüpheleriniz olması durumunda, daha fazla bilgi ve destek almak için çocuk koruma alanında çalışan uzman kurumlara başvurunuz.

İhtiyaca dayalı olarak sevk yapılabilecek kurumların her il özelinde geliştirilen sevk mekanizmaları aracılığıyla belirlenmesi ve listelenmesi gereklidir.

Gaziantep ili özelinde belirlenen sevk mekanizması bir örnek olarak ekte (El notu 4) sunulmuştur.

Benzeri sevk mekanizması şemalarının her il için, ilgili paydaş kurumlarla işbirliği içerisinde geliştirilmesi ve en az 6 aylık dönemlerle düzenli olarak gözden geçirilmesi gereklidir.

Bakınız ➔

El Notu 4

Ek 3'te kurumlar arasında vaka sevki yapılması sürecinde kullanılmak amacıyla oluşturulmuş ÖRNEK VAKA SEVK FORMU'nu bulabilirsiniz.

Cinsel istismar vakalarında, çocuk her zaman;

- Sağlık hizmetlerine sevk edilmeli, gebelik testi ve HIV de dahil olmak üzere cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlara yönelik test yaptırmaları için teşvik edilmelidir.
- Yaşına uygun psiko-sosyal destek hizmetleri almalıdır.
- Prosedür ve kendisine sunulan hukuki destek hakkında bilgilendirilmelidir.
- En azından başlangıçta düzenli olarak izlenmelidir.

**Cinsel
İstismar**

Vaka Yönetimi

@UNICEF - Ankara Turkey - 2016 - Feyzioğlu

Vaka Yönetimi; çocuğun ihtiyaçlarını çocuğa özel şekilde, belirli bir düzen ve süre içinde karşılamaya yönelik çalışmaların organize edilerek yürütülmesini ifade eder. Vaka yönetiminin amacı çocuğu ve gerekirse çocuğu bakım veren(ler)i zorluklar karşısında güçlendirmektir. Bu süreçte çocuk ve ona bakım veren kişi(ler) devamlı olarak desteklenir, yaşadıkları sorunlara karşı dayanıklılıkları artırılır, karar alma sürecine dâhil edilirler ve kaynaklara/bakım hizmetlerine ulaşmaları sağlanır.

Vaka yönetimi; sosyal hizmet uzmanlarının ve ilgili meslek uzmanlarının, çocukların ihtiyaçlarını değerlendirmelerini ve ardından söz konusu ihtiyaçlarını karşılamak için sağlanan destek ve hizmet tedarikini planlamalarını, koordine etmelerini, izlemelerini, desteklemelerini ve takip etmelerini gerektiren bir süreçtir.

ÖNEMLİ NOT

Vaka yönetimi sistematik bir süreçtir ve elinizdeki rehberin daha önceki bölümlerde belirtilen eylemlere (tanımlama, başlangıç durum değerlendirmesi, anında müdahale ve bildirim) ek olarak başka aşamalar da içerir. Vaka yönetimi; alanında uzman kuruluşlar ve eğitimli personel tarafından aşağıda verilen temel ilke ve aşamalar gözetilerek yürütülür.

Vaka yönetimi; sosyal hizmet uzmanlarının ve ilgili meslek uzmanlarının, çocukların ihtiyaçlarını değerlendirmelerini ve ardından söz konusu ihtiyaçlarını karşılamak için sağlanan destek ve hizmet tedarikini planlamalarını, koordine etmelerini, izlemelerini, desteklemelerini ve takip etmelerini gerektiren bir süreçtir.

Vaka Yönetimi Sürecinin Temel Özellikleri

- Çocuk odaklı bir yaklaşımla gerçekleştirilir,
- Çocuk, vaka yönetiminin çocuk merkezi planlama sürecine dâhil edilir ve aldığı hizmetler hakkında bilgilendirilerek karar vermesine yardımcı olunur,
- Tüm vakalar aynı yöntem kullanılarak ele alınır ve dolayısıyla tutarlılık sağlanır,
- Birbirine bağlı sevk sistemi aracılığıyla hizmetlerin koordinasyonu kolaylaştırılır,
- Resmi kanallar ve bilgi yönetim sistemi sayesinde kurumlar arasında hesap verilebilirlik ilkesinin gözetilmesi sağlanır,
- Süreç, (ideal uygulamada) sorumlu bir sosyal hizmet uzmanı tarafından yürütülür,
- Çocuk koruması alanına ilişkin tüm temel rehber ilkeler uygulanır.

 Bakınız
**ÇOCUĞUN YÜKSEK
YARARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ
SÜRECİ AŞAĞIDA
DETAYLANDIRILMIŞTIR.**

**VAKA YÖNETİMİ
AŞAMALARI**

**Aşama 1: Tanışma
ve Onay Alma**

**Aşama 2: Kabul ve
Değerlendirme**

**Aşama 3:
Hedeflerin
Belirlenmesi ve
Eylem Planı**

**Aşama 4: Vaka
Eylem Planının
Uygulanması**

**Aşama 5: Vaka
Takibi ve İzleme
Süreci**

**Aşama 6: Vakanın
Sonlandırılması**

**Aşama 7: Hizmet
Değerlendirmesi**

 Bakınız

Koruyucu ve
Destekleyici
Tebbirler
Bölüm 6.1

5.1. Vaka yönetiminin standart aşamaları:

Aşama 1: Tanışma ve Onay Alma

Bu aşamada çocuk karşılaşır ve kendisi için mevcut hizmetler hakkında bilgilendirilerek onayı alınır.⁴⁵

Aşama 2: Kabul ve Değerlendirme

Bu aşamada çocuğu durumu ve ihtiyaçları değerlendirilir ve çocuğun yüksek yararı belirlenir.

Aşama 3: Hedeflerin Belirlenmesi ve Eylem Planı

Bu aşamada çocuğun ihtiyaçları göz önünde bulundurularak bir vaka uygulama planı hazırlanmalıdır. Eylem planı kapsamlı bir değerlendirme çerçevesinde oluşturulmalı ve çocuğun belirlenen ihtiyaçlarını karşılamak için hangi adımların atılması ve bu konuda kimlerin görevlendirilmesi gerektiği ve söz konusu adımların ne zaman atılması gerektiği belirlenmelidir. Eylem planı aynı zamanda çocuğun durumunun düzenli şekilde izlenmesine yönelik bir planı da kapsamalıdır. Bu plan kapsamında gerçekleştirilecek ziyaretlerin sıklığı, çocuğun risk düzeyine ve ihtiyaçlarına göre belirlenir. Uygun ve gerekli görüldüğü takdirde, çocuğa ve ona bakım veren kişi ya da kişilerle, planın genel hatlarının anlaşılır bir dille açıklandığı bir nüsha verilmelidir.

İyi tasarılanmış bir eylem planında;

- Çocuğa özel, ölçülebilir, ulaşılabilir, gerçekçi ve zaman sınırlı amaçlar doğrultusunda çocuğun kısa ve uzun vadeli ihtiyaçları ele alınır,
- Çocuk ve ailesiyle işbirliği yapılır,
- Çocuğun yanında müdahale gerektiren, kısa vadeli ve uzun vadeli ihtiyaçları göz önünde bulundurulur,
- Hem gerekli hizmetler ve faaliyetler ile süreleri hem de sorumlu kişiler/kurumlar belirlenir,
- Çocuğun gelişim, eğitim, beslenme, psiko-sosyal ve fiziksel korunma ihtiyaçlarının karşılanmasıına yönelik amaçları/faaliyetleri kapsamır.

ASBP tarafından hazırlanan eylem planları koruyucu ve destekleyici tebirleri içermelidir. Bölüm 6.1'e bakınız.

45 Bilgilendirilmiş onam tanımı için 'Tanımlar' bölümüne bakınız.

Aşama 4: Vaka Eylem Planının Uygulanması

Sosyal hizmet uzmanı, uygulama planı için yapılan önerileri dikkate alarak, çocukla, ona bakım veren kişi ya da kişilere, komşularıyla ve ilgili hizmet sağlayıcılarıyla birlikte çalışarak, çocuğun destek ve uygun hizmet almasını sağlar.

Vaka Eylem Planı;

- a. Doğrudan hizmet sağlanması
- b. İlgili hizmet sağlayıcılara sevk etme

suretiyle sağlanır.

Aşama 5: Vaka Takibi ve İzleme Süreci

Burada "vaka takibi" kavramı; çocuğun ve ailesinin ihtiyaçlarının karşılanması için uygun hizmet ve destek almalarını sağlamak amacıyla, bu kişilerin ve bakım düzenlenme yöntemlerinin düzenli şekilde izlenmesi anlamına gelir.

"İzleme" aracılığıyla çocuğun yaşam koşullarının istikrarlı olduğundan, uygulama planında belirtilen destek ve hizmetlerin sağlandığından ve bu destek ve hizmetlerin çocuk/ailesi açısından olumlu olduğundan emin olunur. İzleme süreci, sosyal hizmet uzmanları ve meslek uzmanları tarafından uygulama planında sunulan müdahalelerin etkili olup olmadığından ve uygulama planının gözden geçirilmesini ve/veya değiştirilmesini gerektirebilecek durumların tespit edilmesini sağlar. Bu bağlamda, izleme süreci vaka yönetiminin en önemli aşamalarından birini oluşturur.

Mahkeme, ASPB'nin bakımı ve gözetimi altında olan çocukları izlemesi için bir "sü pervizyon görevlisi" (mevcut ise) atar. Sü pervizyon görevlisi, görevlendirilen sosyal hizmet uzmanın, çocuğu yönelik uygulama planını hayatı geçirmesi, çocuğu ve ona bakım veren kişi ya da kişilere doğrudan destek vermesi, ev ziyaretleri gerçeklestirmesi, mahkeme kararlarının uygulanmasını izlemesi için destekler ve sosyal hizmet uzmanına üç ay boyunca yaptıkları gözlemlerden oluşan bir ıllerleme raporu ve tavsiyelerini ileter.

ASPB tarafından görevlendirilen sosyal hizmet uzmanı, mevcut uygulama planında veya bakım düzenleme yöntemlerinde önemli değişiklikler yapılmasını veya çocuğun acilen koruma altına alınmasını gerektiren bir

Bakınız ➔

"Alana Özel Standartlar" konulu Bölüm 6'ya bakınız

Bakınız ➔

"Sevk Prosedürleri" konulu Bölüm 4.4'e ve ekteki

El Notu 1'e bakınız

Burada "vaka takibi" kavramı; çocuğun ve ailesinin ihtiyaçlarının karşılanması için uygun hizmet ve destek almalarını sağlamak amacıyla, bu kişilerin ve bakım düzenlenme yöntemlerinin düzenli şekilde izlenmesi anlamına gelir.

İzleme süreci; sosyal hizmet uzmanları ve meslek uzmanları tarafından uygulama planında sunulan müdahalelerin etkili olup olmadığından ve uygulama planının gözden geçirilmesini ve/veya değiştirilmesini gerektirebilecek durumların tespit edilmesini sağlar.

Mahkeme tarafından atanan denetleme (süpervizyon) yetkilisi

sorunla karşı karşıya kalırsa, Mahkemeye yeni tavsiyeler sunar ve hâkimin, kararını çocuğun durumunu dikkate alarak gözden geçirmesini ve yeni koruyucu tedbirler sağlamasını talep eder.

Sivil toplum kuruluşlarında vaka takibi yapmakta olan uzmanlar, vaka takibi sürecinde vaka planında değişiklikler yapılması gerekliliğini tespit eder ve/veya mevcut şartlarda vaka yönetiminde desteğe ihtiyaç duylarsa ASPB'yi bilgilendirmelidirler.

Takip ve izleme süreci çeşitli yöntemlere başvurularak yürütülebilir: çocukla ve/veya ailesiyle görüşme, yüz yüze ev ziyaretleri, planlanmış ev ziyaretleri, telefon görüşmesi, gayri resmi toplum temelli mekanizmalara (öğretmenler, sosyal hizmet görevlileri) başvurma ve ilgili hizmet sağlayıcılarından hizmet tedarikinin yapıldığının teyit edilmesi gibi.

Çocuğa özel vaka doğrultusunda takip faaliyetlerine verilebilecek örnek uygulamalar aşağıda verilmiştir:

- Çocuğun, temel ihtiyaçlarının karşılandığından ve güvenli bir ortamda yaşadığından emin olmak için kontrol edilmesi,
- Çocuğun, ihtiyacı olan tıbbi desteğin/tedavinin uygulandığından emin olmak için kontrol edilmesi,
- Çocuğun okula kaydedildiğinden ve/veya halihazırda okula gittiğinden emin olmak için kontrol edilmesi
- Çocuğun, ona bakım veren kişi ya da kişilerle olan ilişkisinin olumlu yönde ilerlediğinden emin olmak için kontrol edilmesi.

Ev ziyaretleri, çocukların güvenliğinin ve iyi olma hallerinin izlenmesi bakımından son derece önemli bir araçtır. Ev ziyareti, uzmanın çocukla ve ona bakım veren kişi ya da kişilerle yaşadıkları ortamda yüz yüze görüşmesi olarak tanımlanır. Ev ziyaretleri, hem ebeveyni / ailesiyle yaşayan çocuklar hem de alternatif veya yatılı bakım kapsamındaki çocuklar için büyük önem taşır. Ev ziyaretlerinin sıklığı çocuğun mevcut risk düzeyine ve bakım düzenlemesine bağlıdır. Örneğin, yüksek risk grubunda olan bir çocuk haftada iki kez ziyaret edilirken, orta risk grubunda olan bir çocuk iki haftada bir veya ayda bir ziyaret edilir. Çocuğun risk durumunun ortadan kalktığı ve buna bağlı olarak tedbirlerin uygulanmasına gerek kalmadığı tespit edilene kadar, çocuk en azından **ayda bir kez**evinde ziyaret edilir.

Vaka takibi ve izleme süreçlerinde çocuk ile yapılacak görüşme ve toplantıları planlarken bazı hususlara dikkat

edilmelidir. Örneğin çocuk, kendi evinde, çocuk koruma alanında çalışan yetkilinin ofisinde veya okulda görüşmek istemeyebilir. Çocuğun kendini rahat ve güvende hissedeceği bir yerde görüşebileceğiniz alternatif yerleri göz önünde bulundurunuz. Çocuğun güvenilir bir aile üyesi veya arkadaş aracılığıyla iletişim kurmak isteyebileceğini göz önünde bulundurunuz. Görüşmelerinizi her zaman yüzüze yapınız. Ancak yüzüze görüşmenin mümkün olması için tüm çabalalarınız sonuçsuz kaldığında diğer yöntemlere başvurunuz. Görüşmenizi cep telefonu ile gerçekleştiryorsanız, aile üyelerinin çocuğun aramalarını dinleyebileceklerini veya mesajlarını okuyabileceklerini unutmayın. Benzer şekilde, görüşmelerinizi cep telefonu veya sosyal medya da dahil olmak üzere internet ortamından gerçekleştiriyorsanız, doğru kişiyle iletişim kurduğunuzu emin olunuz. Bunun için çocukla aranızda şifreli bir kelime belirleyebilirsiniz.

Aşama 6: Vakanın Sonlandırılması

Çocuk ile ilgili vaka, çocuk ve/veya ona bakım veren kişi(ler) için ulaşılması hedeflenen amaçlara uygulama planında belirtildiği şekilde ulaşıldıktan ve en önemlisi de çocuk için tehlikenin kalkmasından ve çocuğun yaş grubuna uygun bakım ve destek hizmeti aldığından emin olunduktan sonra sonlandırılır. Bu durumların haricinde, örneğin çocuk / aile artık destek almak istediklerini ifade ediyorlar veya çocuğa ulaşılmıyor veya çocuk 18 yaşına girdiye vakanın sonlandırılmış sonlandırılmayacağına dair, ilgili kurumun sorumluluk alanını belirleyen kurallar ve her bir vaka özelinde geliştirilen plan doğrultusunda karar verilmelidir.

Aşama 7: Hizmet Değerlendirmesi

Bu aşama, sevk süreci de dahil olmak üzere, sağlanan hizmetlerin değerlendirmesini kapsar. Bu aşamada;

- a. Çocuğun (ve ailesinin) memnuniyeti ölçülmeli
- b. Gözetmenler, hizmet sağlayıcıları, vaka yönetiminin tüm aşamalarında standartlara uyum açısından değerlendirilmeli
- c. Vaka planında belirlenen hedeflere ulaşılıp ulaşmadığı, önceden belirlenen göstergelere göre tespit edilmeli; karşılaşılan sorunlar ve çözümler raporlanmalıdır.

VAKA YÖNETİMİNİN TÜM BU AŞAMALARI İÇİN 'VAKA YÖNETİMİ KONTROL LİSTESİ' EKTE (EL NOTU 5'TE) SUNULMUŞTUR.

HİZMET ALACAK ÇOCUK BELİRLENİR

(sevk, doğrudan bildirim)

AŞAMA 1 TANIŞMA VE ONAY

Karşılama ve tanışma
Hizmetlerin tanıtlarak onay alınması

AŞAMA 2 KABUL & DEĞERLENDİRME

Çocuğun durumu ve ihtiyaçları*
değerlendirilir

* Sağlık, Psiko-sosyal,
Emniyet, Adalet

AŞAMA 3 VAKA EYLEM PLANLAMASI

Çocuğun ihtiyaçları belirlenir ve gerekli
bakım ve tedavi hizmetleri sunulur

"Kimin" "ne kadar sürede"
"ne" yapacağına karar verilir.

AŞAMA 4 EYLEM PLANININ UYGULANMASI

Çocuğun hizmetlere erişiminin sağlanması
(Örneğin; sevk)

Çocukla ilgili vakaya doğrudan müdahale edilmesi
(Örneğin; psiko-sosyal müdahale)

REVİZE EDİLEN EYLEM PLANININ UYGULANMASI

AŞAMA 5 VAKA TAKİBİ

Hedeflenen amaçlara ulaşıldı mı?

EVET

Çocuğun daha fazla desteğe ihtiyacı var mı?

HAYIR

— HAYIR —

Çocuğun ihtiyaçlarının
yeniden değerlendirilmesi
ve bakım ve tedavi
amaçlarına ulaşmada
yaşanılan zorlukların tespit
edilmesi

AŞAMA 6 VAKANIN SONLANDIRILMASI

Çocuk hizmetlerden "çıkarılır"

— EVET —

AŞAMA 7 HİZMET TEDARİKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

5.2. Çocuk yaşta evlilik vakalarında çocuğun yüksek yararının değerlendirilmesi

Çocuğun Yüksek Yararının Değerlendirilmesi; çocukların adına yapılan tüm müdahalelerin amacı olduğu gibi, çocuğun yüksek yararının daima gözetildiği devamlılık arz eden sürecin bir parçasıdır. **Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesi (YYB)** ise çocukların için belirli yasal koruyucu tedbirler ve gerekli belgeleri kapsayan sistematik bir süreçtir. Bu süreçte, bir karar mercii çocuğun haklarını en iyi şekilde koruyacak şekilde kapsamlı bir karar verilmesi için, ÇHS ve insan haklarıyla ilgili diğer belgelerde tanınan haklara ve yükümlülükler eşit şekilde önem vererek, ilgili vakaya ilişkin tüm etmenleri dengeli şekilde göz önünde bulundurmalıdır.⁴⁶

Aşağıda verilen ilkeler ve prosedürler, çocuk koruma alanındaki uzman hizmet sağlayıcılar evlendirilmiş veya evlendirilme riski altında bulunan çocukla iletişim halinde yürüttükleri Çocuğun Yüksek Yararının Değerlendirilmesinde uygulanabilir. **Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesi (YYB)** ise yalnızca sosyal hizmet uzmanları ve alanında uzman meslek uzmanları tarafından, sosyal hizmetler disiplininin başlıca ilke, teknik ve araçları kullanılarak gerçekleştirilmelidir.

Tüm değerlendirme görüşmeleri, çocuğun emniyeti, mahremiyeti ve iyi olma halini korumak amacıyla daima tamamen güvenli ortamlarda ve aşağıdaki temel belgelere uygun şekilde gerçekleştirilmelidir;

- ⇒ Çocuk Hakları Komitesi “**Genel Yorum No.14 (2013) çocuğun yüksek yararının her durum ve koşulda gözetilmesi**” http://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf
- ⇒ **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu No.2828** ve
- ⇒ “**Cinsel İstismar Mağduru Çocukların Bakımına Yönelik Rehber İlkeler**”

⁴⁶ UNHCR “Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Yönelik Rehber İlkeler”den uyarlanmıştır.

- "Çocuğun Yüksek Yararı"nın belirlenmesinde nelere bakmamalıyım?
- Çocuğun gelişimi
    - Eğitimi
    - Sağlığı

5.2.1. Çocuğun yüksek yararının belirlenmesinde kullanılan kriterler:

Çocuğun iyi olma halini ve ilk etaptaki ihtiyaçlarını değerlendirmek amacıyla toplanması gereken bilgiler şu şekildedir:

- Çocuğun gelişim süreci (fiziksel, ruhsal, psikolojik, sosyal gelişim)
- Eğitim: devamlılık / devam etme isteği (örgün & yaygın eğitim)
- Sağlık durumu: özellikle cinsel / üreme sağlığı üzerinde durulur (cinsellik ve cinsel kimlik ile ilgili algı da dâhil olmak üzere); ruhsal sağlık, sağlık hizmetlerine erişim
- Günlük faaliyetler/ev işleri
- Mevcut Yaşam koşulları (Çocuğun beklediği yaşam koşulları dâhil olmak üzere)
- Çocuğun spor, sanat, bilim gibi dallara olan ilgisi de dâhil olmak üzere becerileri, yetenekleri, kapasitesi
- Şiddet deneyimleri (özellikle aile içi şiddet, kendi kendine zarar verme, şiddet eğilimli hareketler ve zorbalık konuları üzerinde durulur)
  - a. eşlerle
  - b. kendi ailesiyle
  - c. eşinin ailesiyle olan ilişkileri

Aile hakkında toplanması gereken bilgiler şu şekildedir:

- Aile üyeleri (çocuk ailesinden ayrı düşmüşse, refakatsız ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların özel ilave sorular sorulmalıdır)
- Kız ve erkek çocukların sayıısı
- Yoksulluk ve/veya işsizlik geçmişi
- Anne ve babanın ailelerinin sosyo-ekonomik durumu
- Ailenin çocuklar hakkındaki düşünceleri
- Çocuğun anne ve babasının evlenme yaşları
- Aile üyelerinin psikolojik ve fiziksel sağlık durumları
- Aile içi şiddet geçmişi
- Madde bağımlılığı geçmişi
- Aile üyesinin vefatı, doğal afet, silahlı çatışma gibi travmaya yol açan olaylar yaşanması
- Engelli olma durumu
- Diğer çocukların okula devam etme durumu
- Çocuk işçiliği

"Evliliğin amacı ve koşulları" hususunu anlamak için toplanması gereken belirli bilgiler şu şekildedir:

- "Eşler" arasındaki ilişki (örneğin; akrabalık ilişkisi)
- "Eşler" arasındaki yaş farkı
- Çok eşlilik
- Evlilik kararı (aile onayıyla, ailennin onayı olmadan, hür iradeyle, evlilik amacıyla kaçma, diğer)
- Resmi nikâh ve dini nikâh (hangisi önce kıyılmıştır?)
- Resmi nikâhi kıyan yetkili (resmi imam, gayri resmi din görevlisi, tanıtık/akraba, muhtar, diğer kişiler)
- Evlilik için mahkeme kararı var mı?
- (Çocuk reşit yaşı gelmişse) evliliğe mahkeme kararıyla izin verildi mi?
- Çocuğun öz ailesi içinde yaşanan şiddet (fiziksel, cinsel, duygusal, ekonomik)
- Çocuğun "evlilik" yoluyla dahil olduğu aile içinde yaşanan şiddet (fiziksel, cinsel, duygusal, ekonomik)
- Şiddet eylemi uygulan diğer kişiler (taciz amaçlı takip de dahil olmak üzere)

Bunlar dışında, çocuğun 'evlilik' kurumu, evliliğin psikolojik, fiziki ve toplumsal sonuçları ile ilgili bilgi ve algısını anlayabilmek için de bazı sorular sorulabilir. Bu soruların çocuğun yaşı gözetilerek ve gerekirse danışmanlık dahilinde ve dolaylı olarak sorulması önerilir.⁴⁷

- Koca / Karı kavramları nedir?
- Evlilik nedir?
- Evli olmak ve bekâr olmak arasındaki fark nedir?
- Çocuk, vücutun mahrem yerleri de dahil tüm vücutuzularını biliyor mu?
- Çocuk vücutuzularının işlevlerini biliyor mu?
- Vücutun cinsel organları ve diğer organları nelerdir?
- Cinsel ilişki kurmanın durumunda neler olabileceğinin farkında mısın?
- Kiminle ve nerede yaşayacaksın?

Bu soruların çocuğun yaşı gözetilerek ve gerekirse danışmanlık dahilinde ve dolaylı olarak sorulması önerilir.

---

47 Uyarlanan Kaynak: "Multi-agency practice guidelines: Handling cases of Forced Marriage" Birleşik Krallık Hükümeti.

Cinsel
İstismar

Vakada fiziksel veya cinsel istismar söz konusuya, ilave bilgiler alınması gerekebilir. İlk karşılaşmada şiddete maruz kalan çocuğun gerekli hizmeti almasını ve korunmasını sağlamak amacıyla yalnızca aşağıdaki temel bilgiler toplanmalıdır. Aşağıdaki sorular çocuğun yaşı gözetilerek yöneltilmeli, veya bu bilgiler çocuğun güvendiği üçüncü bir kişi vasıtasiyla talep edilmedir. Bu vakalarda vaka takip süreci sosyal hizmet uzmanı veya görevlendirilen meslek uzmanı tarafından yürütülmelidir.

- Olay ne zaman meydana geldi?
- Şiddet eylemini gerçekleştiren kişiyi tanıyor musun? Şu anda burada mı?
- Tibbi tedavi aldın mı?
- Olayı polise bildirdin mi?

Sosyal Hizmet Uzmanları
ve Meslek Uzmanları

5.2.2. Çocuğun yüksek yararının belirlenmesi için yapılacak sosyal incelemeye ilişkin ilke ve prosedürler

Üniversitelerdeki Çocuk Koruma Birimleri, ÇİM'lerde görevli uzman hizmet sağlayıcıları, mahkemedede görevli sosyal hizmet uzmanları, diğer çocuk gelişim uzmanları, psikologlar ve eğitimli meslek uzmanları, Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesi için yürütülen süreçlere katkı sağlayabilirler. Bununla birlikte, Sosyal İnceleme araçları ve teknikleri yalnızca sosyal hizmet uzmanları tarafından kullanılmalıdır.

- ✓ Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesi için Yapılacak Bir Sosyal İnceleme Raporunda;
- ✓ Çocuğun “yaşam koşullarının mümkün olan en iyi standartlara ulaşması”
- ✓ Çocuğu merkeze alarak, ailesini ve okul çevresini de göz önünde bulundurarak “bütünsel bir yaklaşım” benimsenmesi
- ✓ Çocuğun tüm süreçlere mümkün olduğu kadar dâhil edilmesi sağlanmalıdır.

Çocuğun Yüksek Yararını Belirlemek için Yapılacak Sosyal İnceleme şunları kapsamalıdır;

- ✓ Çocukla görüşme
- ✓ (Varsa) 'Eşle' görüşme
- ✓ Aileyle görüşme
- ✓ (Varsa) vasi ve/veya sosyal hizmet uzmanı / meslek uzmanı ile görüşme
- ✓ Çocuğun tanındık çevresiyle görüşme/onların görüşlerini alma
- ✓ Uzmanlara ve mümkünse yerel sosyal hizmet uzmanına danışma
- ✓ Çocuk/aile hakkında daha önce kaydı tutulmuş belgelerin incelenmesi (mahkeme tutanakları, okul kayıtları, önceki sosyal inceleme raporları vb.)
- ✓ Karmaşık vakalarda uzmanlardan oluşan grupla konferans/panel

⇒ Mülteci çocuklara yönelik yüksek yarar değerlendirmesinde, BMMYK tarafından geliştirilmiş olan Çocuğun Yüksek Yararının Değerlendirilmesine Dair Kılavuz İlkeleri'ne başvurunuz ve Yüksek Yarar Değerlendirme Formu'nu kullanınız.

Sosyal İnceleme sırasında çocuk öz ailesi veya evlilik bağıyla dahil olduğu aile ile birlikte yaşıyor olduğunda, çocuğun ve ailenin toplum/mahalle içinde örselenmemesi için gerekli tedbirler alınmalı, gerekirse dolaylı inceleme yöntemleri tercih edilmelidir.

Sosyal İnceleme sürecine ailenin ve tanıdıkların dâhil edilmesi bazı riskleri de beraberinde getirebilir. Aileyle görüşülmESİ durumunda, aile, çocuğun evli olduğunu veya evlendirileceğini inkâr edebilir. Çocuğu başka yere gönderebilirler. Çocuğun zarar görme riski artar. Aile, çocuğu yardım istediği için cezalandırılabilir.

Sosyal İnceleme Raporunda (SİR) aşağıdaki konu ve sorular ele alınır (ASPB tarafından oluşturulan **"Sosyal İnceleme Raporu Anahatti"** çerçevesinde ve buna ek olarak)

1. Ailenin / "eşin" / çocuğa bakım veren kişi ya da kişilerin, çocuklarına ve kendilerine bakabilme yetisi (hem finansal kaynaklar hem de toplumsal kabiliyetler açısından)
2. Ailenin / "eşin" / çocuğa bakım veren kişi ya da kişilerin destekleyici tavırları. Çocuk, ihmal ve istismar riski altında mı? Aile, çocuğun desteklenmesi konusunda yeterli mi?
3. Söz konusu evlilik 'zorla' mı yaptırılıyor? (Bkz. Bölüm 4.4.)
4. "İlgili diğer riskler" (korunma konusundaki ilave bazı endişeler Bölüm 3.4'te ayrıntılarıyla ele alınmaktadır)
5. Çocuğun güçlü yönleri ve kabiliyetleri
6. İhtiyaca yönelik, mevcut yardım ve destek mekanizmalarının da yer aldığı eylem planı (planları)
7. Yapılacak olan müdahalelerin, çocuğun üstün yaran göz önünde bulundurulduğunda, neden olabileceği sonuçlar

Sosyal İnceleme Raporu kolay okunabilir ve anlaşılır olmalı, mesleğin dışındaki kişiler tarafından da anlaşılabilmesi için sade bir dille yazılmalıdır.

EK 2'DE AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI TARAFINDAN GELİŞTİRİLMİŞ OLAN SOSYAL İNCELEME RAPORU ANAHATTI SUNULMUŞTUR.

Sosyal Hizmet Uzmanları
ve Meslek Uzmanları

5.2.3. Çocuk ve ailelerle görüşme teknikleri

ÖNEMLİ NOT

Çocukla görüşme, mümkün olan her durumda bu konuda özel eğitim almış uzman hizmet sağlayıcı tarafından yapılmalıdır. Ancak acil durumlarda veya çeşitli sebeplerle çocuğun uzmana yönlendirilemediği hallerde çocukla görüşmeyi uzman olmayan bir kişinin yapması söz konusu olursa, aşağıdaki asgari ilkelere dikkat edilmesi gereklidir.

Çocuklarla muhatap olan görevlilerin, çocuklarla yapılacak görüşmeler ve kurulacak diyaloglarda, bazlarına aşağıda yer verilen bir takım etkili iletişim aşamalarını gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Görüşme yöntem ve tekniklerinin çocuğun yaş grubuna göre farklılık göstereceği unutulmamalıdır.

- **Yaşanan İstismarla İlgili Sorular Sormadan Önce Çocukla Yakınlık Kurmak** – Günlük yaşam, okul, aile, arkadaş gibi konulardan konuşmak, çocuğun rahat hissetmesini sağlayabilmek ve konuşma kapasitesini ölçebilmek açısından oldukça faydalıdır.
- **Açık Uçu Sorular Sormak** – Açık uçlu sorular, çocuğun özgürce konuşabilmesini sağlayacaktır. Kapalı uçlu sorular ise bazı durumlarda kafa karışıklığına ya da yanlış cevaplara yol açabilir.
- **Açıklayıcı İfadeler Kullanmak** – Çocuğa konuşma cesaretinin verilebilmesi için aşağıda örnekleri sunulan türde ifadelerden yararlanmak:
  - “Bu konudan biraz daha bahseder misin?”
  - “Bu ifadeyle kastettiğin şey nedir?”
  - “Buna bir örnek verebilir misin?”
  - “Lütfen devam et.”
  - “Peki, daha sonra ne oldu?”
- **Suçlayıcı bir dil kullanmaktan kaçınmak** – “Neden” ya da “nasıl oldu” gibi soru sözcükleri istemeden de olsa suçlayıcı ve yargılayıcı bir ortamın oluşmasına neden olabilir.
- **Çocuğun konuşmasını engellememek** – İstismar ve kötü muamele hakkında çocukla yapılacak olan görüşmelerde, yetkili kişinin istemeden de olsa çocuğun konuşmasını ve fikirlerini ifade etmesini engellememesi oldukça önemlidir. İstismar olayı ile ilgili sorulabilecek sorular ya da kullanılabilecek ifadelerden bazıları örnek olarak aşağıda ifade edilmektedir:
  - Şimdiye dek hiç kimse sana, seni endişelendirecek ya da korkutacak bir şekilde dokundu mu?
  - Sana nasıl dokunduklarını bana anlat lütfen.
  - Peki, daha sonra neler oldu anlatır misin?
  - Lütfen kendi sözlerinle ifade etmeye çalış. Yavaş anlatmanda bir sakınca yok.
- **Teknik terim kullanımından kaçınmak** – Çocuk Koruma alanında faaliyet gösteren yetkililerin, yaptıkları işi açıklarken birçok farklı kelime kullanması gerekmektedir. Fakat maalesef çocuklar, aileler ve çocuk koruma sektörü dışında yer alan diğer bazı yetişkinler kullanılan bu ifadeleri genellikle anlayamamakta ve bu da kafa karışıklığına yol açmaktadır. Çocuklar ve aileleriyle yapılacak görüşmelerde ilgili görevlilerin her zaman basit ve anlaşılması kolay bir dil kullanmaları gereklidir.

- **Sabırlı olmak** – Bazen çocuğun size karşı güven hissetmesi ve kendisini açıkça ifade edebilecek rahatlığa ulaşması zaman alabilir.
- **Çizim tekniklerinden yararlanmak** – Görüşmeler sırasında çizim tekniklerinden yararlanarak çocukların rahat hissetmeleri, hafızalarının hareket geçirilmesi ve çocuk koruma faaliyetinde yer alan aktörlerin karmaşık aile ilişkileri ve geçmiş/güncel bakım faaliyetleri ile ilgili bilgi edinebilmeleri gibi hususlarda yardımcı olabilir.

ÖNEMLİ NOT: TERCÜMAN GEREKİRSE?

Cocukla ve aile ile iletişimde tercüme hizmetinden yararlanmak gereğinde, akrabalar, arkadaşlar ya da topluluk içindeki diğer komşular ya da kanaat liderlerinden yardım almak tercih edilmemelidir. Çünkü,

- Çocuk, hassas konuları bu kişilerin önünde konuşmaktan utanabilir veya rahatsızlık duyabilir
- Kanaat liderleri hassas konular hakkında bilgi sahibi olabilir ve dolayısıyla bu durum çocuğu büyük tehlikeye atabilir
- Bu kişiler çocuk koruma alanında çalışan yetkiliyi kasıtlı olarak yanıtlayabilir

Hane Ziyaretleri:

Her vakada ev ziyareti yapmanın doğru olmadığı da unutulmamalıdır. Bu karar ilgili sosyal hizmet uzmanı tarafından verilmelidir.

ÖNEMLİ NOT: Hane ziyaretleri mümkün olduğu her durumda ASPB'nin ya da Mahkeme'nin görevlendirdiği bir sosyal hizmet uzmanı tarafından yürütülmelidir. Ancak, vakanın acil müdahale gerektirdiği durumlarda veya çeşitli sebeplerle ASPB'ye sevk edilmemiş olduğu durumlarda veya çok zorunlu hallerde çocuk koruma alanında çalışan başka meslek uzmanları da, süpervizyon görevlisine danışarak ev ziyaretleri gerçekleştirmeye karar verebilir.

ÖNERİ

Hane ziyaretleri için yerel topluluk içerisinde bireyler ve ilgili diğer meslek uzmanları da illerde kurulması önerilen Çocuk Yaşıta Evlilikleri Önleme Alt Çalışma Grupları tarafından da görevlendirilebilir.

Bakınız →

Alt Çalışma Grupları hakkında öneri için
bakınız Bölüm 7

ÖNEMLİ NOT

Sosyal inceleme kapsamında gerçekleştirilecek hane ziyaretleri, ilgili sosyal hizmet uzmanı tarafından planlanır. Uzman olmayan hizmet sağlayıcılar hane ziyareti yapmamalıdır. Ancak zorunlu hallerde hane ziyareti yapacak ya da buna katılacek olanların aşağıdaki temel hususlara dikkat etmesi gereklidir:

Her durumda çocukların ve ziyareti yapan uzmanların emniyeti korunmalıdır:

- Çocuğa karşı bazı riskler oluşturabileceği için ziyaret sebebinin tam olarak açıklanmadığı durumlar yaşanabilir.
- Çocuk, ailesi tarafından ailenin yanında konuşmaya zorlanabilir ya da kendisini konuşmak zorunda hissedebilir. Bu nedenle gerçekleri açıklayamayabilir ve hislerini tam olarak ifade edemeyebilir.

Hane ziyareti ekibinin bir takım hazırlık aşamalarını tamamlamaları gerekmektedir:

- Ekip, en az 2 kişiden oluşmalıdır
- Ev ziyareti için uygun tarih ve saat belirlenmelidir. Bazı durumlarda yapılacak olan ziyaretler, evin reisi konumundaki erkeğin işte olaçağı ve evin kadın üyesinin kendisini daha rahat hissedebileceği için gündüz saatlerinde gerçekleştirilebilir.
- Ekibin, kendilerini nasıl tanıtabaklarına ve ziyaretin amacını nasıl anlatacaklarına karar vermeleri gereklidir.
- Faydalı olabilecek soru ve cevapların listesi hazırlanmalıdır. Bu listede çocuk yaşıta evlilikler, eğitim amaçlı maddi destek mekanizmaları ve göç gibi konuları kapsayan yasal düzenlemelere de yer verilebilir.
- İhtiyaçla yönelik olarak yapılabilecek başvuruların bir listesi hazırlanmalıdır.
- Acil durumlarda ihtiyaç duyulabilecek telefonların listesi de elde bulundurulmalıdır.
- Polis araçları ya da herhangi diğer bir resmi kuruma ait araçlar kullanılmamalıdır.

Bakınız → Bölüm 4.4

6

Alana Özel Standartlar ve Uygulama Rehberleri

@UNICEF - Ankara Turkey - 2016 - Feyzioğlu

ilkesel olarak, çocuk yaştaki evlilikleri de kapsayan ve şiddete uğrayan kadınlar ve kız çocukları için sunulan hizmetler “**özel hizmetler**” (**ihtisaslaşmış hizmetler**) olmalıdır (İstanbul Sözleşmesi, Madde 22). “Devlet kurumları tarafından sunulan, sadece şiddete maruz kalanın değil aynı zamanda genel anlamda tüm toplumun yararına olan toplumsal hizmetler, sağlık ve istihdam hizmetleri gibi” genel destek hizmetlerinin aksine, özel destek hizmetleri “kadınlara yönelik şiddet ya da aile içi şiddete maruz kalanların – genellikle acil – ihtiyaçlarına yönelik olarak hazırlanan, halka açık olmayan destek ve yardım hizmetleri” olarak açıklanmaktadır (Sözleşmeyle ilgili Açıklayıcı raporun 125. maddesi).

Genel hizmetler açısından bakıldığından, şiddete maruz kalanların, şiddetin yol açtığı etkileri silebilme konusunda kendilerine destek olacak, hukukî ve psikolojik danışmanlık da dahil olmak üzere, barınma, eğitim ve istihdam hizmetlerine erişebilmesi gerekmektedir (Madde 20). Bu hizmetlerin sunulması sürecinde yer alan görevlilerin, vakaların tespiti, kadına yönelik şiddetin ve ikincil örselenmelerin önlenmesi, kadın – erkek eşitliğinin sağlanması ve şiddete maruz kalanların ihtiyaç ve haklarının gözetilmesi gibi konularda özel olarak eğitilmesi gerekmektedir (Madde 15).

*İstanbul Sözleşmesi'nin belirttiği standartlar göz önünde bulundurulduğunda, çocuk yaşta evliliklere yönelik **özel destek hizmetleri** aşağıdaki eylem ve tesisleri kapsamalıdır:*

1. (İhtiyaç duyulması halinde) sığınma evleri / güvenli barınma
2. Telefon yardım hatları (24 saat hizmet sunan, ücretsiz)
3. Cinsel şiddete yönelik tıbbî ve adlı inceleme, travma desteği, danışmanlık gibi hizmetler sunan kriz merkezleri/birimleri
4. (İncelemeler ve adlı eylemler süresince) hukukî süreçte yönelik destek
5. Danışmanlık: Şiddete maruz bırakılanlara yönelik uygun destek hizmetlerinin sunulması ve böylece haklarının ve çıkarlarının korunması ve gözetilmesi

6. Örgün ve yaygın eğitim sistemlerine ve/veya belirlenen ihtiyaçlara yönelik meslek kurslarına yönlendirme
7. 6284 ve 5395 sayılı yasalar tarafından uygun görülen (çocuğa ve/veya aileye yönelik) maddi destek hizmetleri

Yukarıda yer verilen özel hizmetlere yönelik asgari standartlar, Türkiye Cumhuriyeti tarafından onaylanan İstanbul Sözleşmesi (Avrupa Konseyi tarafından kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi ve bu şiddet türleriyle mücadele için hazırlanan sözleşme) ve Sözleşmeye ek olarak hazırlanan Açıklayıcı rapor tarafından belirlenmiştir.

Aşağıdaki alt başlıklar ilgili hizmet alanları kapsamındaki mekanizmalar ve yasal düzenlemeleri özetlemekte, uluslararası standartları, ideal uygulamaları ve tavsiyeleri açıklamaktadır.

6.1. Adlı ve yasal prosedürler

UNUTMAYINIZ: Çocuk yaşta evliliklere müdahalede tek seçenek çocukların ailelerinden uzaklaştırılması, cezalandırılması ya da kurum bakımına alınması değildir. Mahkemeler çocuk evliliğinin her iki tarafı ve aileler için de destekleyici, önleyici, koruyucu kararlar verebilirler.

Evlendirilmiş veya evlendirilme riski altındaki çocukların yetkili mercilere bildirilmesinin ardından, çocuk ve gerekirse ailesi hakkında bir dizi koruyucu ve destekleyici tedbir alınabilir.

Bu vakalarda alınabilecek önleyici, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yasal zeminini 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun oluşturmaktadır.

Çocuk yaşta evlilik de dahil olmak üzere kadına yönelik şiddetin bir türüne maruz kalan kız çocuklar, hamile ya da çocuklu kız çocuklar ASPB'ye başlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne sevk edilir.

Çocuğun şikayette bulunmadığı, fakat hizmet sağlayıcının söz konusu vakada zorlama olduğuna dair kanısı olduğu durumlarda, savcıya başvurması ve savcının söz konusu zor kullanma eylemini ya da çocuğun, ilgili yaptırımları yasal sonuçlarını anlayabilecek kabiliyette olmadığını kanıtlaması gerekmektedir.

Çocuk yaşta evlilik ile ilgili tüm vakalar hakkında detaylı ve kapsamlı bir Sosyal İnceleme Raporu hazırlanmalıdır.

Çocuğun cinsel istismarı vakalarını haber alan kolluk kuvvetlerinin söz konusu vakayı, eğer ilde mevcut ise Çocuk İzlem Merkezi'ne (ÇİM) bildirmesi ve ÇİM'in de Cumhuriyet Savcısına bildirmesi gerekmektedir.

İstismara maruz kaldığı bildirilen çocuk, sivil kıyafetli ve sivil araç kullanan polis memurları (ve mümkünse Çocuk Polisi ya da Jandarma'nın kadın ve çocuktan sorumlu eğitimli personelleri) tarafından merkeze götürülmelidir.

Çocuğun adli ve yasal prosedürler içerisinde örselenmesini engellemek amacıyla, çocuğun ifadesinin mümkün olan en uygun ortamda, bu konunun uzmanı tarafından ve mümkün olan en az sayıda alınması gereklidir.

6284 ve 5395 sayılı kanunlar, çocuk yaşıta evlilikler vakalarına yönelik kriterleri ve alınabilecek önleyici tedbirleri kapsamaktadır.

Çocuk Koruma Kanununda⁴⁸ tanımlanan, danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma gibi konularda, çocuğun her şeyden önce aile ortamında korunmasını amaçlayan koruyucu ve destekleyici tedbirler:

- **Danışmanlık tedbirinde**, çocuğa bakım veren kişi ya da kişilerle çocuk bakımı ile ilgili gereken rehberliğin sağlanması ve çocukların, eğitim ve gelişimleriyle ilgili sorunları çözebilmelerine yardımcı olunması gibi eylemlere odaklanılmaktadır. Bu tedbirler genel itibarıyla Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve yerel idarî kurumlarca gerçekleştirilmektedir.
- **Eğitim alanında alınacak tedbirlerde**, çocuğun günlük öğrenci ya da yatılı olarak herhangi bir eğitim kurumuna devam ediyor olması, herhangi bir meslekî eğitim ya da sanat ve el sanatları kursu alıyor olması ya da bir ustانın yanında meslek eğitimi alması, kamuya ya da özel sektörde ait istihdam ya da meslek edindirme çalışmalarına dâhil olması gibi durumlar dikkate alınmaktadır. Söz konusu tedbirler Milli Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından alınmalıdır.
- **Bakım tedbirleri**, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce, çocuğa bakım veren kişi ya da kişilerin gerekli bakım ihtiyaçlarını herhangi bir nedenle yerine getiremediği durumlarda, resmî ya da özel bakım merkezi hizmetlerinin ya da koruyucu aile hizmetlerinin yerine getirilmesi ya da çocuğun bu tür kurumlar tarafından koruma altına alınmasının sağlanması ile ilgilidir.
- Sağlık Bakanlığı tarafından uygulanan **sağlık tedbirlerinde** çocuğun fiziksel ve psikolojik sağlığına yönelik olarak geçici ya da sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyon hizmetleri sağlanmalı, madde bağımlısı çocuklara yönelik tedavi ve terapiler uygulanmalıdır.
- **Barınma tedbirleriyle**, çocukları olan fakat yaşayacak yerleri olmayan kişilere ya da tehlike altındaki hamile kadınlara yönelik uygun barınma hizmetlerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, çocuğun kamuya ya da özel kuruluşlara ait sığınma evlerine yerleştirilmesiyle yükümlüdür.

48 CHILD-SPECIFIC SECURITY MEASURES AND PROTECTIVE-SUPPORTIVE MEASURES: A Situation Analysis and Set of Recommendations for Effective Implementation. UNICEF with partnership of Ministry of Justice, Ministry of Family and Social Policy, High Council of Judges and Prosecutors, and Turkey Justice Academy, 2014.

6284 Sayılı Kanun ve kanunun uygulanmasına yönelik mevzuat, şiddete maruz bırakılan kadınlara yönelik olarak sunulacak destek hizmetlerini açık bir şekilde ifade etmektedir. Söz konusu kanunun üçüncü paragrafi olan "Merkezlerin Kurulması, Destek Hizmetleri ve Kurumlararası İşbirliği" (14-16. Maddeler) ve dördüncü paragrafi olan "Malî Hükümler" (17-19. Maddeler), Şiddetin Önlenmesi ve İzlenmesi Merkezlerinin (ŞÖNİM) kurulumunu da kapsayacak şekilde genel yasal çerçeveyi belirlemektedir. Bu merkezler tarafından sağlanacak olan destek hizmetleri arasında mahkeme kararlarının saklandığı veri bankalarının oluşturulması, bakım, geçici maddi yardımlar, sağlık ve hukuk desteği gibi hizmetlerin koordine edilmesi, ihtiyatî kararların alındığı başvuruların dosyalanması, şiddetin önlenmesine yönelik programların hazırlanması ve düzenlenmesi, şiddete maruz kalanlar için kurulan çağrı merkezlerinin tanıtılması, STK'lar ile işbirliği kurulması, şiddete maruz kalanlara sahip oldukları haklarla ilgili rehberlik ve yardımın sağlanması, gerçekleştirilen uygulamaların sonuçlarının izlenmesi, psiko-sosyal ve ekonomik sorunların çözümü, şiddete maruz kalanlar hakkında toplumsal araştırma raporlarının hazırlanması ve şiddet uygulayıcıları yönelik yaptırımların yerine getirilmesi yer almaktadır (Madde 15). 6284 Sayılı Kanunun uygulanması ve ŞÖNİM'lerin yönetimi ile ilgili mevzuatlarda, bu hizmetlerle ilgili daha fazla ayrıntı yer almaktadır.

Söz konusu kanun, aşağıdaki istisnaî durumlar dışında, 'mağdurun' yaşı ile ilgili herhangi bir kısıtlama getirmemektedir:

- **16 yaşın üzerindeki mağdurlara yönelik maddi destek sağlanabilir (6284, Madde 17).**
- Kadın sığınma evleri sadece 18-65 yaş arası kadınlara açıktır. Şiddete maruz kalmış 18 yaşından küçük kız çocuğu Çocuk Destek Merkezleri'ne, 65 yaşından büyük kadınlar ise yaşlı bakım merkezlerine yönlendiririrlirler. (Kanunun uygulanmasına yönelik mevzuatlar).
- Şiddete maruz kalan, 18 yaşın altındaki kız çocukları ile hamile ya da çocuklu kız çocukları ASPB'ye bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne sevk edilmelidir. Bu mağdurlar hakkında 6284 Sayılı Kanun gereğince herhangi bir tedbir kararın alınması halinde, ilgili kararın takibinden ŞÖNİM'ler sorumludur (ŞÖNİM'lere yönelik mevzuatlar, Madde 12 (3)).

Çocuk yaşta evliliklerin ('eş' ya da ebeveynler tarafından gerçekleştirilen) bir aile içi şiddet vakası olarak görülmesi halinde, ilgili Çocuk Hâkiminin (5385 Sayılı Kanun hükümlünce) 'acil koruma kararı' alması ve ilgili dosyayı Aile Mahkemesine göndermesi gerekmektedir

Acil durumlarda, ilgili en yüksek idarî kurum ya da Polis/Jandarma kuvvetleri, (6284 Sayılı Kanun, Madde 3 gereğince) yargı kararının alınmasını beklemeksizin gereken geçici tedbir kararlarını alabilir.

Çocuğun şikayette bulunmadığı, fakat hizmet sağlayıcının söz konusu vakada zorlama olduğuna dair kanısı olduğu durumlarda, savcıya başvurması ve savcının söz konusu zor kullanma eylemini ya da çocuğun, ilgili yaptırımanın yasal sonuçlarını anlayabilecek kabiliyette olmadığını kanıtlaması gerekmektedir.

6284 Sayılı Kanunda yer alan koruyucu ve destekleyici kararlar, Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ve karmaşık çocuk yaşta evlilikler vakaları ile mücadele kapsamında, Çocuk Koruma Kanunu bir ek veya alternatif olarak değerlendirilmelidir. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet vakaları ve çocuk yaşta evliliklerin ("eş" ya da ebeveynler tarafından gerçekleştirilen) bir tür aile içi şiddet vakası olarak görülmesi halinde, ilgili Çocuk Hâkiminin (5385 Sayılı Kanun hükümlünce) "acil koruma kararı" alması ve ilgili dosyayı Aile Mahkemesine göndermesi gerekmektedir. Daha sonra, (6284 Sayılı Kanun, Madde 5.3 hükümlüce) her iki Kanun tarafından belirtilen koruyucu ve destekleyici tedbirler ve (5395 Sayılı Kanun, Madde 37 hükümlüce belirlenen) çocuk izleme eylemlerinden sorumlu ŞÖNİM görevlileri arasındaki bağlantı, Aile Mahkemesi tarafından kurulacaktır.

Acil durumlarda, ilgili en yüksek idarî kurum ya da Polis/Jandarma kuvvetleri, (6284 Sayılı Kanun, Madde 3 gereğince) yargı kararının alınmasını beklemeksizin gereken geçici tedbir kararlarını alabilir. Bu tür durumlarda Çocuk polisi ya da Jandarma Kadın Birimi, gereği takdirde söz konusu geçici tedbir kararlarını alabilir.

Çocuğun şikayette bulunmadığı, fakat hizmet sağlayıcının söz konusu vakada zorlama olduğuna dair kanısı olduğu durumlarda, savcıya başvurması ve savcının söz konusu zor kullanma eylemini ya da çocuğun, ilgili yaptırımanın yasal sonuçlarını anlayabilecek kabiliyette olmadığını kanıtlaması gerekmektedir. Söz konusu vaka ile ilgili bir Sosyal İnceleme Raporu hazırlanmalıdır.

Sosyal İnceleme çalışması aşağıdaki kişilerce yürütülmelidir:

- Mahkeme tarafından görevlendirilen sosyal hizmet uzmanları ve ilgili meslek uzmanları
- ASPB / ŞÖNİM / Belediye yetkilileri
- Üniversitelerde görev yapan uzmanlar
- Çocuk İzleme Merkezi uzmanları (mevcut bulunduğu her durumda)
- Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM)'larda çalışan meslek uzmanları
- Adliyeye bağlı bilirkişi listelerinde yer alan meslek uzmanları

Çocuk İzleme Merkezlerine (ÇİM) cinsel şiddet mağduru olarak bildirilen çocuklar:⁴⁹

Çocuk İzleme merkezleriyle ilgili 2012/20 sayılı Başbakanlık Genelgesi, 04/10/2012 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Söz konusu genelgeyle birlikte, Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Adli Tıp Kurumu temsilcilerinin (bakanlık genel sekreterleri ve diğer örgütlerin başkan vekilleri de dâhil olmak üzere) katılımıyla, Çocuk İzleme Merkezlerinin daha etkin bir şekilde yönetilebilmesine yönelik kurumlararası işbirliğini sağlamak ve gereken tedbirleri alabilmek amacıyla Çocuk İzleme Merkezleri Yönetim ve Koordinasyon Konseyi kurulmuştur. Söz konusu merkezlerin genel denetiminden ise Sağlık Bakanlığına Bağlı Halk Sağlığı Müdürlüğü sorumludur.

Buna bağlı olarak, çocuk istismarı vakalarını haber alan kolluk kuvvetlerinin söz konusu vakayı ÇİM'e bildirmesi ve ÇİM'in de görev yapan Cumhuriyet Savcısına bildirmesi gerekmektedir. İstismara maruz kaldığı bildirilen çocuk, sivil kıyafetli ve sivil araç kullanan polis memurları (ve mümkünse Çocuk Polisi) tarafından merkeze götürülmelidir. Merkezlere götürülen çocukların, gereken tedavinin kararlaştırılacağı bir sonraki adıma kadar yiyecek ve giyim ihtiyaçları giderilmelidir.

ÇİM'ler, Devlet Hastanelerinde yer almaktadır. Çocuklarla yapılan adlı ve psikolojik görüşmeler de bu merkezlerde, eğitimli çalışanlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Aile görüşmeleri, psikososyal destek analizi ve aile bireylerine yönelik destek de ilgili çalışanlarca sağlanmalıdır. Merkezlerde çalışan adli tip uzmanı ve doktorlar, çocuğun fiziksel yaralanmalara maruz kalıp kalmadığını belirleyecek, çocuk psikiyatristi ise çocuğun zihinsel ve ruhsal durumunu değerlendirecektir.

Çocukla yapılacak olan ilk görüşmenin ardından, ilgili Cumhuriyet Savcısı konuya ilgili bilgilendirilmelidir. Cumhuriyet Savcısı ve görevlendirilecek olan avukat, adlı görüşme sırasında hazır bulunmalıdır. Fakat adlı görüşme özel bir odada, adlı görüşmeci ve çocuğun dışında kimsenin bulunmadığı bir ortamda yapılmalıdır. Görüşme ses ya da görüntü kaydedici cihazlarla kaydedilmeli ve Cumhuriyet Savcısı ve ilgili avukat görüşmeyi sorğu penceresinin ardından takip etmelidir. Yapılacak görüşme öncesinde çocuk, "eş" ya da herhangi diğer bir aile üyesi gibi üçüncü şahıslarla temas kurmamalıdır.

49 Haziran 2016 itibariyle 29 şehirde ÇİM bulunmaktadır. ÇİM'lerle ilgili henüz bir Mevzuat hazırlanmamıştır.

Cinsel İstismar

İstismara maruz kaldığı bildirilen çocuk, sivil kıyafetli ve sivil araç kullanan polis memurları (ve mümkünse Çocuk Polisi) tarafından merkeze götürülmelidir.

Çocuğun ana dilinin Türkçe olmadığı durumlarda görüşme iptal edilmemelidir. Fakat ideal olan uygulama, görüşmenin çocuğun ana dilinde gerçekleştirilmesidir. Bu sebeple ilgili dile hakim psikolog ve/veya adli görüşmeci tercih edilmeli, görüşmeyi tercüman eşliğinde yapmak en son seçenek olarak tercih edilmelidir.

Güvenlik güçleri / kolluk kuvvetlerine yönelik temel ilkeler ve ideal uygulamalar

- ✓ Kadın polis / jandarma memurlarının çocuk yaşıta evlilikler ve kadına yönelik şiddet vakalarından haberdar olmaları gereklidir.⁵⁰
- ✓ Tüm güvenlik kuvvetleri / kolluk kuvvetleri personeli ve idarî personel, toplumsal cinsiyet, çocuk yaşıta evlilikler ve kadına yönelik şiddet konuları hakkında eğitilmelidir.
- ✓ Güvenlik görevlilerince gerçekleştirilebilecek ayrımcılık, cinsel taciz ve şiddet olaylarına yönelik davranış kuralları ve politikalar, tüm güvenlik güçlerini / kolluk kuvvetlerine bağlı personeli kapsamalıdır.
- ✓ Çocuklara yönelik yardım hizmetlerinde ya da çocuk yaşıta evlilikler riskinin bulunduğu durumlarda, ilgili personelin yönlendirilmesi amacıyla Standart Uygulama Prosedürlerinin (SUP) uygulanması gerekmektedir.
- ✓ Vaka ihbarı yapan çocuk veya üçüncü şahıs ile güvenli ve mahrem bir görüşme ortamı ayarlanması gerekmektedir.⁵¹

Güvenlik müdahaleleri, hukuki ve yasal eylemlere yönelik daha fazla yönlendirme için aşağıdaki kaynaklara bakınız;

☞ Çocuk Koruma Kanununa Göre Alınan Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkındaki Yönetmelik⁵²

50 Kadın ve erkek tüm güvenlik güçlerinin konu hakkında bilgili olmaları gereklidir. Ancak kadın polis ve jandarma memurları kadınlar ve kız çocukların ile daha yakın diyalog kurabileceklerinden, risk faktörleri ve göstergeleri konusunda özel dikkat göstermeleri faydalı olacaktır.

51 IASC GBV Yönergeleri

52 https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhakları/belge/um_cocukkorumatedbirkararlar.pdf

- » Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları için Çocuk Adalet Sistemi El Kitabı
- » Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal Çalışmacının Rolü
- » Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü / Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği⁵³
- » Jandarma Çocuk ve Kadın Kısıم Amirliklerinin Kuruluş Amacı ve Teşkilat Yapısı⁵⁴
- » Çocuklarla Adli Görüşme Odaları, İhtiyaçlar, İyi Uygulama Örnekleri ve Çocuklarla Adli Görüşme Standartları
- » Çocuklarla Adli Görüşme için Rehber

53 [http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_diger/
emniyetgenelmudurlugu.pdf](http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_diger/emniyetgenelmudurlugu.pdf)

54 http://www.jandarma.gov.tr/asasis/Aile_Cocuk/yeni_sayfa_3.htm

6.2. Tıbbî müdahale

UNUTMAYINIZ: Sağlık çalışanlarının evlendirilmiş veya evlendirilme riski altında olan çocukların tespiti ve bildirilmesi sürecinde çok önemli bir rolü bulunmaktadır.

Sağlık çalışanlarının 18 yaş altındaki, resmi nikahı olmayan gebelerin bildirimi konusunda özel bir yükümlülükleri bulunmaktadır. Buna göre: "15 yaşını tamamlamış olanların (rizası olsun veya olmasın) tamamının ve 15 yaşını tamamlamış olanlar da ise cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen herhangi bir emarenin varlığı mevcut ise adli mercilere bildirimi" gereklidir.⁵⁵

Çocuk yaşıta evlilikler ya da evlendirilme riski gibi durumlar da dâhil olmak üzere, herhangi bir cinsel şiddetten dolayı mağduriyet yaşayan çocuklara yönelik ilk sağlık müdahalesi, devlet hastanelerinde bulunan Çocuk İzleme Merkezlerinde (ÇİM) yapılmaktadır.

Evlendirilmiş veya evlendirilme riski altındaki çocuklara hizmet sunumunda güvenliği sağlama, mahremiyet, saygı ve ayrımcılık yapmama ilkeleri özellikle önem taşımaktadır.

Sağlık çalışanları, çocuk yaşıta evlendirilmiş çocuklar ve cinsel istismar mağduru çocuklara, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlara karşı korunma, bunlara yönelik tedavi, istenmeyen gebeliklerin önlenmesi ve sonlandırılması konularında gerekli test, araç ve bilgiler sağlanmalıdır.

İstenmeyen gebeliğin ve cinsel yolla bulaşan hastalıkların engellenmesi için gerekli tıbbi tedbirlerin cinsel birleşmeyi takiben ilk 72 saat içerisinde alınması gereklidir.

55 Sağlık Bakanlığı Hukuk Müşavirliği, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü'ne hitaben görüş yazısı, 30 Aralık 2009, Sayı 25312 (resmi aile căzdanına sahip olmayan 18 yaşındaki kadınların hamilelik durumlarının bildirilmesi)

Mevcut mekanizma ve ilgili mevzuat:

Sağlık çalışanları, görevleri sırasında karşılaştıkları her türlü çocuk ihmal ve istismarı vakasını bildirmekle yükümlüdür.

Sağlık çalışanlarının 18 yaş altındaki, resmi nikahı olmayan gebelerin bildirimi konusunda özel bir yükümlülükleri bulunmaktadır. Buna göre: '15 yaşını tamamlamış olanların (rızası olsun veya olmasın) tamamının ve 15 yaşını tamamlamış olanlar da ise cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen herhangi bir emarenin varlığı mevcut ise adli mercilere bildirimi' gereklidir.⁵⁶

Çocuk yaşıta evlilikler ya da evlendirilme riski gibi durumlar da dâhil olmak üzere, herhangi bir cinsel şiddetten dolayı mağduriyet yaşayan çocuklara yönelik ilk sağlık müdahalesi, devlet hastanelerinde bulunan Çocuk İzleme Merkezlerinde (ÇİM) yapılmaktadır. İlgili bölüm için 5.1'e bakınız.

Herhangi bir kurumun bakımı altında olan çocuklar ve sığınma evlerinde hayatlarını devam ettiren aile içi şiddet mağdurlarına yönelik sağlık bakımı hükümleri aşağıdaki mevzuatlarca belirlenmiştir:

- Kadın Sığınma Evlerine ilişkin yönetmelik
- Sağlık Ocaklarına ilişkin yönetmelik
- Çocuk Destek Merkezlerine ilişkin yönetmelikler

Evlilik yapmış ya da evlendirilme riski altındaki çocukların sağlık çalışanlarında tespit edilmesi:

Bu tür durumlarda birçok çocuk sağlık çalışanlarının kendilerine yardımcı olamayacaklarını düşünmektedir. Bu nedenle herhangi bir çocuğun, yaşadığı durumu sağlık personellerine anlatma olasılığı oldukça düşüktür. Bu tür bir mağduriyet yaşayan çocuklar, ancak bazı emarelerin görülmesi halinde sağlık çalışanlarının dikkatini çekmektedir. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

- Acil klinikler ya da jinekoloji servislerinde herhangi bir çocuğun hamile olduğunu tespiti ya da çocuğun doğum

56 Sağlık Bakanlığı Hukuk Müşavirliği, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü'ne hitaben görüş yazısı, 30 Aralık 2009, Sayı 25312 (resmi aile cüzdanına sahip olmayan 18 yaş altındaki kadınların hamilelik durumlarının bildirilmesi).

kontrolü ya da kürtaj gibi nedenlerle ilgili birimlere başvurması.

- Acil klinikler ya da sağlık ocaklarında (Aile Hekimlikleri) tecavüz ya da ilgili diğer şiddet eylemlerinden doğan yaralanmaların tespit edilmesi.
- Aile içi şiddet nedeniyle, mağdurun yüzünde gerçekleşen yaralanmalara yönelik dış tedavilerine ihtiyaç duyulması.
- Depresyon nedeniyle ruhsal sağlık hizmetleri, danışmanlık servisleri, Aile Hekimlikleri ya da okul hemşirelerine başvurulması. Bu tür durumlarda kişi anoreksiya, kendi vücutunu keserek kendisine zarar verme, madde kullanımı ya da intihar girişimi gibi emareler gösterebilir.

15-49 yaş arasındaki kadın ve kız çocukların hamilelik durumları ve cinsel sağlıklarını Aile Hekimleri tarafından kontrol edilmelidir. 18 yaşın altındaki hamilelik ya da evlilikler, hizmet süreleri boyunca Aile Hekimlerinin bilgisine sunulmalıdır. "15-49 yaş grubu takip süreci ve rapor formları" bu süreçte kullanılmalıdır.

Acil müdahaleler:⁵⁷

- Bazı durumlarda, ruhsal ya da fiziksel rahatsızlıklar nedeniyle tıbbî muayeneler gerekebilir. Diğer bazı durumlarda ise kişi, yaşadığı rahatsızlıklar nedeniyle tedavi ya da ispat gibi amaçlarla başvuruda bulunabilir. Bu tür durumlarda, kişinin yaşadığı topluluk içerisinde herhangi bir sağlık çalışanının çağırılması ya da ziyaret edilmesi, mağdurun güvenliğini tehdit edebileceğinin tavrı edilmemektedir.
- Çocuk hastaların muayenesi, çocukların korunmasına yönelik prosedürler göz önünde bulundurularak ve olağan şartlar altında herhangi bir çocuk doktorunun danışmanlığında gerçekleştirilmelidir.
- Tıbbî muayene raporu ile birlikte diğer kurumlardan elde edilen kayıtlar ve polis tutanakları da ilgili güvenlik kuvvetlerine iletilebilir. Yaralanmaların açıkça görülebildiği tüm vakaların, gelecekte gerçekleştirilecek olan işlemelere yönelik olarak kayıt altına alınması tavsiye edilmektedir.

57 Uyarlanan Kaynak: "Multi-agency practice guidelines: Handling cases of Forced Marriage" Birleşik Krallık Hükümeti.

Unutulmaması gereken önemli hususlar:

- ✓ Gizlilik: Sağlık hizmeti sağlayıcılarının, çocuk yaşı evlendirilirken ya da evlendirilme riski altında olan çocuklara yönelik sağlık bakımı hizmetlerinde gizlilik konusuna dikkat etmeleri oldukça önemlidir.
- ✓ Sağlık çalışanları ve sağlık bakımı hizmetlerinde yer alan idari kadroların, farklı risk gruplarının ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla alınacak tedbirlerde, özel durumları dikkate almaları gerekmektedir (Örneğin; LGBTİ vakaları, engelli mağdurlar vb.)⁵⁸
- ✓ HIV gibi cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların önlenmesi sürecinde, cinsel şiddet mağdurlarının öncelikle Sağlık Bakanlığına bağlı yetkililerce uygulanacak olan korunma tedavisi hizmetlerinden yararlanmaları gerekmektedir.
- ✓ Sağlık çalışanları kişisel görüşleri nedeniyle, yasal ve tıbbi olarak sakınca taşımayan hiçbir kürtaj talebini reddetmemelidir. Kendi gerçeklestiremeyeceği hizmetler için ise mutlaka bir başka sağlık personeline yönlendirme yapmalıdır.

Cinsel şiddet vakalarının yaşanması halinde, sağlık bakımları süresince aşağıdaki adımların izlenmesi gerekmektedir;⁵⁹

- ✓ Muayenenin gerçekleştirilmesi ve özgeçmiş bilgisinin edinilmesi
- ✓ Yaralanmalara yönelik tedavi süreci
- ✓ İstenmeyen gebeliğin engellenmesi, cinsel Yollarla Bulaşan Hastalıklar / HIV gibi enfeksiyonlara yönelik tedbirlerin ilk 72 saat içerisinde alınması gereklidir.
- ✓ İstenmeyen gebeliklerin önlenmesi
- ✓ Yeterli düzeyde adlı kanıtın toplanması
- ✓ Psikolojik/duygusal destek
- ✓ Tıbbî dokümantasyon
- ✓ Takipçi sağlık bakımı hizmetleri

Daha fazla yönlendirme için;

- ➲ ASPB - Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sağlık Hizmetleri El Kitabı
- ➲ Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sağlık Hizmetleri. (1. Basamak Sağlık Kuruluşları ve Hastane Acil Servislerinde Çalışan Sağlık Personeli için)⁶⁰
- ➲ Minimum Initial Service Package (MISP) for Reproductive Health and Crisis Situations [Türkçe versiyonu da mevcuttur]

58 IASC Gender Based Violence Guidelines, 2015

59 "UNHCR SoPs for GBV in Kenya, 2012" kaynağından alınmıştır

60 <http://kadinstatusu.aile.gov.tr/data/542a8e0b369dc31550b3ac30/02%20kyais%20mucadelede%20saglikhizmetleri%20el%20kitabi.pdf>

Gizlilik
Özel İhtiyaçlar
HIV / AIDS
Gebeliğin Sonlandırılması

İstenmeyen gebeliğin engellenmesi, cinsel Yollarla Bulaşan Hastalıklar / HIV gibi enfeksiyonlara yönelik tedbirlerin ilk 72 saat içerisinde alınması gereklidir.

6.3. Psiko-sosyal destek

UNUTMAYINIZ: Psiko-sosyal destek yalnızca meslek uzmanları tarafından, belirli bir müdahale planı çerçevesinde sunulmalıdır. Psiko-sosyal müdahalelerin gerçekleştirilmesi süreci çocuğun psiko-sosyal destek amacıyla, örneğin; çocuk-dostu merkezlere sevk edilmesi sürecinden farklıdır.

Psiko-sosyal destek müdahaleleri öncesinde vakaya özel bir planlama ve bir **psiko-sosyal ihtiyaç** analizinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Herhangi bir çocuğun psiko-sosyal durumunun değerlendirilmesi sürecinde, ilgili meslek uzmanının soracağı soruların amacını çocuklara ya da çocuğa bakım veren kişi ya da kişilerle açıklaması gerekmektedir.

İlgili meslek uzmanı, çocuğun ve ailinin güclü yönlerini değerlendirmeli ve bakım sürecinde alınacak kararlarda bu yönlerden faydalananmalıdır.

Cinsel istismar, acil durum ve afet durumlarında sağlanacak psiko-sosyal destek hizmetleri ayrı bir uzmanlık ve ayrı bir planlama gerektirir. Lütfen bunun için ek kaynaklara bakınız.

Temel ilkeler ve ideal uygulamalar:⁶¹

Psiko-sosyal müdahalelerin gerçekleştirilmesi süreci çocuğun psiko-sosyal destek amacıyla, örneğin; çocuk-dostu merkezlere sevk edilmesi sürecinden farklıdır. Psiko-sosyal müdahaleler, psiko-sosyal destek hizmetleri konusunda uzman kişilerin görev yaptığı devlet kurumları ve sivil toplum örgütleri tarafından sağlanmalıdır. Psiko-sosyal müdahaleler arasında aşağıdaki örneklerde yer verilebilir:

- Çocuğun yaşadığı durumun daha iyi anlaşılabilmesi için gerçekleştirilecek olan bire bir görüşmeler. Bu görüşmelerde bilgi paylaşımı ve çocuğun cinsel istismar / kadına yönelik şiddet ve sıkça görülen tepkilerle ilgili bilgilendirilmesi yer almmalıdır.
- Özel bazı sorunların ya da aile içerisinde gerçekleşen olayların tartışılması amacıyla yapılacak aile görüşmeleri.
- Stresi ve endişeyi azaltmada yardımcı olacak fikir ve araçların, çocukların daha rahat hissedebilmeleri amacıyla paylaşılması.
- İlgili (resmî ya da sivil toplum) kuruluşun özel olarak sunduğu diğer uygulamalar.

Müdüahelerin öncesinde bir **psiko-sosyal ihtiyaç analizinin** gerçekleştirilmesi gerekmektedir:

Herhangi bir çocuğun psiko-sosyal durumunun değerlendirilmesi sürecinde, ilgili meslek uzmanının, soracağı soruların amacını çocuklara ya da çocuğa bakım veren kişi ya da kişilerle açıklaması gerekmektedir. Söz konusu yetkili, "... gibi deneyimler çocuklar için çok korkutucu olabilmektedir. Bu tür durumlarda çocuklar, eskiye nazaran daha farklı davranışmaya ve hissetmeye başlayabilirler. Şimdi size, sizin (ya da çocuğunuzun) günlük aktiviteleri ile ilgili bazı sorular sormak istiyorum. Müsaade eder misiniz?". Bu noktadan itibaren ilgili meslek uzmanı, çocuğun sağlık durumunun değerlendirilebilmesi amacıyla, Bölüm 5'te de ifade edilen önemli bazı sorulardan başlayarak görüşmeye devam edebilir. Psiko-sosyal ihtiyaç analizi sürecinde, çocuğun ve/veya çocuğa bakım veren kişi ya da kişilerin, evlilik / evlilik kararı / ilgili cinsel istismar vakası sonrasındaki önemli değişiklikleri kavrayabilmeleri oldukça önemlidir. İlgili meslek uzmanı, çocuğun ve ailinin güçlü yönlerini değerlendirmeli

61 UNICEF Child Survivors of Sexual Violence

Bakınız

Bölüm 5

ve bakım sürecinde alınacak kararlarda bu yönlerden faydalananmalıdır.

Cinsel istismar vakalarının, acil yaralanmalar ve doğal felaketlerin yaşanması durumunda gerçekleştirilecek olan psiko-sosyal destek ve ilk yardım hizmetleriyle ilgili daha fazla yönlendirme için aşağıdaki kaynaklara başvurunuz.

Daha fazla yönlendirme için:

- » Belediyeler için Kadın Sığınmaevi, Kadın Danışma Merkezi ve Şiddet Başvuru Hattı Uygulama Rehberi, 2010
- » İçişleri Bakanlığı Yerel İdareler Genel Müdürlüğü, Belediyeler İçin İkincil Travma ve Tükenmişlikten Korunma Rehberi ve Mağdurlar ile İletişim, Danışmanlık/Kriz Yönetimi Rehberi, 2010
- » Afet ve Acil Durumlarda Psiko-sosyal Destek Hizmeti Eğitim Programı (ASPB)
- » ICR UNICEF Caring for Child Survivors of Sexual Violence
- » Kızılay Psikolojik İlk Yardım Kılavuzu
- » WHO Psikolojik İlk Yardım Kılavuzu

6.4. Kurumsal bakım hizmetleri ve barınma

UNUTMAYINIZ: Çocuğun aile yanından alınması ve kurum bakımına verilmesi kararı her vakaya özgü olarak ayrıca değerlendirilmeli ve hiçbir zaman ilk seçenek olarak düşünülmemelidir.

Çocuğa yönelik **barınma** hizmeti hastaneler, yerel yönetimler ve STK'lar tarafından sağlanabilir. Fakat **kurumsal ve alternatif bakım hizmetleri** yalnızca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından sağlanabilir ve izlenebilir.

ASPB sosyal hizmet görevlileri ve sivil toplum yetkilileri her durumda, çocuğun mümkün olan **en az kısıtlı** (aile ortamına en çok benzeyen) şartlarda koruma altına alınmasını sağlamakla yükümlüdür.

ASPB'ye bağlı Çocuk Destek Merkezleri'nin işletilmesine dair yönetmeliğe göre, **hamile ve çocuk sahibi çocuklar, kurumsal bakım hizmeti almak üzere "hamile çocuklar ve çocuk anneler" için kurulan merkezlere, eğer bir ilde böyle bir merkez yoksa** Çocuk Destek Merkezleri'ne yerleştirilir.

Tüm kurumsal bakım ve barınma hizmetlerinin, sığınmacı, mülteci ve geçici koruma altındaki bireylerin faydalamasına uygun ve çok dilli halde sunulması gereklidir.

Çocuğun Üstün Yararının Belirlenmesine Yönelik Sosyal İncelemede çocuğun, ebeveynleri tarafından evliliğe zorlanması gibi ailevi sorunlar yaşadığının ve bu durum nedeniyle ciddi bir şekilde zarar gördüğünün tespit edilmesi halinde, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının, çocuğun korunmasına yönelik hukuki süreci değerlendirmesi gerekmektedir.

Kurumsal ve alternatif bakım hizmetleri yalnızca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından sağlanabilir ve izlenebilir.

ASPB sosyal hizmet görevlileri ve sivil toplum yetkilileri her durumda, çocuğun mümkün olan en az kısıtlı (aile ortamına en çok benzeyen) şartlarda koruma altına alınmasını sağlamakla yükümlüdür.

Mevcut mekanizma ve ilgili mevzuat:

Çocuğa yönelik **barınma** hizmeti hastaneler, yerel yönetimler ve STK'lar tarafından sağlanabilir. Fakat **kurumsal ve alternatif bakım hizmetleri** yalnızca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından sağlanabilir ve izlenebilir.

Çocuk Koruma Kanununun, Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler ile ilgili 5. Maddesi ve Bakım ve Barınma Tedbirlerinin Yürütlmesi ile ilgili 10. Maddesinde söz konusu tedbirler tanımlanmaktadır. Buna göre;

5/c) Bakım tedbirleri, çocuğun bakımından sorumlu olan kişi ya da kişilerin, herhangi bir nedenle bakım hizmetlerini yürütemedikleri durumlarda, çocuğa yönelik resmî ya da özel bakım merkezi hizmetlerinin ya da mevcut koruyucu aile hizmetinin sağlanmasına ya da çocuğun söz konusu kurumların himayesi altına alınmasına yönelik tedbirlerdir,
5/ e) Sığınma tedbirleri, çocukları olan fakat barınacak yerleri olmayan kişiler ya da tehlike altındaki hamile kadınlara yönelik uygun sığınma ortamlarının bulunmasını içeren tedbirlerdir.

Talep edilmesi halinde, 1. Paragrafin (e) bendinde yer alan tedbirlerden faydalanan kişilere ait bilgiler gizli tutulmalıdır.

10/1) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu⁶², kuruma iletilen vakalarla ilgili müdafaheleri vakit kaybetmeden gerçekleştirmekle yükümlüdür ve çocuğun resmî ya da özel kuruluşlar tarafından koruma altına alınmasını sağlamalıdır.

ASPB, çocuğun alternatif bakım merkezlerine yerleştirilmesinden sorumlu olan devlet kurumudur. Çocuğun alternatif bakım hizmetlerine dâhil edilmesi kararı yalnızca çocuğun durumu, ihtiyaçları, talepleri, olgunluğu, kendi kendini koruyabilme kabiliyeti ve mevcut bakım hizmeti seçeneklerinin değerlendirilmesinin ardından alınabilir. Çocuğun gereksiz yere ailesinden ayrı tutulması gibi durumların önlenmesi amacıyla, yalnızca doğru bir bakım hizmeti alamayan çocukların alternatif bakım merkezlerine yerleştirilmesi gerekmektedir. Mevcut alternatif hizmetleri ve çocuğun üstün yararını göz önünde bulundurmak şartıyla, çocuk aşağıda belirtilecek olan kurumların ilgili merkezlerine yerleştirilebilir. ASPB sosyal hizmet görevlileri ve sivil toplum yetkilileri her durumda,

cocuğun mümkün olan en az kısıtlı (aile ortamına en çok benzeyen) şartlarda koruma altına alınmasını sağlamakla yükümlüdür. İstismar ya da ihmal vakalarının yaşandığı birçok durumda barınma tercihi, en az kısıtlı ve en çok kısıtlı olmak üzere aşağıdaki düzende değerlendirilmelidir: öz aile, akraba bakımı, koruyucu aile, takip altındaki gruplar ve bağımsız yaşam, kurumsal bakım...

Eski adı Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri (BSRM) olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Destek Merkezleri istismara uğrayan çocukların; Koruma, Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM) suça zorlanan çocukların; Çocuk ve Genç Merkezleri (ÇOGEM) ise dilencilik yaptırılan ya da çalıştırılan çocukların için hizmet sağlamaktadır. Tüm bu merkezlerle ilgili düzenlemeler Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliğine göre gerçekleştirilmektedir (Sayı: 29310, Tarih: 20 Mart 2015).

Söz konusu yönetmelikler aşağıdaki unsurları içermektedir:

- Hamile çocuklar ya da "hamile çocuklar ve çocuk anneler" için kurulan merkezlerde barınan çocuk anneler.⁶³
- Bu merkezlerde, hamile çocuklar ve çocukları 3 yaşın altında olan çocuk anneler barınabilir.
- "Hamile çocuklar ve çocuk anneler merkezleri" bebekler de dahil olmak üzere en fazla 20 kişiye bakım hizmeti sağlayabilir.
- Hamile çocuklar, doğum yapmaları halinde ilgili Merkezlerde bir yıldıkadar barınma hakkına sahiptirler. Bu süre daha sonra uzatılabilir.
- Çocuk anneler ve bebekleri için, ASPB uzmanları tarafından belirlenecek olan bakım modelleri göz önünde bulundurularak, özel bazı hizmetler sağlanmaktadır.
- Hamile çocuklar ve çocuk annelere yönelik doğum öncesi bakım, beslenme ve çocuk gelişimi eğitimleri verilmektedir.
- Çocukların ve bebeklerinin sağlık ihtiyaçları Merkezler tarafından (ilgili personelin yardımıyla) karşılanmalıdır.
- Çocukların ve bebeklerinin maddi ihtiyaçları, ilgili yönetmeliğin Ek 3 belgesine uygun bir şekilde, ilgili Merkezler tarafından karşılanmalıdır.

Yukarıda belirtilen kurumların mevcut olmadığı illerde, kurum bakımı ihtiyacı olan çocuklar Çocuk Destek Merkezleri'ne yerleştirilir.

UNUTMAYINIZ: Yukarıda sayılan tüm bu kurum ve hizmetlerin, sığınmacı, mülteci ve geçici koruma altındaki bireylerin faydalananmasına uygun ve çok dilli halde sunulması gereklidir.

63 Haziran 2016 itibarıyle Bursa, Samsun, Gaziantep, Diyarbakır, Konya, İzmir, Adana, Kayseri ve İstanbul'da konumlanan 9 aynı merkez bulunmaktadır.

6284 Sayılı Kadına Yönelik Şiddet Kanunu aynı zamanda kadına yönelik şiddet mağdurlarının barınması ile ilgili durumları da kapsamaktadır. Türkiye'deki kadın sığınma evlerinde, ASPB, yerel yönetimler ve kadın örgütleri faaliyet göstermektedir. Fakat:

- ✗ Kadın sığınma evleri yalnızca 18-65 yaş arası kadınlara açıktır (Kanunun uygulanmasına yönelik yönetmeliklere göre).
- ✗ 18 yaşın altındaki kız çocukları yalnızca annelerinin eşlik etmesi durumunda Sığınma evlerinde barınabilir (Kadın Sığınma Evlerine ilişkin Yönetmelikler- Sayı: 28519, Tarih: 5 Haziran 2013).
- ✗ Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet mağduru 18 yaşın altındaki çocuklar, hamile ya da bebekli çocuklar, ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen kurumlara sevk edilmelidir.

18 yaşın altındaki kız çocuklarına yönelik, 6284 sayılı kanun (ŞÖNİM'lere ilişkin Yönetmelik, Madde 12 (3)) hükmünce alınan ihtiyatlı kararların takibi, söz konusu kız çocuğu ASPB tarafından yürütülen kadın sığınma evlerinde kalsa dahi, ŞÖNİM'ler tarafından gerçekleştirilmelidir.

Temel ilkeler ve ideal uygulama:

İstanbul Sözleşmesinde, çocuk yaşıta evlilik de dahil olmak üzere, kadına yönelik şiddet vakalarında önemli bir rol oynayan sığınma evlerine yönelik bazı standartlar belirlenmiştir.

İstanbul Sözleşmesinin 23. Maddesine göre "Taraflar, özellikle kadın mağdurlar ve çocuklarına ulaşmada tedbirli bir şekilde hareket eden ve güvenli bir barınma hizmeti sağlayan, kolay erişilebilir ve uygun sığınma evlerinin kurulmasına yönelik gerekli hukuki ya da diğer önlemleri almak zorundadır."

Sözleşmeye Yönelik Açıklayıcı Rapor'a göre (Paragraf 133-135) "evsiz insanlar gibi mağdur kişiler için hizmet sunan geçici tek kişilik barınma evleri ya da genel sığınma merkezlerinin sayısı yeterli değildir ve mevcut merkezler, gerekli destek ya da motivasyonu sağlayamamaktadır. ... Kadın sığınma evleri, bu sorunların çözümü için özel olarak donatılmışlardır çünkü bu merkezlerin işlevleri, sadece güvenli bir yaşam alanının sağlanmasıının ötesindedir. Bu merkezler, kadınlara ve çocuklarına yönelik olarak,

yaşanan travmalarla mücadele edebilme, şiddet içeren ilişkilerden uzaklaşabilme, özgüvenlerini geri kazanma gibi hususlarda destek sunmakta ve kişilerin, kendi kararlarıyla yönlendirecekleri bağımsız bir yaşam sürdürmeleri için gerekli altyapıyı oluşturmaktadır. Kadın sigınma merkezleri ayrıca, çevre oluşturma, çok kurumlu işbirliği ve toplum içerisinde farkındalık oluşturma gibi konularda da önemli bir rol oynamaktadır.” Aynı raporda “tüm şiddet türleri farklı destek ve koruma eylemleri gerektirmektedir ve ilgili personelin bu konuda eğitilmeleri gereklidir” ifadesi de yer almaktadır.

Sözleşme tarafından ortaya koyulan güvenlik ve emniyet kriterlerine göre “her bir mağdurun güvenlik durumu değerlendirlmeli ve ilgili değerlendirme göz önünde bulundurularak bireysel bir güvenlik planı oluşturulmalıdır. Şiddet uygulayıcı kişilerin, yalnızca vakada yer alan kadınlar ve çocukları için değil, aynı zamanda ilgili personel ve çevrede yaşayan insanlar için de tehdit oluşturabileceğinin dikkate alındığında, söz konusu binaların teknik güvenliği de sigınaklar için önemli bir konu haline gelmektedir. Polis kuvvetleriyle yapılacak olan etkili bir işbirliği de güvenlik konusu için olmazsa olmaz eylemlerden biridir”.

İlgili Sözleşmede, Kadına Yönelik Şiddet’ maruz bırakılan kişiler için kurulan sigınma evlerinin, yaş, etnik köken, dil, milliyet, engel durumu ya da diğer sağlık koşullarına bakılmaksızın, herkes tarafından erişilebilir olması gereği açıkça vurgulanmaktadır.

Daha fazla yönlendirme için:

Evlendirilme riski altındaki çocuklara yönelik kurumsal bakım ve destek standartları ile ilgili daha fazla yönlendirme için aşağıdaki kaynaklara başvurunuz:

- » ŞÖNİM Yönetmeliği
- » Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği
- » Çocuk Bakım Kuruluşları İçin Öz Değerlendirme Uygulayıcı El Kitabı
- » Belediyeler İçin Kadın Sığınmaevi, Kadın Danışma Merkezi ve Şiddet Başvuru Hattı Uygulama Rehberi, 2010
- » İçişleri Bakanlığı Yerel İdareler Genel Müdürlüğü, Belediyeler İçin İkincil Travma ve Tükenmişlikten Korunma Rehberi ve Mağdurlar ile İletişim, Danışmanlık/Kriz Yönetimi Rehberi, 2010

6.5. Çocuğa / aileye maddi destek

UNUTMAYINIZ: Çocuk ve aileye verilecek maddi desteğin amaca yönelik kullanıldığından emin olmanız önemlidir.

Evlilik yapmış ya da evlendirilme riski altında olan çocuk (ve aileleri) için, maddi gücünü elinde bulundurma, eğitimini sürdürme, çocuklara gereklilik bakımı sağlayabilme gibi ihtiyaçlara yönelik olarak maddi destek hizmetleri sağlanabilir.

Maddi destek talebi için aşağıdaki kurumlara başvurabilirsiniz:

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları

Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri

ŞÖNİM (Şiddete uğrayanlar için maddi yardımlar)

Alo 144 ASPB sosyal destek hattı

Evlilik yapmış ya da evlendirilme riski altında olan çocuk (ve aileleri) için, aşağıda ifade edilecek olan gerekçelerle maddi destek hizmetleri sağlanabilir:

- (Evlilik durumunun sürdürülmesi halinde) aile içerisinde güç sahibi olabilmesi amacıyla, gereken ekonomik bağımsızlık kazandırılması
- (Ailenin, bakım hizmetleri için gereken finansal kaynağa sahip olmadığı durumlarda) kişinin yalnız ya da ailesiyle birlikte yaşamak için ihtiyaç duyacağı miktarda maddi kaynağın sağlanması
- Kişinin eğitiminin sürdürülebilmesi
- Evlendirilmiş ya da risk altındaki çocuğun çocukları için gereken yardımın sağlanması

Mevcut mekanizma ve ilgili mevzuat:

Kadına yönelik şiddete maruz bırakılanlar için sağlanacak olan maddi yardımlar 6284 Sayılı Kanun tarafından belirlenmiştir. Buna göre; 16 yaşın üstündekilere maddi yardım sağlanabilir (Kanun No: 6284, Madde 17).

- ŞÖNİM'lere ilişkin yönetmelikler, bu kurumların maddi destek hizmetlerinin sağlanmasındaki rolü ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler vermektedir;
- 6284 sayılı kanun kapsamında şiddet mağdurunun sosyo-ekonomik durumu göz önünde bulundurularak gerekli görüldüğü takdirde 29/5/1986 tarihli ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu hükümleri uyarınca maddi destek sağlanması konusunda rehberlik yapılır (ŞÖNİM yönetmeliği Madde 20/1b).
- 6284 sayılı kanun kapsamında tedbir kararı alındı ise ŞÖNİM ilgili kurumlar arası koordinasyonu sağlayarak meslek edinme, iş bulma ve benzeri konularda rehberlik ve danışmanlık hizmeti verir (ŞÖNİM yönetmeliği Madde 20/1a).
- 6284 sayılı kanun kapsamında geçici maddi yardım yapılması ve rücu işlemleri Uygulama Yönetmeliği hükümlerine göre yerine getirilir ve izlenir (ŞÖNİM yönetmeliği Madde 21/1).
- 6284 sayılı kanun kapsamında alınan tedbir kararında maddi yardımın süresi ve tutarı belirtilmemiş ise Kanunun 17inci maddesi hükmü doğrultusunda ŞÖNİM tarafından ivedilikle hazırlanacak sosyal inceleme raporunda belirlenecek tutar ve süre ile kararı veren mercinin onayına sunularak ödeme yapılır (ŞÖNİM yönetmeliği Madde 21/2).
- 6284 sayılı kanun kapsamında koruma kararı verilen bireylerin beraberindeki çocukların kreş imkânından faydalananmasına dair karar, ilgili yönetmelik hükümlerine göre yerine getirilir ve izlenir (ŞÖNİM yönetmeliği Madde 22).

Çocuklar ve ailelerine yönelik maddi destek kaynakları için lütfen ihtiyaca göre hazırlanan referans listesine bakınız (Bölüm 4.5 ve ekteki El notu no:1)

ÖNERİ

Çocuklara ve ailelerine yönelik, il ve ilçe düzeylerindeki maddi destek kaynakları, yerel düzeylerde faaliyet göstermesi önerilen Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Alt Çalışma Grupları tarafından tanımlanmalı ve yürürlüğe konulmalıdır.

Bakınız

Bölüm 4.5 ve
El Notu 1

Bakınız
Bölüm 7

6.6. Eğitim

UNUTMAYINIZ: Evlendirilmiş veya evlendirilme riski altındaki çocukların tespit edilmesi, bildirilmesi ve çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi süreçlerinde eğitimcilerin çok önemli bir rolü bulunmaktadır.

Tüm eğitim kurumları, Çocuk Koruma Kanunu'nun 6'inci maddesi gereği korunma ihtiyacı olan çocukları ilgili mercilere (**ASPB, Kolluk Kuvvetleri, Savcılık ya da Çocuk Hakimi'ne**) bildirmekle yükümlüdür.

Evlendirilmiş veya evlendirilme riski altında olan çocukları kurumunuzda tespit edebilmeniz için bir dizi göstergе mevcuttur.

Okullarda erken risk tespitine yönelik araçlar ve yöntemler geliştirilmiştir.

Evlendirilmiş kız ve erkek çocukların eğitim kurumlarına devamının sağlanması gereklidir.

- ✓ **Herhangi bir çocuğun sizden yardım istemesi halinde**
- ✓ Bölüm 3'te belirtilen adımlar izlenmelidir.
- ✓ Öğrenciye tüm seçenekler açıklanmalı, öğrencinin istek ve dileklerine saygı duyulmalıdır
- ✓ Çocuğun güvenliğinin sağlanması için, bu konuda görevlendirilen öğretmenle iletişim kurulmalıdır.
- ✓ Herhangi bir suç eylemi şüphesinin oluşması ya da suç eyleminin gerçekleşmesi durumunda, ilgili vaka, polis kuvvetleri ya da ASPB'ye bağlı yetkililere iletilmelidir.
- ✓ Öğrencilerin ya da kardeşlerinin güvenliği ile ilgili ciddi endişelerin bulunması halinde polisle iletişim kurulmalıdır.

Birçocuk yaşta evlilik vakasınıighbaretmekten dolayı kendi kişisel güvenliğinizden endişe duyuyorsanız bunu mutlaka kolluk kuvvetlerine bildiriniz.

Bubölümözellikleöğretimmenleri, rehberöğretimmenleri, gönüllü öğretmenleri ve okullar, geçici eğitim merkezleri, toplumsal eğitim merkezleri ve üniversitelerde görev yapan diğer yetkilileri ilgilendirmektedir. Fakat bu bölümde sunulacak olan bilgi ve yönlendirmeler, eğitim kurumlarında çalışan diğer tüm personeli de kapsamaktadır. "Sınıf öğretmenleri ve asistanları; kreş ya da okul öncesi öğretmenleri; engellilere yönelik özel eğitim sunan öğretmenler; konu uzmanları ve meslek öğretmenleri; çocuk dostu alanların yöneticileri; toplum gönüllüleri, dini eğitmenler ve yaşam becerilerine yönelik eğitim sunan kişiler; okul müfettişleri ve eğitim sistemi içerisindeki diğer yetkililer"⁶⁴ bu tanım kapsamında değerlendirilebilir. Bu bölümde yer alan kurumlar yalnızca devlete ait eğitim kurumları değil, aynı zamanda özel sektörde ait eğitim kuruluşları, gönüllü örgütler ve yerel yönetimleri de kapsamaktadır.

Eğitim kuruluşları, özellikle evlilik gerçekleştirmiş ya da evlendirilme riski altında olan çocukların tespit edilmesi, ilgili kurumlara bildirilmesi ve hem çocuk hem de ailelere yönelik eğitim programlarıyla çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi gibi konularda oldukça önemlidir.

Mevcut mekanizma ve ilgili mevzuat:

Tüm diğer sektörlerde olduğu gibi, eğitim sektörünün çalışanları da ihtiyaç duyulması halinde çocuklara yönelik koruma tedbirlerini almak ve gerekli müdahaleyi gerçekleştirmekle yükümlüdür.

Tüm idarî kadrolar ve yargı mensupları ile birlikte, eğitim kurumları, ebeveynler / çocuğa bakım veren kişi(ler) / koruyucular ve sivil toplum üyelerinin tamamı, Çocuk Koruma Kanunu gereğince, koruma altına alınması gereken çocukları ASPB, Kolluk Kuvvetleri, Savcılık ya da Çocuk Hakimi'ne bildirmekle yükümlüdür.

Çocuk Koruma Kanununun Temel İlkelerinden biri de (Madde 4/h) "kararların alınması ve uygulanması sürecinde çocuğun, kendi kişiliğini, sosyal sorumluluk bilincini geliştirmesi ve hem yaşına hem de gelişim düzeyine uygun eğitim süreçlerinde yer alabilmesinin sağlanması" şeklinde ifade edilmektedir.

Orta Öğretim Mevzuatı (Madde 21, Paragraf 4) evli çocukların okula kayıt olabılmesine olanak vermezken, "Açık Liselere ya da Meslekî Açık Öğretim Liselerine e-okul sistemi üzerinden" kayıt olabilmelerine olanak sağlamaktadır.

64 INEE Minimum Standards 'öğretmenler ve diğer eğitim personeli' tanımı

Eğitim kuruluşları, özellikle evlilik gerçekleştirmiş ya da evlendirilme riski altında olan çocukların tespit edilmesi, ilgili kurumlara bildirilmesi ve hem çocuk hem de ailelere yönelik eğitim programlarıyla çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi gibi konularda oldukça önemlidir.

Eğitim kurumları; çocuk Koruma Kanunu gereğince, koruma altına alınması gereken çocukları ASPB, Kolluk Kuvvetleri, Savcılık ya da Çocuk Hakimi'ne bildirmekle yükümlüdür.

"Çocuk Koruma Kanunu"na göre verilebilecek "Eğitim Tedbir Kararı"

Geçici Eğitim Merkezleri

Okulda risk altında bir çocuğu nasıl tespit edebilirim?

Çocuk yaşıta evlilikler vakalarına yönelik eğitim tedbirleri, Çocuk Koruma Kanunu'na göre, çocuğun talebi, ihtiyaçları, ilgi, beceri ve yetenekleri göz önünde bulundurularak alınmalıdır:

Eğitim tedbiri, çocuğun günlük öğrenci ya da yatılı olarak herhangi bir eğitim kurumuna devam ediyor olması, herhangi bir meslekî eğitim ya da sanat ve el sanatları kursu alıyor olması ya da bir ustanın yanında meslek eğitimi alması, kamuya ya da özel sektörde ait istihdam ya da meslek edindirme çalışmalarına dâhil olmasının sağlanmasına yönelik ölçme odaklı bir tedbirdir. Yabancı uyruklu çocuklar da dâhil olmak üzere, Türkiye'de yaşayan tüm çocukların, devlet okulları tarafından sunulan temel eğitim hizmetlerine erişebilme hakkı vardır. Türkiye'de yaşayan yabancı uyruklu çocuklara yönelik eğitim hizmetleri, Türk Millî Eğitim Bakanlığı 2014/21 sayılı "Yabancı Uyruklu Kişi'lere Yönelik Eğitim Hizmeti" (12 Eylül 2014) tarafından belirlenmiştir. Geçici koruma kapsamındaki çocuklara yönelik Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) de Türkiye Cumhuriyeti okulları ile benzer bir şekilde idare edilmekte, MEB kapsamındaki faaliyetlerde AFAD kurumu da önemli bir rol oynamaktadır. GEM'lerin yöneticileri konumunda bulunan Okul Müdürleri, MEB tarafından özel olarak atanmaktadır.

Türkiye'deki geçici eğitim merkezlerinde eğitim gören mülteci çocuk ve ergenlere yönelik hizmet sağlayan personelin idaresi ile ilgili hususlar "Türkiye'de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Çocuklara Hizmet Veren Eğitim Personelinin Yönetimi Stratejisi" (MEB & AFAD & UNICEF, 2014) tarafından belirlenmiş, aynı strateji metninde "Suriyeli Öğretmenler İçin Davranış Kuralları" da yer almıştır (Geçici koruma altında bulunan ve Siğınma Merkezleri ya da Geçici Eğitim Merkezlerindeki Eğitim Faaliyetlerini gönüllü olarak destekleyen yabancı uyruklu kişilerden beklenen davranışlar).

Temel ilkeler ve ideal uygulamalar:

Evlilik yapmış ya da evlendirilme riski altındaki çocukların tespiti:

Söz konusu risk ya da evliliklerle ilgili olarak uluslararası alanda kabul edilen, eğitim personeli tarafından da kullanılabilecek göstergelerden bazıları aşağıda ifade edilecektir:

- Okuldan ayrılma
- Diğer yaygın eğitim programlarından ayrılma
- Beklenmedik ya da uzun süreli devamsızlık ya da tatil sonunda okula geri dönmemeye
- (Eğitim, spor aktiviteleri ya da diğer sosyal aktiviteler gibi) düzenli aktivitelerden ayrılma ve aile içi görev ve sorumluluğun artması

- İçine kapanma durumunun gözlenmesi ya da ailenen (ya da geniş ailenen) "beşik kertmesi" veya "berdel" gibi geleneksel evlilik türlerine yönelik hazırlıklar yaptığından üçüncü şahıslar tarafından bildirilmesi
- Çocuğun evlenme/nişanlanmataklifi aldığı yada evlendirildiğinin, kardeşleri, arkadaşları ve sınıf arkadaşları tarafından bildirilmesi
- Çocuğun kendisinden büyük/küçük kız(erkek kardeşlerinin ya da arkadaşlarının) ve eğitime devam etmeyen ve/veya 18 yaşın altındaki diğer akrabalarının öz geçmişleri
- Ailelerin sürekli olarak, çocukların okula göndermede yaşadıkları maddi sıkıntılardan şikayet etmeleri
- Ailelerin sürekli olarak, okula ulaşmada kullanılan ulaşım sistemlerinin zorluğundan şikayet etmeleri
- Ailelerin, okul çevresi ve dışındaki "zararlı davranışlar" ya da "ahlaki çöküntüler" nedeniyle şikayette bulunmaları
- Artan aile içi anlaşmazlıklar
- Ailenin ekonomik durumundaki (olumlu ya da olumsuz) ani değişimler
- İçine kapanma durumunun gözlenmesi ve aile içi şiddete yönelik bulgu ve işaretler
- İçine kapanma durumunun gözlenmesi ya da cinsel istismara yönelik bulgu ve izler (daha fazla bilgi için Bölüm 2.1'e bakınız)
- İçine kapanma durumunun gözlenmesi ya da üreme sağlığı ile ilgili sorun yaşadığına yönelik bulgu ve izler
- Aile içerisindeki, çocuğun ebeveynleri tarafından eve kapatılması gibi, artan kısıtlamalar
- Ebeveynlerin ve/veya kardeşlerin giderek daha fazla baskıcı olmaları ve (muhtemelen yaşanan olayların açığa çıkmasından endişe duymaları nedeniyle) çocuğun, kendileri eşlik etmediğleri takdirde, çocuk koruma eylemlerini gerçekleştiren kişilerle görüşmesine izin vermemeleri
- Fiziksel görünüşteki ani değişiklikler (ellerdeki kıñalar, saç modelinin ya da başörtü tarzının değişimi, mücevherat gibi)
- Zararlı davranışlara da yol açabilen depresyon hali
- Okuldan / eğitim kurumundan / çalışma ortamından beklenmedik bir şekilde ayrılma
- Çocuğun ya da herhangi üçüncü bir şahısın, çocuğun açıklanmayan / şüphelendirici nedenlerle kısa süreliğine yurt dışına çıkarıldığını belirtmeleri
- Ailenin çocuğu, açıklanmayan / şüphelendirici neden ve yöntemlerle yurt dışına göndereceğinin belirtilmesi
- Çocuğun "insan ticareti" mağduru olmuş olabileceğini gösteren tüm bulgular (daha fazla bilgi için Bölüm 2.1'e bakınız)

Yukarıda yer alan göstergelerin, çocukların ve ailelerinin yaş, cinsiyet ve sosyo-ekonomik geçmişleri ile birlikte yaşadıkları bölgenin kültürel ve demografik özelliklerine göre de değişiklik gösterebileceği unutulmamalıdır.

Risklerin erken tespitine yönelik araç ve yöntemlere dair ÖNERİLER

Öğrenci Tanıma Formları ve diğer Tarama Fişleri ile birlikte araştırma araçları da, eğitim ortamlındaki risklerin tespitinde faydalанılması gereken araçlardır. Okul danışmanları (Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinde yer alan Rehber Öğretmenler ve Sınıf Rehber Öğretmenleri) ve il ve ilçelerin Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde görev yapan uzmanlar tarafından kullanılacak psiko-sosyal değerlendirme ve analiz formları, Rehberlik ve Danışmanlık Hizmetleri Mevzuatında tanımlanmaktadır. Bu araçlar kapsamında, ilgili eğitim faaliyetlerinde görülen devamsızlıkla ilgili sorular arasında, çocuk yaşıta evlendirilme riski ile ilgili sorulara da yer verilmelidir. E-danışmanlık yöntemleri de, uygun bulunan durumlarda, mevcut risklerin daha hızlı bir şekilde, bilgisayar yardımıyla değerlendirilebilmesi açısından kullanılması tavsiye edilen yöntemlerden biridir.

Erken Risk Tespiti Modeli kapsamında aşağıdaki aşamalar gerçekleştirilebilir:

- **Birinci aşama** TARAMA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİNI KAPSAMAKTADIR (yukarıda da bahsedildiği gibi).
- **İkinci aşamada**, söz konusu risklere yönelik, okul içi ve dışındaki hizmetlerle ilgili yönlendirme planlarının, sınıf rehberliği danışmanın ve rehber öğretmenin öğrencilere yönelik risk durumu ile ilgili temel bilgileri iletmesinin ardından RİSK İZLEME KOMİTESİ tarafından hazırlanmasıyla tamamlanır (üyeler: sınıf rehberliği danışmanları, rehberlik danışmanları ve ilgili müdür yardımcısı). Söz konusu planda, süreç içerisinde atılacak olan somut adımların kimler tarafından gerçekleştirileceği belirtilmekte ve izleme süreci şekillendirilmektedir.
- **Üçüncü aşama** ise, Risk İzleme Komiteleri tarafından hazırlanan planın istenen sonuçların elde edilmesinde başarısız olacağının düşünülmesi; risk düzeyinin giderek artması ve öğrencinin istismar/ihmal durumlarına maruz kalması durumlarında, ilgili durumun ÖN-DEĞERLENDİRME EKİBİNE iletilmesi (üyeleri: sosyal hizmetler uzmanı, çocuk polisi ve rehberlik öğretmeni) ve yapılacak olan derinlemesine analizin ardından öğrenciye yönelik yeni bir planın hazırlanmasını kapsamaktadır. Bu aşama, esas itibariyle önleyici adımların atıldığı ve müdahale alanı ile iç içe geçmiş bir arayüz olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, hedef öğrenciler, mevcut risklerin fark edilemediği durumlarla karşı karşıya bulunan öğrencilerdir.

Tüm okullarda belirlenen "Sosyal Çalışma" ekiplerinin, erken risk tespiti model ve araçlarını uygulamaları gerekmektedir. Söz konusu ekipler en az bir psikolojik danışmanlık ve rehberlik uzmanı (PDR uzmanı) ve bir meslek uzmanından oluşmalıdır. Sosyal Çalışma sistemi MEB ve ASPB işbirliği ile oluşturulmalıdır.

Rapor Mekanizmaları ve Sevk Durumlarında İzlenecek Adımlar:

- MEB, eğitim ortamlarında gerçekleştirilecek olan sevk işlemlerinin etik, güvenli ve özel bir yaklaşımla gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla, kullanılacak olan prosedür ve formların standartlaştırılmasını sağlamaktadır.
- Tüm okullar, ev ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi sürecinde ilgili Alt Çalışma Grupları ile beraber hareket edecek olan öğretmenleri belirlemelidir. ASPB çalışası en az bir kişinin aile ziyaretlerine eşlik etmesi ve öğretmenlerin ev ziyaretlerini kendi başlarına yapmaktan kaçınmaları gerekiği unutulmamalıdır.
- İlgili öğrencilerin ve eğitim personelinin, rapor mekanizmaları ve takip süreci hakkında bilgilendirilmeleri gerekmektedir.
- Çocuğun psikolojik olarak desteklenebilmesi amacıyla, ilk görüşmeler ve sonraki psikolojik destek planları çerçevesinde, toplumsal cinsiyet ve yaş durumlarına uygun materyalin ve hizmetlerin yer alması gerekmektedir.
- Öğrenci ve öğretmenlerden düzenli olarak raporlama ve sevk sistemlerine yönelik geri bildirimler yapmaları istenmelidir.

ÖNERİ

İl ve İlçe Düzeyinde kurulması önerilen Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Alt Çalışma Grubu (Bkz. Bölüm 7) eğitim ortamlarında, yerel şartların el verdiği farklı destek mekanizmalarını da kapsayan referans sistemlerinin oluşturulmasına yardımcı olabilir.

ÖNERİ

Eğer ilinizde bulunuyorsa veya kurulması söz konusu olursa, sizden yardım isteyen bir çocuğa nasıl müdahale edeceğinize dair herhangi bir durumdan şüphe duyulması veya destek ihtiyacı halinde, İl / İlçe Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi Alt Çalışma Grubu'na başvurabilirsiniz.

Evlilik yapmış ya da evlendirilme riski altındaki çocuklara yönelik eğitim olanaklarının artırılması

Evlilik yapmış ya da evlendirilme riski altındaki çocuklara yönelik eğitim olanaklarının artırılması

BM Genel Meclisi İnsan Hakkı Konseyinin 29 Sayılı "Çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirilme vakalarının önlenmesi ve durdurulmasına yönelik çabaların desteklenmesi" kararına göre:

"Kadınların ve kız çocukların eğitim hakları, insan hakları eğitimi, örgüt eğitime katılamayanlar için destekleyici eğitimler ve okuryazarlık kursları, şehirlerden uzak bölgelerde yaşayan şahısların eğitimi gibi eylemleri de kapsayan kaliteli bir eğitim yoluyla desteklenmeli ve korunmalı, aynı zamanda eğitimimin, çocuk yaşta, erken ve zorla gerçekleştirilen evliliklerin önlenmesi ve evlilik yapmış olan kadın ve erkeklerle, kız ve erkek çocuklarına, hayatlarında verecekleri kararlarda daha bilgili olabilmeleri amacıyla yardım edilmesine yönelik en etkili yöntemlerden biri olduğu kabul edilmelidir".

Daha fazla yönlendirme için:

Çocuk yaşta evliliklerin önlenmesine amacıyla eğitim kurumları tarafından gerçekleştirilecek önlem ve müdahalelerle ilgili standartlara yönelik daha fazla yönlendirme için:

- ➲ Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/68.html>
- ➲ 23 Eylül 2014 tarihli, 2014/21 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı "Yabancı Uyrukluclar İçin Eğitim Hizmetleri" Genelgesi.
- ➲ "Türkiye'de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Çocuklara Hizmet Veren Eğitim Personelinin Yönetimi Stratejisi" (MEB & AFAD & UNICEF, 2014).
- ➲ International Network for Education in Emergencies (2010) Minimum Standards for Education: Preparedness, Response, Recovery. 2nd ed. New York: INEE. 18 Ağustos 2014..http://www.ineesite.org/uploads/documents/store/Minimum_Standards_2010_eng.pdf.

Ayrıca; EĞİTİM KURUMLARINDA ÖNLEYİCİ FAALİYETLER İÇİN ÖZEL BİLGİ İÇEREN EL NOTU'NU EKTE BULABİLİRSİNİZ.
(El notu 2)

6.7. Çocuk yaşıta evlilikler ile ilgili acil yardım hatları⁶⁵

Telefon hatları, evlilik yapmış ve evlendirilme riski altındaki çocukların yardım ve destek alabilmelerine yönelik en önemli araçlardan biridir.

UNUTMAYINIZ: Bir hat çalışanı olarak çocuğun (ya da ailennin) yardım istediği veya bu vakayla ilgili ihbarın iletiliği İLK ve TEK kişi siz olabilirsiniz!

Çocuk yaşıta evlilikler ile ilgili çağrı alan hatlarda çalışan tüm personel çocukla iletişim, ihmäl, istismar ve travma yönetimi konusunda özel eğitim almış olmalıdır.

Çocuk yaşıta evlilikler yardım hatlarının aşağıdaki özelliklere sahip olmaları gerekmektedir;

- Acil destek ve kriz danışmanlığı sağlamaları⁶⁶
- Yüz yüze hizmet sunabilmeleri
- Geniş çapta tanıtımı yapılan bir telefon numarasına sahip olmaları
- Ülke çapında ulaşılabilir olmaları
- 7/24 ulaşılabilir olmaları
- Ücretsiz olmaları
- Birden çok dilde hizmet sunabilmeleri
- Takip edilemeyen telefon numaralarına sahip olmaları (aranan kişinin telefon kayıtlarında görülemeyecek özellikte olmaları)

65 Bu bölüm büyük oranda International Child Helpline desteği ile Özgürliğinden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği (ÖZGEDER) tarafından oluşturulan çocuk ve gençlik destek hatları için standartlar rehberinden uyarlanmıştır.

66 Arayan kişinin karşı karşıya olduğu korunma riskine yönelik acil yardım hizmetlerine ulaşamaması ve hatta ulaşmayı dahi deneyememesi, ihtiyaç duyduğu duygusal ve sağılıkla ilgili yardımlara zamanında cevap alamaması gibi imkânsızlıklar nedeniyle, çocuk yaşıta evlilikler yardım hatlarının yalnızca sevk hizmeti olarak çalışması başarısız bir uygulama olacaktır.

Mevcut mekanizma ve ilgili mevzuat:

“Sosyal Hizmetler Aile, Kadın, Çocuk ve Engelli Danışma Hattı” (2007 yılında kurulan “ALO 183”) ASPB tarafından yürütülmektedir. Bu hat aracılığıyla çocuklara, engelli bireylere, şehit ve gazi ailelerine hizmet sunulmaktadır. Söz konusu yardım hattına ülke çapında, ücretsiz olarak, 24 saat boyunca ulaşılabilirliktedir. Aramalara cevap veren uzmanlar arasında psikologlar, sosyologlar ve alan koordinatörleri yer almaktadır. Yardım hattına iletilen vakalar, şehirlerdeki vaka yönetimi ve koordinasyonu memuruna (**örneğin**; ASPB İl Müdürü, Müdür Yardımcıları ya da ŞÖNİM’de görev yapan bir memura) bildirilir.

Çocuk yaşı evlilikler vakalarının bildirilmesi ve bu hususta destek alınabilmesi için faaliyet gösteren diğer ulusal telefon hatları şunlardır:

- ☎ Aile İçi Şiddet Acil Yardım Hattı [sivil toplum] 0 549 656 96 96 (7/24)
- ☎ Ankara Barosu hukuk danışmanlığı acil yardım hattı [barolar birliği] 444 43 06 (7/24)
- ☎ Gençlere Yönelik Acil Yardım Hattı [sivil toplum] 0 800 314 00 70

Temel ilkeler ve ideal uygulamalar:

Kadına yönelik şiddete maruz kalan kadınlar ve kız çocukları için kurulan özel yardım hatlarının standartları İstanbul Sözleşmesiyle belirlenmiştir (Madde 24).

Buna göre, çocuk yaşı evlilikler yardım hatlarının aşağıdaki özelliklere sahip olmaları gerekmektedir;

- Acil destek ve kriz danışmanlığı sağlamaları⁶⁷
Yüz-yüze hizmet sunabilmeleri
- Geniş çapta tanıtımı yapılan bir telefon numarasına sahip olmaları
- Ülke çapında ulaşılabilir olmaları
- 7/24 ulaşılabilir olmaları
- Ücretsiz olmaları
- Birden çok dilde hizmet sunabilmeleri
- Takip edilemeyen telefon numaralarına sahip olmaları
(arayan kişinin telefon kayıtlarında görülemeyecek özellikle olmaları)

67 Arayan kişinin karşı karşıya olduğu korunma riskine yönelik acil yardım hizmetlerine ulaşamaması ve hatta ulaşmayı dahi deneyememesi, ihtiyaç duyduğu duygusal ve sağlıklı ilgili yardımlara zamanında cevap alamaması gibi imkânsızlıklar nedeniyle, çocuk yaşı evlilikler yardım hatlarının yalnızca sevk hizmeti olarak çalışması başarısız bir uygulama olacaktır.

İstanbul Sözleşmesi'ne ek açıklayıcı belgede vurgulandığı gibi, "birçok mağdur, belgelendirme ve kaynaklarkonusunda yaşadıkları sorunlar nedeniyle bir telefon kartı almada ya da telefon görüşmelerinin ücretini ödemede zorluk yaşamaktadır. Çok küçük miktarların bile kendileri için yük olacağı birçok mağdur için, yardım hatlarının ücretsiz olması oldukça önemlidir. Ayrıca birçok telefon sisteminde ücretsiz konuşmalar da telefon faturalarında görülebilmektedir. Bu tür durumlarda, suç eylemini gerçekleştiren kişiler, mağdurların yardım alma çabası içerisinde olduklarını anlamakta ve mağdura yönelik daha ciddi bir tehdit haline gelebilmektedir. Birçok mağdur kişi, telefon görüşmesi eşini aşarak, özel ve kişisel bilgilerini paylaşmada ve aktif bir şekilde yardım talep etmede güçlük yaşamaktadır. Bu nedenle, yapılan aramaların isimsiz olarak kaydedilmeleri, danışmanlık hizmetinin bu tür vakalar hakkında bilgili kişilerce sunulması ve yardım hatlarının, mağdurların talebine yönelik bilgi ve destek hizmetleri sunmaları oldukça önemlidir. Aynı zamanda birden çok dilde yardım hizmeti sunulmalı ve bazı mağdurların yaşayabileceği dil sorunu da hafifletilmelidir".⁶⁸

Çocuk yaşıta evlilikler yardım hattı çalışanlarının ileri düzeyde eğitimli olmaları, çocuk yaşıta evlilikler ile ilişkili kültürel, sosyal ve duygusal konularda deneyimli olmaları ve ilgili bildirim kanallarıyla ilgili bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

Yardım hattı çalışanlarının aynı zamanda, bu belgede yer alan, evlilik yapmış ya da evlendirilme riski altındaki çocuklara yönelik genel kılavuz ilkelere bağlı kalmaları da gerekmektedir.

Buna ek olarak, çocuk yaşıta evlilikler yardım hatlarının aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekmektedir:

- Aramaları her zaman "canlı" kişilerce yanıtlanması
- Operatörler için standart uygulama rehberlerinin oluşturulması (daha fazla bilgi için aşağıya bakınız)
- Verilere erişimin yalnızca ilgili operatörlere ve vaka yöneticilerine açık olduğu standart kayıt sistemlerine sahip olunması
- Çocuk koruma eylemlerinde yer alan kurumlarca denetlenmeleri (yerel çocuk koruma / çocuk yaşıta evlilikler komiteleri)

Çocuk yaşıta evlilikler hattı operatörlerine yönelik standart önerilerde aşağıdaki konular ele alınmaktadır:

⁶⁸ Explanatory Memorandum to the Istanbul Convention, the Council of Europe, 2011, para.136-137

Aramalar nasıl yanıtlanmalı?

İdeal uygulamada, telefonun iki defa çalması beklenir. Tüm aramalar aynı kısa ve net cümlelerle, rahatlatıcı bir ses tonuyla yanıtlanır.

Özellikle cinsel şiddete maruz bırakılan çocukların nasıl iletişim kurulmalıdır? (Bakınız Bölüm 1.2)

Gizlilik ve anonimlik nasıl sağlanmalıdır?

Arayan kişi, yardım talebi için isim belirtmek istemeyebilir. Bu tür durumlarda ilgili operatörün kişileri isimlerini ya da diğer özel bilgilerini paylaşmaya zorlamaması gereklidir. Çünkü bu tür sorularla karşılaşan arayıcılar telefon görüşmesini aniden sonlandırmayı ve ihtiyaç duyduğu desteği ulaşamaz. Yardım hattı çalışanlarının, kendilerini arayan kişilere (aramanın, evlilik yapmış ya da evlendirilme riski altında olan çocukların kendileri ya da vakayı haber veren diğer herhangi bir kişi tarafından yapılmış olması gibi durumlara bakılmaksızın) sunulan hizmetin gizlilik ve anonimlik şartlarını açıklamalıdır. Uygun durumlarda söz konusu bilgi, görüşmenin başında verilmelidir. Arayan kişiye, kişisel bilgilerinin kendisine daha iyi bir destek sunulabilmesi ve istatistiklerde yer alması amacıyla gereklili olduğu söylenmelidir. Operatör aynı zamanda, kişisel bilgilerin güvenli bir sistemde tutulduğunu, vakanın zorunlu olarak farklı makamlara bildirilmesini gerektiren herhangi bir suç eyleminin yer almadığı durumlarda bu bilgilere yalnızca ilgili operatör ve vaka yöneticisi tarafından erişilebileceğini açıklamalıdır. Acil yardım hattı operatörleri, kişisel bilgileri ve vaka ile ilgili hiçbir ayrıntıyı, takip ya da vaka yönetimi gibi nedenler dışında, çalışma arkadaşlarıyla paylaşmamalıdır.

Acil/hayati tehlike arz eden durumlara nasıl müdahale edilmelidir?

Herhangi bir soru sormadan önce arayan kişiyi sakinleştirin, konuşmaya devam etmesi için emniyetli ve güvenli bir yer bulmasına yardımcı olun. Söz konusu kişinin emniyette olmasını sağlayın, zarar görmesini ve kendine zarar vermesini önleyin.

Suskunluk ile nasıl başa çıkarılır?

Arka plandan gelen seslere dikkat edin, konuşmaka güçlük çeken kişiler (birileri tarafından duyulmaktan korkma veya fiziksel bir engel veya dil engelinden kaynaklanabilir) ile iletişim kurmak için standartlaşmış yöntemler oluşturun.

Ne tarz bilgiler edinilmelidir? (Bakınız Bölüm 3)

Özel vakalar nereye yönlendirilmelidir? (Bakınız Bölüm 4.5.)

Telefon görüşmesi ne zaman ve nasıl sonlandırılmalıdır?

Vakayı doğru anladığınızdan emin olun, bunun için arayan kişiye anladıklarınıza özetleyin. Gerekli bilgileri topladığınızdan emin olun. Arayan kişinin kendisi ile yeniden irtibat kurulmasını isteyip istemediğini, istiyorsa ne şekilde irtibat kurmak istediğini açılığa kavuşturun. Arama, arayan kişinin aynı şeyleri tekrarlaması, operatöre tehditte bulunması veya aramanın sahte gibi görünmesi durumunda sonlandırılabilir.

Vakalar ne kadar süre ve nasıl takip altına alınmalıdır?

Kurumlararası sevk ve takip formlarını kullanın (Bakınız Ek)

Yukarıda belirtilen standartlar, yalnızca çocuk yaşta evlilikler konusunda destek ve sevk hizmeti sağlamak üzere kurulmayan, bunun yanı sıra kadına karşı şiddet, çocuk koruma ve diğer sosyal destek türleri konusunda da destek sağlayan diğer ulusal ve il yardım hatları için de geçerli olmalıdır (Alo 183, Alo Diyanet vs.).

Yardım hatlarının işletim standartlarına ilişkin daha fazla bilgi için, bakınız:

- ☞ İçişleri Bakanlığı, Belediyeler için Kadın Sığınmaevi, Kadın Danışma Merkezi ve Şiddet Başvuru Hattı Uygulama Rehberi
- ☞ Uluslararası Çocuk Yardım Hattı El Kitapları [Türkçe dilinde de mevcuttur]⁶⁹

⁶⁹ Child Helpline International tarafından geliştirilen materyaller

Özgürliğinden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği (ÖZ-GE DER)'den elde edilebilir. <http://ozgeder.org.tr/anasayfa.php>.

Bakınız

Bölüm 3

Bakınız

Bölüm 4.5

Sektörlerarası İşbirliği ve Koordinasyon Mekanizması

Mevcut mekanizma ve ilgili mevzuat:

Çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi ve söz konusu vakalara müdahale edilmesi, sektörlerarası işbirliğini ve koordinasyon mekanizmasını gerektirmektedir. ASPB'nin çocuk yaşta evlilikler konusunda önleme ve müdahaleden sorumlu başlıca devlet organı olması yanında, evlendirilmiş veya evlendirilme riski altında olan bir çocuğun tespit edilmesi ve ihtiyaçlarının giderilmesi süreçlerine birden fazla sektörden birden fazla aktörün dahil olması gerekmektedir. Bu sebeple çocuk yaşta evlilikler konusunda çok sektörlü işbirliği ve koordinasyon büyük önem taşımaktadır.

Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Yerine Getirilmesine İlişkin Yönetmeliğin 20 ve 21. Maddeleri uyarınca, çocuk koruma alanında sektörler arası işbirliğinin kurulmasını sağlamak üzere ulusal düzeyde ve il düzeyinde koordinasyonlar kurulmuştur. Koordinasyonların sekretaryası ASPB İl Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Koordinasyonların kurulması, niteliği ve sorumlulukları "Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Yerine Getirilmesi Amacıyla Kurulan Merkezi İl ve İlçe Koordinasyonlarının Çalışma Usül ve Esasları Yönergesi" ile belirlenmiştir. İşbirliği kuruluşlarının en önemli görevi çocukların kendileri için öngörülen koruma hizmetlerini almalarını sağlamaktır. Diğer sorumlulukları arasında ihtiyaç tespitlerinin ve korumaya yönelik kısa-orta-uzun vadeli planlamaların yapılması ile erken uyarı sistemlerinin oluşturulması yer almaktadır.

İl ve İlçe Koordinasyonları, koordinasyon üyesi kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, meslek örgütleri temsilcilerinden ve konusunda uzman kişilerden oluşan geçici alt çalışma grupları oluşturabilmektedir. Bu alt çalışma gruplarının kuruluşu ve çalışma esasları yukarıda belirtilen Yönergenin 20. Maddesinde tanımlanmaktadır. İl Koordinasyonları ayrıca 21. Madde uyarınca Alt Komisyonlar da oluşturabilmektedir. Bu Alt Komisyonlar en az iki ayda bir toplanır ve bireysel vakalar üzerinde çalışır. Alt Komisyonlar koruyucu tedbir kararlarını uygulayan Daire Başkanları ve ilgili daire başkanlığında görev yapan diğer personelden oluşmaktadır.⁷⁰

70 MADDE 21 – (1) Alt komisyon, koordinasyona katılan kurumların bizzat koruyucu destekleyici tedbir kararlarını uygulayan şube müdürü yada uzman düzeyinde birim sorumlularından oluşur.

(2) Alt komisyon İl koordinasyonda alınacak kararla kurulur.

(3) Alt komisyon İl koordinasyon çalışmaları çerçevesinde İl koordinasyon sekretarya sorumlusu tarafından organize edilerek en az on beş günde bir toplanır ve alınan koruyucu, destekleyici tedbir kararları ilişkin vaka bazında değerlendirme yapar. Her bir vaka için alınan koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasını takip ederek gözlemlenen sorunları çözmeye çalışır ve çözemediği sorunları İl koordinasyonuna iletir.

Öte yandan 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, kadına yönelik şiddetin önlenmesi alanında kurumlararası koordinasyonun oluşturulmasını ASPB'nin bir görevi olarak tanımlamaktadır ("Merkezlerin, Destek Hizmetlerinin ve Kurumlararası Koordinasyonun Kurulması", Madde 14-16). ŞÖNİM'lere ilişkin Yönetmelikler (Madde 8, 9, 10, 11) Kadına Karşı Şiddetle Mücadele İl Koordinasyon İzleme ve Değerlendirme Komisyonlarının kurulmasını öngörmektedir. ŞÖNİM'ler, bu Rehber'in yazılıdiği tarihte 49 ilde faaliyet gösterdikinden, her ilde İl Koordinasyon İzleme ve Değerlendirme Komisyonu kurulamayacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

☞ Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Yerine Getirilmesi Amacıyla Kurulan Merkezi İl ve İlçe Koordinasyonlarının Çalışma Usül ve Esasları Yönergesi

İşbirliği ve Koordinasyonda İdeal Uygulamalar ve Öneriler:

ÖNERİ

Çocuk yaşta evlilik vakalarına müdahalenin koordinasyonunda ideal uygulamalar, aşağıdaki bileşenleri içerir:

Kurumlar arasında işbirliği ve bilgi paylaşım protokollerinin geliştirilmesi⁷¹
Farklı sektörler arasında doğrudan hizmet sağlama sözleşmelerinin yapılması

Sektörler arası koordinasyonun nasıl olması gerekiğle ilgili standartlar ve ideal uygulamalar, Türkiye'nin ilk imzacısı olduğu İstanbul Sözleşmesi'nde belirtilmiştir. İstanbul Sözleşmesi, şiddete maruz kalan kadın ve kız çocuklarına yönelik sunulması gereken hizmetler ve bunların standartları konusunda devletlerin uyması gereken yükümlülükleri belirtir. Çocuk yaşta evlilik, kadına ve kız çocuklarına yönelik şiddetin bir türü olduğundan, Sözleşme'de belirtilen standartlar, çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi ile ilgili kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon mekanizmaları için rehber oluşturmaktadır.

71 Kurumlararası protokollerin nasıl oluşturulması gerekiğine yönelik Yol Gösterici İlkeler Kurumlararası Daimi Komite (IASC) Toplumsal Cinsiyet ve İnsani Eylem Alt Çalışma Grubu tarafından oluşturulmuştur.

İstanbul Sözleşmesi'nin 9. Maddesi gereği, "Taraflar devletler, kadına yönelik şiddetle mücadelede aktif olan ilgili hükümet dışı kuruluşlar ve sivil toplumun çalışmalarını her düzeyde göz önünde bulunduracak, teşvik edecek, destekleyecek ve bu kuruluşlarla etkin işbirliği tesis edecektir". Buna ilaveten, personellerinin çok kurumlu çalışma konusunda beceriler kazanması ve çok çeşitli alanlardan farklı meslek elemanları ile işbirliği yapma konusunda donanım sahibi olabilmeleri için kadına karşı şiddetle ilgilenen kuruluşların çok kurumlu koordine işbirliği konusunda eğitim vermeleri gerekmektedir. Eğitim verilmesi, İstanbul Sözleşmesinde de öngörüldüğü üzere, işbirliğinin güvence altına alınmasını sağlayan yasal yaptırımlar ve işbirliği kapsamında kurulacak olan koalisyonlar/komiteler/ortaklıkların düzeyinin ve kalitesinin geliştirilmesi için önem arz etmektedir.

Çok sektörlü işbirliği ve koordinasyon kuruluşları prensipte aşağıdaki özellikleri taşımalıdır:

- ✓ Hükümetten bağımsız olmalıdır, öyle ki bu bağımsızlık yazılı hukuk veya anayasa hükümleri ile güvence altına alınmış olmalıdır.
- ✓ Görevleri ve üyelikleri konusunda çoğulcu olmalıdır.
- ✓ Mümkün olduğunda geniş yetkiye sahip olmalı, mevcut ve önerilen yasa ve politikalara ilişkin tavsiye ve önerilerde bulunabilme de dahil olmak üzere, ilgili tüm uluslararası Sözleşme hükümlerinin (bilhassa Çocuk Hakları Sözleşmesi ve İstanbul Sözleşmesi) uygulanışını kolektif olarak destekleyebilmeli, koruyabilmeli ve izleyebilmelidir.
- ✓ Şikayetteleri dinleme ve yetkili mercilere iletme yetkisi de dahil olmak üzere yeterli inceleme yetkisine sahip olmalıdır.
- ✓ Düzenli ve etkin bir işleyiş sergilemelidir.
- ✓ Yeterli düzeyde finansman temin edebilmeli ve bağımsızlığına engel olacak mali bir kontrole tabi olmamalıdır.
- ✓ En dezavantajlı kesimlerin temsilcileri başta olmak üzere toplum ve toplulukların katılımına açık olmalıdır.

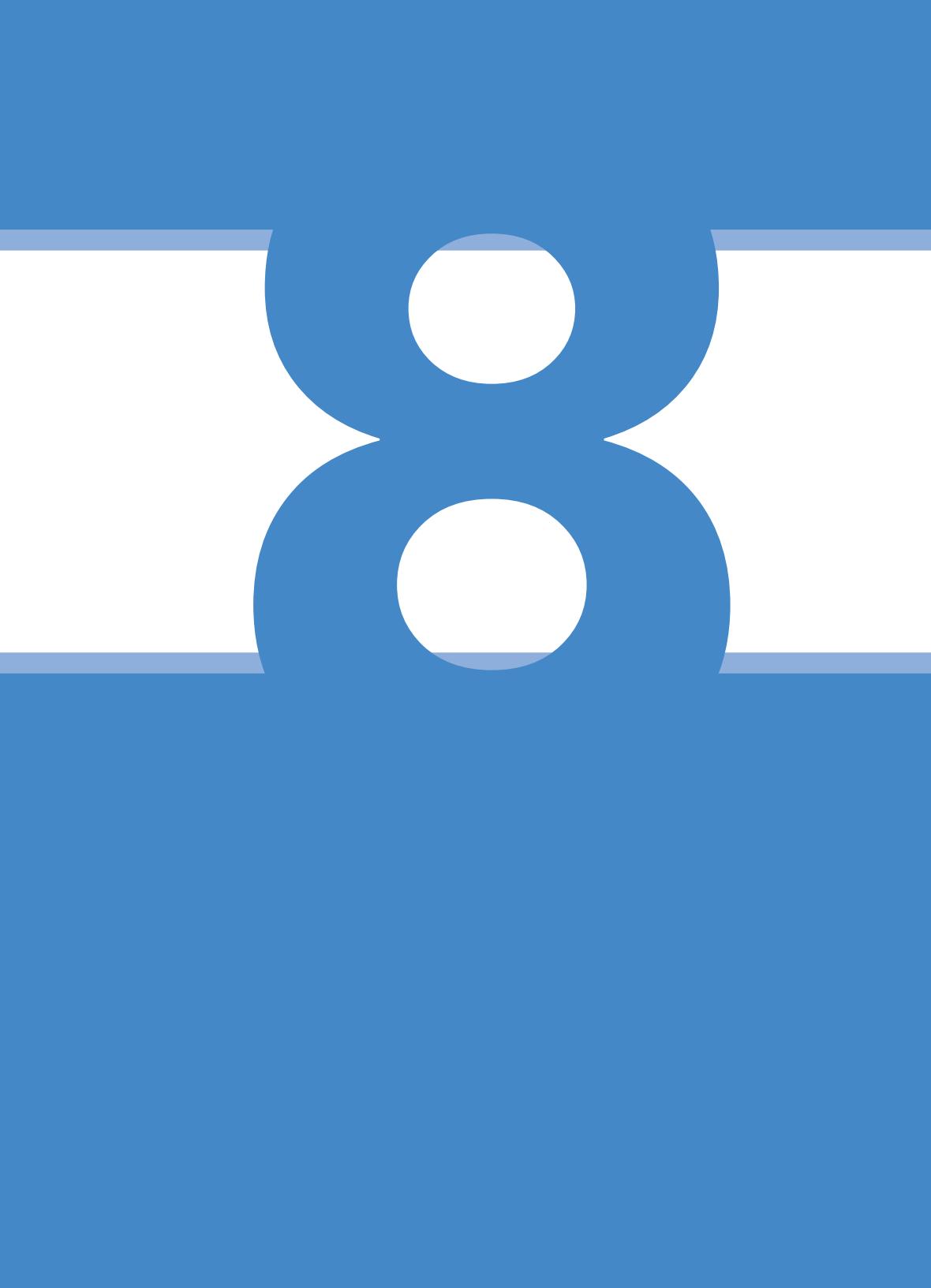

ÖNERİ: Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi ve Müdahale Alt Çalışma Grupları

“Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Yerine Getirilmesi Amacıyla Kurulan Merkezi İl ve İlçe Koordinasyonlarının Çalışma Usül ve Esasları Yönergesi”nin 20 ve 21’inci maddeleri uyarınca İl ve İlçe Koordinasyonları altında alt çalışma grupları ve alt komisyonlar kurulması mümkündür. Bu kapsamda her ilde **Çocuk Yaşıta Evliliklerin Önlenmesi ve Müdahale Alt Çalışma Grupları** kurulması önerilmektedir. Böylece üst kurullar karar verici görevlerini yerine getirirken, alt çalışma grupları vaka bazında çalışma yapabileceklerdir. Valilik bünyesinde ve ASPB sekreteryasında yürütülebilecek bu çalışma gruplarının aşağıdaki görev ve yetkilere sahip olması önerilir:

1. Kendilerine iletilen vakaların yönetiminde ASPB ve ilgili kurumlara destek vermek üzere EŞGÜDÜM sağlaması
2. Evlendirilmiş ve evlendirilme riski altındaki çocuklara yönelik olarak ilbazında sunulabilecektüm HİZMETLERİN LİSTELENMESİ ve gerektiğinde HAREKETE GEÇİRİLMESİ, hizmetlere erişim önünde oluşturabilecek engellerin ortadan kaldırılması, kaynak aktarımını kolaylaştırması
3. Çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi ve çocukların riske karşı korunması amacıyla İHTİYAÇ TESPİTİ yapması
4. Üye kuruluşlarda çalışan personel de dâhil olmak üzere, kamu ve hizmet sağlayıcılar için EĞİTİM, KAMPAYNA VE DİĞER ÖNLEYİCİ FAALİYETLERİN planlanması ve organize edilmesi
5. İl ve ilçe bazında konuya ilgili olarak çalışan diğer koordinasyon kurullarıyla İŞBİRLİĞİ yapması
6. Çalışmaları konusunda üst kurulu bilgilendirmesi
7. Çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi ve müdahale süreçlerinde aktif rol alabilecek, gerektiğinde hane ziyaretlerine uzmanlarla birlikte katılabilençk yöre sakinlerinin, toplum liderlerinin, kanaat önderlerinin belirlenmesi ve görevlendirilmesi
8. Bireysel başvuruların kabulü
9. Vaka özelinde sosyal inceleme yapmak üzere uzmanların tespit edilmesi ve görevlendirilmesi

Çalışan Güvenliği ve İyi Olma Hali

Çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi ve bu tür vakalara müdahale alanında çalışan tüm hizmet sağlayıcılarının, kendi fiziksel güvenliğine yönelik tehlikelerden, stresten ve ikincil travmalardan korunması gereklidir. Bu amaçla çalışanların ve yöneticilerin aşağıdaki hususlara dikkat etmeleri gereklidir:

ÖNERİ

Her kurum (kamu, özel ve sivil toplum dahil), çalışanlarının fiziki ve psiko-sosyal güvenliğini ve iyi olma halini sağlamaya yönelik kurallar benimsemeli ve rehberler oluşturmalıdır. Bu kural ve rehberler, aşağıdaki konuları içermelidir:

- Çalışanların fiziksel sağlıklarının korunması ve gerektiğinde tıbbi destege erişimlerinin sağlanması
- Çalışanların, ilgilendikleri vakaya dahil olan failler ve başka kişiler tarafından olası tehdit ve saldırılara karşı korunması
- Çalışanların, stres, tükenmişlik ve travmatizasyonlarının önlenmesi

Çalışanların fiziki ve psiko-sosyal yönünden iyi olma hallerini desteklemek için alınması gereken başlıca önlemler aşağıda sıralanmıştır:

1. Çalışanlar, çalışıkları vaka ile ilgili olarak karşılaşabilecekleri hak ihlali, tehdit gibi durumlarda nereye başvuracakları, hangi kayıt mekanizmalarını kullanacakları gibi konular da dahil olmak üzere yasal hakları konusunda bilgilendirilmelidir.
2. Çalışanlar, çalışıkları vaka ile ilgili olarak fiziki güvenliklerini sağlamaya yönelik gerekli bilgilerle donatılmalıdır.
3. Kurumun fiziki ortamı, çalışanların fiziki ve psikolojik güvenliğini en yüksek düzeyde korumaya yönelik olarak biçimlendirilmelidir.
4. İş tanımları personel için mümkün olan en düşük seviyede stres yaratacak şekilde düzenlenmelidir.
5. Çalışanlara stresle başa çıkma ve ikincil travmatizasyonun engellenmesi amacıyla, talep etmeleri kouşuluna bağlı olmaksız, düzenli olarak profesyonel destek hizmetleri sunulmalıdır.

6. Personel, travma vakaları ile ilgilenmenin yaratacağı muhtemel etkiler konusunda bilgilendirilmelidir.
7. Bu tarz vakalarda çalışırken her iki saatte bir 15-30 dakikalık aralar verilmelidir.
8. Personele stres yönetimi konusunda hizmet içi eğitim verilmelidir.
9. Personelle vardiyalı çalışma imkânı verilmelidir.
10. Çalışanlar arasında düzenli olarak sosyal buluşmalar ve diğer destekleyici sosyal ortamlar organize edilmelidir.
11. Çalışanların kendi tecrübelerini ve duygularını paylaşabilecekleri küçük destek grupları oluşturulmalıdır.
12. Düzenli beden egzersizleri yapabilmeleri için gerekli alan ve imkanın sağlanması, sağlıklı beslenmenin ve stres azaltıcı egzersizlerin desteklenmesi ve sigara içme ve alkol istismarı gibi zararlı alışkanlıkların önlenmesi suretiyle çalışanların fiziksel dayanıklılığı artırılmalıdır.
13. Mesleki tükenmişliğin önlenmesi için çalışanlara profesyonel süpervizyon sağlanmalıdır.

Daha fazla bilgi için, bakınız;

 İçişleri Bakanlığı Yerel İdareler Genel Müdürlüğü, Belediyeler İçin İkincil Travma ve Tükenmişlikten Korunma Rehberi ve Mağdurlar ile İletişim, Danışmanlık/Kriz Yönetimi Rehberi, 2010

İzleme, Değerlendirme ve Veri Toplama

Çocuk yaşta evliliklerle ilgili ulusal düzeyde yapılan müdahalelerin izlenmesi ve değerlendirilmesinden Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı sorumludur. İl düzeyinde kanunen Çocuk Koruma Koordinasyon Kurulları, Sosyal Hizmet Merkezleri, ŞÖNİM'ler (mükün olduğunda) ve İl İnsan Hakları Kurulları veri toplamak, analizler yapmak ve düzenli raporlar yayılmak suretiyle çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi ve bu hususta yapılan müdahaleleri izleme yetkisine sahiptir.

İdarecilerin ve üst düzey yöneticilerin ise kendi kurum ve kuruluşlarında çocuk yaşta evliliklerle ilgili yapılan önleme ve müdahale etkinlerinin izleme ve denetimini sağlamaları gerekmektedir.

Kurumunuzun çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi alanındaki faaliyetlerini, aşağıdaki bilgileri düzenli olarak toplayıp değerlendirerek izleyebilirsiniz:

- ✓ Karşılaşılan vaka sayısı (riskler ve gerçekleşen vakalar)
- ✓ Bildirilen vaka sayısı
- ✓ Temin edilen hizmet sayısı ve içeriği
- ✓ Vaka yönetiminde görev alan çalışanların isimleri ve unvanları
- ✓ Yönlendirmelerin kaynağı/kaynakları
- ✓ Çocuklar ve aileler hakkında bilgi (toplanması gereken ilgili diğer bilgiler için bakınız Bölüm 4.2.)
- ✓ Çocuğun üstün yararının değerlendirilmesinde kullanılan yöntemlere ilişkin bilgiler
- ✓ Üstün Yarar Değerlendirme raporları (mevcut ise)
- ✓ Vakanın sonuçlarına ilişkin bilgiler (sevk ve takip dahil)
- ✓ Başka bir işlem yapılmayacaksız, bu durumun nedenleri ile beraber açık bir şekilde belgelenmesi gerekmektedir.

Çocuk yaşta evliliklerle ilgili ulusal düzeyde yapılan müdahalelerin izlenmesi ve değerlendirilmesinden Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı sorumludur. İl düzeyinde kanunen Çocuk Koruma Koordinasyon Kurulları, Sosyal Hizmet Merkezleri, ŞÖNİM'ler ve İl İnsan Hakları Kurulları çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi ve bu hususta yapılan müdahaleleri izleme yetkisine sahiptir.

Bakınız → Bölüm 4.2

ÖNERİ

Verilerin güvenli, gizli ve etik bir şekilde toplanması, analiz edilmesi ve kullanılmasını sağlamak için ilgili kuruluşlar arasında Bilgi Paylaşım Protokollerinin geliştirilmesi ve bu protokollerin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından koordine edilmesi gerekmektedir.

Veri toplama formlarının daima kilitli dosyalarda tutulması ve asla doğrudan paylaşılmaması gerekmektedir. Verilerin elektronik veri tabanlarında tutulduğu durumlarda, söz konusu veri tabanı sistemlerinin yalnızca yetkili personelin erişimine açık olması gerekmektedir. Yalnızca tanımlayıcı olmayan istatistikî veriler paylaşılmalıdır. Kişisel ve hassas bilgiler, çocuğun üstün yararı göz önüne alınarak, yalnızca belli koşullar altında diğer kişilerle paylaşılabilir.

ÖNERİ

Çocuk yaşta evliliklere dair göstergeler barındıran resmi veri tabanları (örneğin okullaşma ve okula devamsızlık oranlarını barındıran MEB istatistikleri, çocuk anne doğum oranlarını barındıran sağlık istatistikleri gibi) TÜİK gözetiminde birleştirilmeli; kişisel verilerin korunması şartıyla ve belirli koşullarda analiz edilebilir biçimde araştırmacıların ve sivil toplumun kullanımına açılmalıdır.

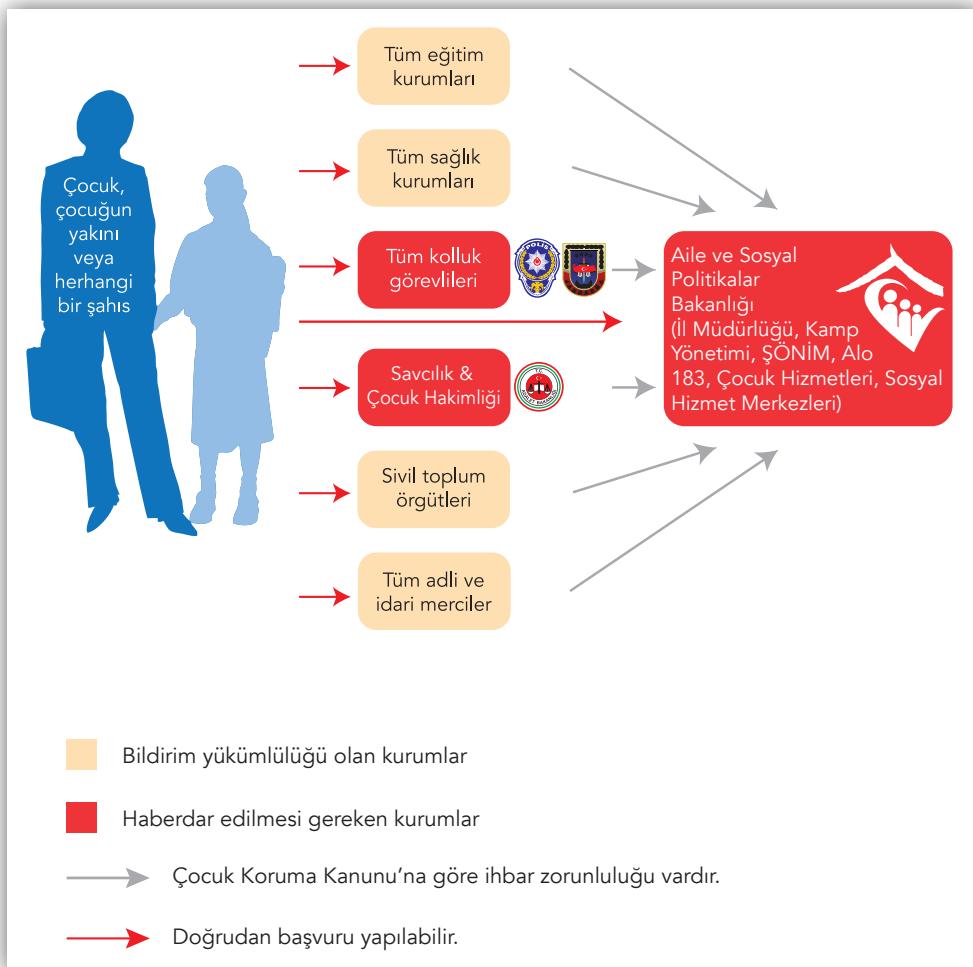

El Notları

El notu 1: Vaka Bildirim Şeması

(Evlendirilmiş veya evlendirilme riski altındaki çocuklar, yakınları, öğretmenler, diğer hizmet sağlayıcıları veya üçüncü şahıslar için)

El notu 2: Çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi: eğitim kurumlarında neler yapılabilir?

Çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi için eğitim kurumları en önemli yerlerin başında gelir. Kurumlarınızda önleme amaçlı faaliyetler gerçekleştirebilir ve bir takım önlemler alabilirsiniz:

- ✓ Çocukların rahatça konuşabildikleri güvenli alanlar yaratınız.
- ✓ Okul içinde her türlü ayrımcılık içeren davranışları önleyiniz.
- ✓ Çocukla iletişiminizde mahremiyeti sağlayacak iletişim kanalları yaratınız.
- ✓ İdareciler, öğretmenler, gönüllüler dâhil tüm çalışanların çocuk yaşta evlilikler hakkında bilgi ve farkındalık sahibi olmasını sağlayınız.
- ✓ Okul çalışanlarına bu konuda seminerler düzenleyiniz.
- ✓ İlgili derslerde bu konuyu gündeme getirerek öğrencileri bilinçlendiriniz.
- ✓ Evlendirilmiş ya da risk altındaki bir çocuğun okulda tespit edilebilmesi için kullanılabilecek işaretler listesini elinizin altında bulundurunuz.
- ✓ Anneler, babalar ve varsa diğer veliler ile farkındalık seminerleri düzenleyiniz.
- ✓ Anneler, babalar, velilerden oluşan aile komiteleri kurulmasını sağlayabilirsiniz.
- ✓ Okulunuzda öğrencilerin ihtiyaçlarını belirleyip ifade edebilmeleri için öğrenci komiteleri oluşturunuz.
- ✓ Uygulanan tarama anketleri veya gözlemleriniz vasıtasyyla kız öğrencilerin özel ihtiyaçlarını tespit edebilirsiniz.
- ✓ Çocukların aile sorunları, evlilik, şiddet, taciz gibi konuları konuşabildikleri öğretmenlerin çalışma koşullarını kolaylaştırmaya çalışınız.
- ✓ Okulunuza konuya ilgili afişleri asabilir, broşürleri dağıtabilirsiniz.
- ✓ Çocuk yaşta evliliklerle ilgili temel mesajları yaygınlAŞtırınız:
  - Çocuk yaşta yapılan evlilikler suçtur.
  - Çocuk yaşta evlilikler hem çocuğun, hem gelecek nesillerin sağlığını olumsuz etkiler.
  - Çocuk yaşta evlilikler çocuğun eğitim imkânını elinden alır.
  - 18 yaşından küçük herkes ÇOCUKTUR.

El notu 3: Vaka yönetimi kontrol listesi

Çocukla ilk karşılaşma ve vaka yönetiminin tüm adımları boyunca aşağıdaki temel ilke ve uygulamalara riayet ediniz:⁷²

Çocukla ilk görüşme

- ✓ Çocukla konuşmak için özel ve güvenli bir yer ayarlandı mı?
- ✓ Çocukla basit ve açık bir dille iletişim kuruldu mu?
- ✓ Çocuğun birincil ihtiyaç ve isteklerini öğrendiniz mi?
- ✓ Çocuğu anlatabileceğinden fazlasını anlatmaya zorlamadığınızdan ve
- ✓ Çocuğu yargılamanın dinlediğinizden emin oldunuz mu?

1) Çocuğun (ve ailenin) ihtiyaçlarının belirlenmesi

- ✓ Çocuğun ve ailenin yaşam koşulları ve ihtiyaçları hakkında yeterli bilgiye sahip misiniz?
- ✓ Çocuğun acil bir GÜVENLİK riski olup olmadığını tespit ettiniz mi?
- ✓ Çocuğun acil bir SAĞLIK ihtiyacı olup olmadığını tespit ettiniz mi? (psikolojik ve cinsel sağlık dahil)
- ✓ Çocuğun acil HUKUKİ yardım ihtiyacı olup olmadığını tespit ettiniz mi?
- ✓ Aldığınız bilgilerin üçüncü şahıslar tarafından erişilemeyecek şekilde güvenli saklandığından emin misiniz?

2) Eylem planlama

- ✓ Çocuğun ihtiyaçlarını belirlediniz mi?
- ✓ Ailenin, eylem planınıza ne ölçüde dahil edileceğine karar verdiniz mi?
- ✓ Hangi ihtiyaçları kendinizin/kurumunuzun karşılayabileceğini, hangileri için başka kuruma sevk edeceğinizi kararlaştırınız mı?
- ✓ Sevk edilebilecek kurumlar listesi hazırladınız mı? Veya mevcut listeyi gözden geçirdiniz mi?
- ✓ Çocuğu yönlendireceğiniz farklı kuruluşlarla hangi bilgileri ne ölçüde paylaşacağınızı karar verdiniz mi?
- ✓ Çocuğa hangi yardımları sunabileceğini, hangilerini sunamayacağını anlayabilecegi şekilde anlattınız mı?
- ✓ Çocuğu hazırladığınız bu eylem planını anlayabileceği şekilde açıkladınız mı?
- ✓ Çocuğa bu sürecin faydalarını ve risklerini anlayabileceği şekilde anlattınız mı?
- ✓ Çocuğun bu eylem planını uygulamak konusunda onayını aldınız mı?
- ✓ Çocukla bir sonraki buluşmanız veya telefonla görüşmeniz konusunda bir plan yaptınız mı? Ne zaman ve nerede buluşulacak? Nasıl iletişim kurulacak?

⁷² Cinsel İstismar Mağduru Çocuklara Bakım Kılavuzu (IRC)'ndan uyarlanmıştır.

3) Planın uygulanması

- ✓ Vakayı bildirme zorunluluğunuza değerlendirdiniz mi?
- ✓ Sorumlu olduğunuz bildirim koşullarını tamamladınız mı?

a. Sevk: Çocuk (ve aile) ile ihtiyaç duydukları hizmet arasında bağlantı kurma

---

- ✓ Çocuğu bir başka kuruma yönlendirirken bir "sevk formu" kullandınız mı? (Sevk nedeni, tarihi, kişi ve vaka ile ilgili temel bilgiler, vaka ile ilgilenen kişinin adı ve iletişim bilgileri)
- ✓ Çocuğu başka kurumlara yönlendirirken kendisine refakat ettiniz, ya da güvenilir birisi tarafından eşlik edildiğinden emin oldunuz mu?
- ✓ Çocuğu yönlendirdiğiniz kurum görevlileri ile vaka toplantısı düzenlediniz mi?

b. Müdahale: İhtiyaç duyulan hizmeti doğrudan sunma

- ✓ Kurumunuzda verilebilecek hizmetleri sağladınız mı? (Örn. Sağlık hizmeti, çocuk için bireysel danışmanlık, aile danışmanlığı, hukuki danışmanlık, eğitim programları, ekonomik destek, diğer çocuk hizmetleri)

4) Vaka takibi

- ✓ Belirlediğiniz aralıklarla çocuğun durumunu takip ediyor musunuz?
- ✓ Şu durumlara göre gelişmeyi değerlendirdiniz mi: GÜVENLİK, SAĞLIK, PSİKOSOSYAL DESTEK, ADLI SUREÇ
- ✓ Yukarıdaki değerlendirmeye göre gerekliyse yeni bir eylem planı hazırladınız mı?

5) Vaka sonlandırma

- ✓ Vakanın sonlandırılma nedenleri açıkça belirlendi ve kaydedildi mi?
- ✓ Yöneticiler ve diğer ilgililer vakanın sonlandırıldığı konusunda bilgilendirildi mi?
- ✓ Çocuk ve aile istedikleri zaman yeniden hizmet almaya başlayabilecekleri ve nereye başvurabilecekleri konusunda bilgilendirildi mi?

6) Değerlendirme

- ✓ Kurum amiri / yönetici vaka yönetimi sürecinde vaka çalışanını değerlendirdi mi? (Değerlendirme için bu "kontrol listesi" kullanılır)
- ✓ Çocuk ve aileden, sunulan hizmetler konusunda geri bildirim alındı mı?

El notu 4: Çocuk yaşıta evlilik vakalarında sevk yapılabilecek kurumlar – Gaziantep İli Örneği

İhtiyaç	İlgili kurumlar
İhbar	ASPB İl Müdürlüğü – 0342 231 65 21-22 Emniyet / Jandarma Savcılık / Çocuk Hakimi 444 27 00 Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Çocuk Gelin Destek Hattı
Bilgi Alma / Danışma	Alo 183 ASPB Aile, Kadın, Çocuk, Engelli Sosyal Destek Hattı (24 saat) 444 27 00 Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Çocuk Gelin Destek Hattı
İşitme Engelliler İçin Yardım	ASPB Alo 183 (Sabah 8 – Akşam 6) 0 549 441 2 144 ASPB Alo 144 (Sabah 8 – Akşam 6) 0 549 381 0 183
Kadına Yönelik Şiddet / Aile İç / Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet	Gaziantep Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM): 0 342 220 71 10 (aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddet) Alo 183 (24 saat) Aile İçi Şiddet Hattı 7/24: 0 549 656 96 96
Sağlık	Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM): 0 342 360 08 88 (2980) Hastaneler
Güvenlik	En yakın polis veya jandarma karakolu İl / İlçe emniyet müdürlükleri
Psikososyal Destek	ASPB İl Müdürlüğü Sivil Toplum Örgütleri
Adli yardım ve yasal süreçte destek	İl Baroları, Gaziantep Barosu: 0 342 230 63 72 ŞÖNİM Gaziantep: 0 342 220 71 10
Örgün eğitim	İl Milli Eğitim Müdürlüğü
Yaygın eğitim	İl Milli Eğitim Müdürlüğü Toplum Merkezleri Meslek Kursu Merkezleri Sivil Toplum Örgütleri
Maddi destek	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri ŞÖNİM (Şiddete uğrayanlar için maddi yardımlar) Alo 144 ASPB sosyal destek hattı
Bilgi / danışma	Toplum merkezleri Çocuk dostu alanlar Çok amaçlı destek merkezleri
Tercüme	Sağlık Bakanlığı tercüme hattı 444 47 28 (7/24) 444 74 08 (Arapça tercüme hattı 9.30-17.00)
Kayıt	İl Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi, İl Göç İdaresi BMMYK
Siğınma talebi, insan ticareti mağdurları ve diğer yabancılar için	Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER 157), Türkçe, İngilizce, Arapça, Rusça, Almanca ve Farsça dillerinde 7/24 ücretsizdir

Ekler

Ek 1: Çocuk yaşıta evlilikler ile ilgili uluslararası standartlar

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde Yer Alan Çocuk Yaşıta Evliliklere İlişkin Hükümler

Madde 16:

(a) Yetişkin her erkeğin ve kadının, ırk, yurttaşlık veya din bakımlarından herhangi bir kısıtlamaya uğramaksızın evlenme ve aile kurmaya hakkı vardır.

(b) Evlenme sözleşmesi, ancak evleneceklerin özgür ve tam iradeleriyle yapılır.

Benzer hükümler 1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve Uluslar arası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde de yer almaktadır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede Yer Alan Çocuk Yaşıta Evliliklere İlişkin Hükümler

Madde 1: Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşıta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 12: Çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak serbestçe ifade etme hakkı

Madde 19: Çocuğun ana–babasının, yasal vasisinin ya da diğer herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı şiddet veya suistimale, ihmali ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dâhil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunma hakkı

Madde 24: Sağlık ve sağlık hizmetlerine erişim ve zararlı geleneksel uygulamalardan korunma hakkı

Madde 28 ve 29: Eşit fırsat ilkesi temelinde eğitim alma hakkı

Madde 34: Her türlü cinsel sömürgeye ve cinsel suistimale karşı korunma hakkı

Madde 35: Çocukların kaçırılma, satılma ve fuhuşa konu olmaktan korunma hakkı

Madde 36: Çocuğun esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürgeye karşı korunma hakkı

Kadınlara Karşı Her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesinde Yer Alan Çocuk Yaşıta Evliliklere İlişkin Hükümler

Madde 16

(1) Kadın ve erkek eşitliği temelinde aşağıdakileri hakları öngörür:

(a) Evlenmede erkeklerle eşit hak,

(b) Özgür olarak eş seçme ve serbest ve tam rıza ile evlenme hakkı.

(2) Çocuğun erken yaşıta nişanlanması veya evlenmesinin hiçbir kanuni etkisi olmayacak ve evlenme asgari yaşıının belirlenmesi için yasama dâhil gerekli tüm önlemler alınacaktır.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi Komitesinin 21 Sayılı Genel Tavsiye Kararı:

"Kadının özgür olarak eş seçme ve serbest ve tam rıza ile evlenme hakkı, hayatında ve bir insan olarak itibar ve eşitliğinde ciddi öneme sahiptir. İncelenen taraf Devlet raporları kadınların, âdet, dini inançlar ya da belirli bir grubun etnik kökenlerine dayanarak evliliğe ya da yeniden evlenmeye zorlanması müsaade edildiği ülkeler olduğunu ortaya koymaktadır. Bazı başka ülkelerde ise, kadınların başlık parası veya öncelikler karşılığında evliliğine müsaade edilmekte; ya da kadınlar, yoksulluk nedeniyle ve maddi güvenlik kaygılarıyla yabancı uluslararasıdan olan kişilerle evlenmek zorunda kalmaktadır. Kadının özgür olarak ne zaman ve kiminle evlenip evlenmeyeceğini seçme hakkı, genç olması veya partneriyle aynı kandan olması gibi nedenlerle makul sınırlamalara tabi olarak yasaya koruma altına alınmalı ve yürürlüğe konmalıdır."

Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline Dair Sözleşme'de Yer Alan Çocuk Yaşıta Evliliklere İlişkin Hükümler

Madde 1: Hiçbir evlilik, her iki tarafın da tam ve özgür rızası olmadan resmen akdedilemeyecektir; bu rıza, yasaya öngörüldüğü şekilde... taraflarca dile getirilmelidir

Madde 2: İşbu Sözleşme'ye Taraf Devletler, evlilik için asgari yaş belirlemek üzere yasama tedbirleri alacaklardır (işbu Sözleşmeye eşlik eden bağlayıcı olmayan tavsiye kararı gereği "15 yaştan küçük olmamak kaydıyla"). Yetkili bir merciin, ciddi gerekçelere dayanarak, müstakbel çiftlere yaş konusunda bir muafiyet tanıdığı durumlar haricinde bu yaşın altındaki hiç kimse tarafından resmi bir evlilik akdi gerçekleştirilemez...

Madde 3: Tüm evlilikler, yetkili merci tarafından uygun bir resmi sicile kaydedilecektir.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele ve Önleme Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nde (İstanbul Sözleşmesi) Yer Alan Çocuk Yaşıta Evliliklere İlişkin Hükümler

Madde 32 – Zorla evliliklerin hukuki sonuçları

Taraflar, zorla gerçekleştirilen evliliklerin mağdura aşırı mali veya idari yük olmaksızın feshini, iptalini ve sonlandırılmasını sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır.

Madde 37 – Zorla Evlendirme

1) Taraflar, yetişkin bir bireyi veya çocuğu evlenmeye zorlayan kasıtlı davranışların suç sayılmasını sağlamak üzere hukuki veya diğer tedbirleri alır.

2) Taraflar, yetişkin bir bireyi veya çocuğu evlenmeye zorlamak amacıyla, kendi ikamet yeri dışında diğer ülke veya Taraf devletin topraklarına çekmeye ilişkin kasti davranışlarının suç sayılmasını sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır.

Ek 2: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal İnceleme Raporu anahattı (ASPB-FR-110 / Rev. 02 - 23.12.2014)

KURUMU :
 RAPOR TARİHİ :
 RAPOR NO :

MÜRACAATÇININ

Adı Soyadı :
 TC Kimlik Nosu :
 Anne / Baba Adı :
 Doğ. Yeri-Tarihi :
 Cinsiyeti :
 Medeni Durum :
 Öğrenim Durumu :
 İşi :
 İş Adresi :
 Sosyal Güvencesi :
 Aylık Gelirleri :
 İkamet Adresi :
 Müracaat Tarihi :
 Müracaat Nedeni :

HİZMETTEN YARARLANACAK BİREYİN

Adı Soyadı :
 TC Kimlik Nosu :
 Anne / Baba Adı :
 Doğ. Yeri-Tarihi :
 Cinsiyeti :
 Medeni Durum :
 Öğrenim Durumu :
 İşi :
 İş Adresi :
 Sosyal Güvencesi :
 Aylık Gelirleri :
 İkamet Adresi :

SOSYAL İNCELEMENİN

Yapıldığı Yer :
 Nedeni :
 Bilgi Kaynakları : (Görüşülen Kişilerin ad, soyad, T.C. Kimlik No ve unvan/
 yakınılık, iletişim vb. bilgilere yer verilecektir.)

GENEL TANITIMI :

Aile ve hizmetten yararlanacak bireyin daha önce kurumun / diğer kurum ve kuruluşların sağladığı herhangi bir sosyal hizmet uygulamasından yararlanıp yararlanmadığı, yararlanmış ise hizmet hakkında bilgiler.

- **Aile** (Fiziki özellikleri (belirgin bir fiziksel özelliği varsa ayrıntılı bilgi), dış görünümleri (giym tarzı belli gruplara ait özellikler taşıyorsa açıklayın), konuşma biçimleri hakkında genel izlenim ve kişilerin kısa özgeçmiş).
- **Hizmetten Yararlanacak Bireyin** (Fiziki özellikleri -belirgin bir fiziksel özelliği varsa ayrıntılı bilgi), dış görünümü (giym tarzı belli gruplara ait özellikler taşıyorsa açıklayın-, konuşma biçimini hakkında genel izlenim ve bireyin özgeçmiş).

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ :

- **Aile;** ailenin gözlemlenen kişilik özellikleri, aile bireylerinin birbirlerini tanımlamaları, sorunlarını çözüm şekilleri, stresle baş etme yolları, sevinçlerini ve öfkelerini nasıl yaşadıkları, bağlı oldukları ilkeleri var mı, bunlar hangi konularda, ilkelerini esnetebiliyorlar mı?
- **Hizmetten yararlanacak olan birey;** bireyin gözlemlenen kişilik özellikleri, kendini tanımlama ve ifade becerisi,
- Mümkün olduğu kadar birey ve ailesi hakkında çevreden bilgi toplanır.

İŞ DURUMU:

Geçmiş meslek ve iş yaşantısı, halen yaptığı iş, sürekli bir iş sahip olup olmadığı, sık aralıklarla iş değişikliği yapılmış yapılmadığı, kaç yıldır sosyal güvenlik kapsamında olduğu, bu sürenin devamlılığı, çocuğun sağlık giderlerini karşılama ve geleceğini garanti altına alabilecek yeterli düzeyde ve sürede mi, beyan edilen sosyal güvencenin belgelerle uygunluğu (gerekli görüldüğü durumlarda hizmetten yararlanacak bireye ait iş durumu bilgilerine de ayrıntılı olarak yer verilir).

EKONOMİK DURUM:

Ailenin/bireyin sürekli gelir getiren bir işinin olup olmadığı, gelirinin ne kadar olduğu ve beyan edilen gelirin belgelere uygunluğu, ailenin gelir kaynakları, taşınır taşınmaz malları bunların kime ait olduğu, kimin tarafından işletildiği, cinsi ve yeri, birikmiş paraları, borçları, hane halkı gelirlerinin toplamının aylık ortalaması vb.

ÖĞRENİM DURUMU:

Incelemeye konu bireyin öğrenim yaşantısı, okul başarı düzeyi, okul ilişkileri (KMÇ, ANY ve Özürlü sosyal incelemelerinde doldurulacaktır).

SAĞLIK DURUMU:

Ailenin ve hizmetten yararlanacak bireyin geçirilen hastalık, ameliyat ve kazalar, bağımlılık durumu, kullanılan protez vb. araçlar, sürekli ilaç kullanımını gerektiren yada bulaşıcı hastalıklar (halen devam eden sorunlara neden olup olmadığı).

SABIKA DURUMU:

- **Aile;** Aile bireylerinin ve birlikte yaşıdıkları diğer kişilerin sabıkası varsa konuya ilişkin gerek kişiden gerekse sosyal çevresinden ve özellikle konuyu bilen kişilerden bilgi alınması ve işlenen suçun aile yaşantısını nasıl etkileyebileceği konusunda değerlendirmenin yapılması, yaşanan olayın kişi tarafından bugün nasıl değerlendirildiği, olayın yaşamını nasıl etkilediği, değişiklikler olduysa bunların neler olduğu (değerlendirmenin belgelere dayanılarak yapılması).
- **Hizmetten Yararlanacak Bireyin;** sabıkası varsa konuya ilişkin gerek kişiden gerekse sosyal çevresinden ve özellikle konuyu bilen kişilerden bilgi alınması ve işlenen suçun aile yaşantısını nasıl etkileyebileceği konusunda değerlendirmenin yapılması, yaşanan olayın kişi tarafından bugün nasıl değerlendirildiği, olayın yaşamını nasıl etkilediği, değişiklikler olduysa bunların neler olduğu (değerlendirmenin belgelere dayanılarak yapılması). Aile bireylerinden birinin sabıkalı olması halinde hizmetten yararlanacak bireyin bu durumu nasıl değerlendirdiği ve bireyin gözlemlenen etkilenme düzeyi.

AİLE ve SOSYAL YAŞANTISI:

Evlilik hikayesi, ailenin yapısı, geçirdiği değişimler, eşler arası ilişkiler, aile yaşamında geçerli olan kurallar ve tepkilerini belirtme biçimi. Akraba, komşular ve arkadaşları ile ilişkiler, özel meraklıları, ilgi alanları ve ugraşları, ailenin sosyal yaşamında oluşan belirgin değişiklikler, nedeni, etki altında kalınan olaylar, kendisinin ve çevresinin bu konuya bakışı değişikliğin yaşamına getirdiği avantaj ve dezavantajlar, bu değişimi ne kadar süredir yaşadığı, değişiklik öncesi yaşamına duyulan özlem yada pişmanlık var mı?, değişikliğin evlat edinilecek çocuğun yaşantisındaki olası etkileri.

YAŞANILAN KONUT DURUMU:

Yaşanılan evin niteliği (apartman, müstakil, gecekondu), kime ait olduğu, kira ise tutarı, evin fiziksel özellikleri (oda sayısı, banyo tuvalet...), ıslınma şekli, döşeniş biçimi, bakım durumu, evin bulunduğu çevrenin özellikleri, yaşanılan çevrenin sosyo-ekonomik düzeyi vb.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ:

Aile ve hizmetten yararlanacak bireyler hakkında derlenen bilgiler bağlamında başvurunun genel olarak irdelenmesi,

Sosyal Çalışmacı tarafından belirlenen sosyal hizmet modelinin gereklisi, Aile ve hizmetten yararlanacak bireye ilişkin, yönlendirilen birime yapılan mesleki öneriler.

(Not: Sosyal İnceleme öncesi varsa Alan Taramasından elde edilen bilgilerden yararlanılır)

(Raporu Düzenleyen Sosyal Çalışmacının)

Adı-Soyadı :

Unvanı :

İmza :

Ek 3: Kurumlararası Sevk Formu

VAKA SEVK FORMU

BÖLÜM 1- ÇOCUĞUN KİMLİK BİLGİLERİ

Kimlik No

Diğer Kimlik No

Çocuğun Adı-Soyadı: Adı: İkinci Adı: Soyadı:

Çocuğa seslenirken kullanılan diğer adlar

Cinsiyet: Erkek: Kadın: Yaş:

BÖLÜM 2- AİLE/VASI BİLGİLERİ

Kimlik Numaraları

Diğer Kimlik Numaraları

KİŞİLER: Adı: İkinci Adı: Soyadı:

Yakınlık Derecesi:

Kardeşler:

BÖLÜM 3- VAKA ÖZETİ

VAKA GEÇMİŞİ

BELİRLENEN RİSKLER

BÖLÜM 4- ÇOCUĞUN SEVK EDİLMESİNİN NEDENLERİ

Tıbbi hizmetler, Psiko-sosyal hizmetler, Eğitim desteği, Geçim desteği, Bakım temini/desteği, Diğer

Lütfen Belirtiniz:

İlavе yorumlar/TAVSİYELER:

BÖLÜM 5- KURUMLARA İLİŞKİN BİLGİLER

Çocuğun vakasını sevk eden kurum:

NOT: Program ile belirlenecektir

Çocuğun vakasının yönlendirildiği kurum: Kurum 1, Kurum 2, Kurum 3, Kurum 4

NOT: Program ile belirlenecektir

Çocuğun sevk edildiği kurum(larda) çalışan sosyal pracmacıların adı-soyadı:

Kurum 1,

Kurum 2,

Kurum 3,

Kurum 4

Vakanın sevk edilme tarihi

BÖLÜM 6- FORMU DOLDURAN VE ONAYLAYANA İLİŞKİN BİLGİLER

Dolduranın adı-soyadı: Unvanı:

Onaylayanın adı-soyadı: Unvanı:

Kurum: Yer: Tarih:

Ek 4: Örnek Onam Formu⁷³

İzin Formu	Referans Kodu: _____	
1. Kısımlı doldurunuz. 2. ve 3. Kısımlı müvekkilin ana dilinde açık bir şekilde doldurup açıklayınız. 4. Kısımlı doldurunuz.		
1. İzni veren kişi: İzni veren çevre		
Ebeveyn / vasi çalışmacı*	Çocuk (tek başına bildiriyor ise)	Sosyal
2. Bilginin Saklanması		
<p>İzni veren kişiye vakaya yönelik bilgilerin neden saklanması gerektiği ve gizlilik ilkelerine uygun olarak nasıl saklanacağına ilişkin bilgi veriniz. Açıklamada bulunurken tanımlayıcı olmayan bir takım bilgilerin raporlama amaçlı olarak paylaşılabilceğini ancak bu bilgilere dayanarak kendilerinin tanınmasının mümkün olmadığını belirtiniz. İzni veren kişinin bilgilerin saklanması onay vermesi durumunda aşağıdaki bölümleri tamamlayınız.</p>		
<p>Ben, _____ (izni veren kişinin adı), şahsına ait bilgileri vaka yönetim sistemlerinde saklamak üzere _____ (kurum adı) izin veriyorum.</p>		
<p>3. Bilgi Paylaşımı: İzni veren kişiye (aşağıdaki) vakaya ilişkin bilgilerin paylaşımına neden ihtiyaç duyulabileceğini açıklayınız: İhtiyaç duyduğunuz ve talep ettiğiniz desteği temin edebilmek için diğer kişilerle bilgiyi paylaşmamız gerekebilir. Paylaşılması durumunda bilgilerin gizlilik temelinde işlem göreceğini belirtiniz. Bilginin paylaşılmasını ardından, aşağıda seçili olan kurum/gruptan bir kişi onlarla konuşmaya gelebilir. Bu formda da belirttikleri üzere istedikleri zaman bilginin paylaşımı konusunda kararlarını değiştirebilirler, ancak kararlarını değiştirdikleri ana kadar bilgi zaten paylaşılmış olabilir. Kişinin izin vermesi durumunda aşağıdaki kısmı doldurunuz.</p>		
<p>Vakama ilişkin bilgilerin aşağıda belirtilen hususlara göre paylaşılması için _____ (kurum adı) izin veriyorum.</p>		
<p>İzin veren kişi vakaya yönelik bilgilerin tümünü/bir kısmını saklı tutmak istiyor mu? Evet/Hayır</p> <p>"Hayır" ise 3. Bölümeye geçiniz. "Evet" ise bilgiyi kimden/hangi aktörlerden saklamak veya kimden / hangi aktör yönlendirilmekten kaçınmak istemektedir? Saklı tutulacak her türlü bilgi / kendisinden saklı tutulacak kurumlar ve arkasında yatan sebeplere (örn. korku / bilgiyi kendilerinin vermek istemesi vs.) ilişkin detayları veriniz.</p>		

73 Uyarlanan kaynak: Caring for Child Survivors of Sexual Abuse: Guidelines for health and psychosocial service providers in humanitarian settings (2012), International Rescue Committee ve UNICEF: http://www.unicef.org/pacificislands/IRC_CCSGuide_FullGuide_lowres.pdf; Training Manual Inter-agency Child Protection Information Management System (2012) A. Brusanti and L. Haines for UNICEF, Save the Children and the International Rescue Committee, <http://www.childprotectionims.org/>

	<i>Detaylar:</i>	<i>Sebepler:</i>	
Kurumlar			
Hükümet			
Topluluk			
Aile Üyeleri			
Diğer			
4. Yetki Detayları			
Onay Veren Kişinin İmzası:	Sosyal Çalışmacı Kodu:	Tarih (DD/MM/YY): ____ / ____ / ____	
<p>*Sosyal pracmacılar aşağıdaki durumlarda çocuğun vakasını çocuğun/bakıcısının onayı olmadan belgeleyebilir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Anne/baba/vasisinin olmadığı ve çocuğun kendi başına izin vermek için çok küçük olması. • Çocuğun yakın tehlikede olması (cinsel şiddet veya şiddetli istismar dahil) <p>Bu tarz durumlarda vakaya yönelik bilgiler ancak bir Denetmene danışıldıkta sonra paylaşılabilir.</p>			

Ek 5: Danışma çalıştayları katılımcıları

27-29 Haziran 2016 ve 12-13 Aralık 2016 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen Danışma Toplantısı ve Çalıştay Katılan Kurumlar (Alfabetic sıraya göre)

1. Aile Danışmanları Derneği
2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
3. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
4. Ankara Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube
5. Ankara Üniversitesi
6. Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu UNICEF
7. Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı WFP
8. Birleşmiş Milletler Mukim Koordinatörlük Ofisi
9. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği UNHCR
10. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu UNFPA
11. Care International
12. Concern Worldwide
13. ÇTCS Mücadele Ağı
14. Dicle Üniversitesi
15. Edirne Roman Eğitim Gönüllüleri Derneği
16. Eksi 25 Derneği
17. Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü
18. Gaziantep Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
19. Gaziantep Barosu
20. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Göçmen İşleri Şube Müdürlüğü
21. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kadın ve Aile Şube Müdürlüğü
22. Gaziantep Çocuk İzlem Merkezi
23. Gaziantep İl Halk Sağlığı Müdürlüğü
24. Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi
25. İçişleri Bakanlığı Jandarma Aile İçi Şiddetle Mücadele Birimi
26. KADEM Kadın ve Demokrasi Derneği
27. Kadın Dayanışma Vakfı
28. KAMER Vakfı Gaziantep Şubesi

- 29.Kamu Denetçiliği Kurumu
- 30.Kaos GL Derneği
- 31.Kapadokya Çocuk Gelişimi Derneği
- 32.Kapadokya Kadın Dayanışma Derneği
- 33.Maram Foundation
- 34.Mercy Corps
- 35.Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü
- 36.Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü
- 37.Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü
- 38.Mor Salkım Kadın Dayanışma Derneği
- 39.Muş Kadın Çatısı Derneği
- 40.Özgürliğinden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği (ÖZ-GE DER)
- 41.Ret International
- 42.Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD/ASAM)
- 43.Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (SHUDER)
- 44.Türk Kızılıayı
- 45.Uluslararası Çocuk Merkezi (ICC)
- 46.Yaşam Kadın Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifii (YAKA-Koop)
- 47.Yenimahalle Belediyesi Kadın Sığınmaevi

Kaynaklar

Referans Verilen Belgeler

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD] (2014), "Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar",<https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/80-20140529154110-turkiye'deki-suriyeli-kadinlar,-2014.pdf>

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2014) Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Alanında Çalışan Personele Yönelik El Kitabı.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2014), "Aile Yapısı Araştırması", ISBN: 978-605-4628-55-1

Anti-Slavery International (2013), "Out of the Shadows: Child marriage and slavery", http://www.antislavery.org/includes/documents/cm_docs/2013/c-child_marriage_final.pdf

Australia National Children's and Youth Law Centre (2013), "End Forced Child Marriage. Best Practice Response Guidelines", http://www.equalityrightsalliance.org.au/sites/equalityrightsalliance.org.au/files/docs/ncyclc_best_practice_response_guidelines_forced_child_marriage_version_1_2.pdf

Bruce, J. and Clark, S. (2004), The implications of early marriage for HIV/AIDS policy. Brief based on background paper prepared for the WHO/UNFPA/Population Council Technical Consultation on Married Adolescents. New York: Population Council.

Clark, S., Bruce, J., and Dude, A. (2006), Protecting young women from HIV/AIDS: The case against child and adolescent marriage. International Family Planning Perspectives, 32(2), pp.79-88.

Çocuk Hakları Raporlama Girişimi (2012), "Türkiye'de Çocuk Haklarının Durumu 2001-2011", <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/NGO-Report-TR.pdf>

Committee on the Elimination of Discrimination against Women [CEDAW] (1994), CEDAW General Recommendation No. 21: Equality in Marriage and Family Relations, <http://www.refworld.org/docid/48abd52c0.html>

Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW) & Committee on the Rights of the Child (CRC) (2014), "Joint general recommendation/general comment No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women and No. 18 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices" (CEDAW/C/GC/31-CRC/C/GC/18)

Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW) (2014) Consideration of reports submitted by States parties under article 18 of the Convention. Seventh periodic report of States parties due in 2014 - Turkey (CEDAW/C/TUR/7)

Committee on the Rights of the Child, Sixtieth session 29 May–15 June 2012, "Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention". (CRC/C/TUR/CO/2-3) http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/co/CRC_C_TUR_CO_2-3.pdf

Dennis van der Veur vd. (2009) Toplumsal cinsiyet konu(şma)ları : gençleri etkileyen toplumsal cinsiyete dayalı şiddet hakkında bir kılavuz, İstanbul Üniversitesi, Şebeke Gençlerin Katılımı Projesi Kitapları No:2. Avrupa Konseyi.

Ersehen, D. ve Tosun Z. (2015), Kadın Danışma Merkezi İşleyisi Eğitimi El Kitabı. İçinde: Kadın Dayanışma Vakfı 'Yerel İşbirlikleri Aracılığıyla Şiddetle Mücadele Mekanizmalarının Güçlendirilmesi Projesi'. Ankara, 2015.

European Commission (2014), "Turkey Progress Report", http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-turkey-progress-report_en.pdf

European Parliamentary Assembly (2005) Resolution 1468 on "Forced marriages and child marriages". <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17380&lang=EN>

Gender Inequality Index[GII] (2014), United Nations Development Programme [UNDP], 2014 Human Development Statistical Tables, Table 4. <http://hdr.undp.org/en/content/table-4-gender-inequality-index>

Gill, A. and Mitra-Kahn, T. (2012), Modernising the other. Assessing the ideological underpinnings of the policy discourse on forced marriage in the UK. *Policy & Politics*, 40 (1), pp.104-119.

Girls not Brides (2015a), "Child, early and forced marriage in post-2015), <http://www.girlsnotbrides.org/wp-content/uploads/2015/01/Child-early-and-forced-marriage-in-post-2015.pdf>

Girls not Brides (2015b), "A theory of Change on Child Marriage", <http://www.girlsnotbrides.org/wp-content/uploads/2014/07/Girls-Not-Brides-Theory-of-Change-on-Child-Marriage.pdf>

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü [HÜNEE] (2014), "2013 Turkey Demographic and Health Survey". Hacettepe University Institute of Population Studies, T.R. Ministry of Development and TÜBİTAK, Ankara, Turkey.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü [HÜNEE] (2014), "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014 – Ana Rapor" (Türkçe) & "Domestic Violence against Women in Turkey 2014 - Summary Report" (İngilizce), <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/>

Human Rights Watch (2013), "Syrian refugees struggle to protect daughters from exploitation", <http://www.hrw.org/news/2013/08/07/syrian-refugees-struggle-protect-daughters-exploitation>

International Center for Research on Women [ICRW] (2007), "How to End Child Marriage. Action Strategies for Prevention and Protection", <http://www.icrw.org/files/publications/How-to-End-Child-Marriage-Action-Strategies-for-Prevention-and-Protection-Brief.pdf>

International Center for Research on Women [ICRW] (2011), "Solutions to End Child Marriage. What the evidence shows", <http://www.icrw.org/files/publications/Solutions-to-End-Child-Marriage.pdf>

International Center for Research on Women [ICRW] & Plan Asia Regional Office (2013), "Asia Child Marriage Initiative: Summary of Research in Bangladesh, India and Nepal", <http://www.icrw.org/files/publications/PLAN%20ASIA%20Child%20Marriage-3%20Country%20Study.pdf>

International Federation of Human Rights [FIDH] (2012), "Violence against women in Syria: Breaking the silence", Briefing paper based on an FIDH assessment mission in Jordan in December 2012.

KADEM Kadın ve Demokrasi Derneği (2014), Erken Evlilikler Çalıştayı Raporu, <http://kadem.org.tr/erken-yasta-evliliklere-karsi-mucaadele/>

Kamal, M. (2012), Decline in Child Marriage and Changes in Its Effect on Reproductive Outcomes in Bangladesh, Journal of Health Population and Nutrition, 30(3), pp.317–330.

KAMER (2014), Rapor: <http://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/001/037/original/KAMER.docx?1389721910>

Milli Eğitim Bakanlığı (2015) Milli Eğitim İstatistikleri – Örgün Eğitim 2014/15. ISSN/ISBN: 978 – 975 - 113901 - 6

Nasrullah, M., Muazzam, S., Bhutta, Z.A. Raj, A., (2013), Girl Child Marriage and Its Effect on Fertility in Pakistan: Findings from Pakistan Demographic and Health Survey, 2006–2007, Journal Maternal and Child Health Journal, 18(3), pp.534-543.

Nguyen, M. C. and Wodon, Q., (2012), Measuring child marriage, Economics Bulletin, 32(1), pp.398-411.

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights [OHCHR - OHCHR – BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği] (2011), “Practices in adopting a human rights-based approach to eliminate preventable maternal mortality and human rights”, (A/HRC/18/27)

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights [OHCHR – BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği] (2014), “Preventing and eliminating child, early and forced marriage”, (A/HRC/26/22)

Otaran, N., Baker, Ö.E., Savaş, G., Tüzemen, E. ve Tarman, B. (2016), Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartları Kılavuzu, Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi (ETCEP), Milli Eğitim Bakanlığı Yayıncı, Ankara.

Oversees Development Institute [ODI], Department for International Development [DFID] (2014), “Early marriage and education: the complex role of social norms in shaping Ethiopian adolescent girls’ lives”, <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/9183.pdf>

Özkazanç, A. (2010) Bilim ve Toplumsal Cinsiyet. Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Phillips, R. (2012), Interventions against forced marriage: contesting hegemonic narratives and minority practices in Europe, *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography*, 19(1), pp.21-24.

Sabbe, A., Oulami, H., Zekraoui, W., Hikmat, HI, Temmerman, M., Leye, E., (2013), Determinants of child and forced marriage in Morocco: stakeholder perspectives on health, policies and human rights. *International Health and Human Rights*, 13(43).

Save the Children (2014), "Child marriages double among Syria refugees in Jordan", <http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2014/07/16/Child-marriages-double-among-Syria-refugees-in-Jordan-.html>

Schlecht, J., Rowley, E. and Babirye, J. (2013), Early relationships and marriage in conflict and post-conflict settings: vulnerability of youth in Uganda", *Reproductive Health Matters*, 21(41), pp.234–242.

TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (2011), "Erken Yaşa Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Rapor", https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor.pdf

TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008), Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Hazırlayan: Dr. Sarp Üner. Ankara.

The Global Gender Gap Index (2014), World Economic Forum, Key Indicators for Turkey. <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2014/economies/#economy=TUR>

Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] (2015), "İstatistiklerle Çocuk, 2014", ISBN 978-975-19-6341-3

Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] (2016), "İstatistiklerle Kadın, 2015", <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBuletleri.do?id=21519>

Uçan Süpürge (2012), One Size Too Big, Early and Forced Marriage. <http://girlsnotbrides.theideabureau.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2012/12/Flying-Broom-Flying-News-publication-on-Early-and-Forced-Marriage.pdf>

United Nations Children's Fund [UNICEF] (2010), "Turkey Country Programme Document 2011-2015", http://www.unicef.org/about/execboard/files/Turkey_final_approved_CPD_9_Sept_2010.pdf

United Nations Children's Fund [UNICEF] (2012), "Annual Report 2012 for Turkey, CEE/CIS", http://www.unicef.org/about/annualreport/files/Turkey_COAR_2012.pdf

United Nations Children's Fund [UNICEF] (2013), "The UNICEF Strategic Plan 2014-2017", (E/ICEF/2013/21)

United Nations Children's Fund [UNICEF] (2014), "Ending Child Marriage. Progress and prospects", http://www.unicef.org/media/files/Child_Marriage_Report_7_17_LR..pdf

United Nations Children's Fund [UNICEF] (2014), "UNICEF Gender Action Plan 2014-2017", (E/ICEF/2014/CRP.12)

United Nations Children's Fund [UNICEF] Turkey Country Office (2014), Situation Analysis of Children in Turkey.

United Nations Children's Fund [UNICEF] (2015), Draft country programme document 2016-2020 – Turkey (E/ICEF/2015/P/L.19), http://www.unicef.org/about/execboard/files/2015-PL19-Turkey_draft_CPD-EN-15Jun2015.pdf

United Nations General Assembly [UNGA – BM Genel Kurulu] (2014), Resolution on "Child, early and forced marriage", (A/C.3/69/L.23)

United Nations Human Rights Council [BM İnsan Hakları Konseyi](2013), Resolution on "Strengthening efforts to prevent and eliminate child, early and forced marriage: challenges, achievements, best practices and implementation gaps" (A/HRC/24/L.34)

United Nations Population Fund [UNFPA] (2012), "Marrying Too Young. End Child Marriage", <http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/MarryingTooYoung.pdf>

United Nations Population Fund [UNFPA] (2014), "Child marriage takes a brutal toll on Syrian girls", <http://www.unfpa.org/news/child-marriage-takes-brutal-toll-syrian-girls>

United Nations Women [UN Women] (2013), "Gender Based Violence and Child Protection Among Syrian Refugees in Jordan, with a Focus on Early Marriage", <http://www.unwomen.org/~/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2013/7/report-web%20pdf.pdf>

United Nations Women [UN Women] (2015), "A summary of the Report of the Secretary-General on the 20-year review and appraisal of the implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action and the outcomes of the twenty-third special session of the General Assembly", (E/CN.6/2015/3), <http://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/02/beijing-synthesis-report>

United States Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor (2013), "Turkey Country Report", <http://www.state.gov/documents/organization/220551.pdf>

World Health Organisation [WHO – Dünya Sağlık Örgütü] (2013), Joint news release Every Woman Every Child/Girls Not Brides/PMNCH/United Nations Foundation/UNFPA/UNICEF/UN Women/WHO/World Vision/World YWCA, http://www.who.int/mediacentre/news/releases/2013/child_marriage_20130307/en/

Yurdakul, G. and Korteweg A.C. (2013), Gender equality and immigrant integration: Honor killing and forced marriage debates in the Netherlands, Germany, and Britain, *Women's Studies International Forum*, 41(3), pp.204–214.

Ek Kaynaklar

Aile Danışmanları Derneği [Ailedeler] (2015), "Erken Evlilik Sorunu. Bilgilen Güçlen Projesi Sonuç Raporu".

Aksoy, S. (2014), Ankara Barosu Başkanı Avukat Sema Aksoy'un, Türkiye Barolar Birliği, Ankara Barosu ve Türk Hukukçu Kadınlar Derneği tarafından 23 Ocak 2014 tarihinde ortaklaşa düzenlenen "Çocuk Gelinler" konulu panelde yaptığı konuşmanın metni.

Aydemir E. (2011), "Evlilik mi Evcilik mi", USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi, USAK Raporları No: 11-08, Ekim 2011, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara, Türkiye.

Ertürk, Y. (2015), Sınır Tanımayan Şiddet: Paradigma, Politika ve Pratikteki Yönüleriyle Kadına Şiddet Olgusu, Metis Kitap.

Mann, G., Quigley P. ve Fischer R. (2015), Qualitative Study of Child Marriage in Six Districts of Zambia. Child Frontiers Int: Zambia.

Özcebe H. ve Biçer B. (2013), Önemli bir kız çocuk ve kadın sorunu: Çocuk evlilikler, Türk Pediatri Arşivi Dergisi, 2013, pp. 86-93.

Plan Nepal & Save the Children & World Vision International (2012) "Child Marriage in Nepal, research report", <http://resourcecentre.savethechildren.se/library/child-marriage-nepal-research-report>

Sır, A., Kaya, İ., Kaya, M.C. ve Bez, Y. (2012), "Erken Yaş Evlilikleri: Diyarbakır Örneği", Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddet Sempozyumu bildirisi, Ankara, 27-28 Nisan 2012.

UNICEF and ICRW (2011), "Delaying Marriage for Girls in India: Formative Research to Design Interventions for Changing Norms", <http://www.icrw.org/files/publications/Delaying-Marriage-for-Girls-in-India-UNICEF-ICRW.pdf>
UNICEF Annual Report – Turkey (2014) http://www.unicef.org/about/annualreport/files/Turkey_Annual_Report_2014.pdf

UNICEF – The State of the World's Children 2016 <http://www.unicef.org/sowc2016/>

United States Agency for International Development (USAID) (2014), "Piloting L3M for child marriage: experience in monitoring results in equity systems in Bangladesh", <https://www.hfgproject.org/wp-content/uploads/2014/10/Piloting-L3M-for-Child-Marriage-Experience-in-Monitoring-Results-in-Equity-Systems-in-Bangladesh.pdf>

World Health Organization [WHO – Dünya Sağlık Örgütü] (2012), "Early marriages, adolescent and young pregnancies", http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/EB130/B130_12-en.pdf

Yavuz, S. ve Yüceşahin, M.M. (2012), Türkiye'de Hanehalkı Kompozisyonlarında Değişimler ve Bölgesel Farklılaşmalar, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 15 (1) 75-118.

Yıldız, N. ve Avcı, H. (2014) Erken Evliliklerin Toplumsal Meşruiyeti: Nitel bir çalışma, DITAM (Dicle Toplumsal Arastirmalar Merkezi) ve Diyarbakır Eczacılar Odası (2014), <http://ditam.org.tr/yazi.php?id=81>

Yüksel Kaptanoğlu, I. ve Ergöçmen, B. (2012), Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 15(2).

Notlar

Notlar

Notlar